

**Yritysvastuudirektiivin yhteistyövelvoitteen tulkinta SEUT
101 artiklan valossa: kilpailuoikeudelliset reunaehdot
kestävälle horisontaaliselle yhteistyölle**

Ida Helanto
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Eurooppaoikeus
Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta:	Oikeustieteiden tiedekunta
Työn nimi:	Yritysvastuudirektiivin yhteistyövelvoitteen tulkinta SEUT 101 artiklan valossa: kilpailuoikeudelliset reunaehdot kestäväälle horisontaaliselle yhteistyölle
Tekijä:	Ida Helanto
Oppiaine:	Eurooppaoikeus
Työn laji:	Maisteritutkielma
Sivumäärä:	67
Vuosi:	2025

Tiivistelmä:

Yritysvastuuoikeus on kehittynyt hurjaa tahtia muuttuvan yhteiskunnan mukana. Euroopan unionin yritysvastuudirektiivin myötä suuret EU:n alueella toimivat yritykset ovat oikeudellisesti velvollisia noudattamaan huolellisuusvelvoitetta, myös siihen sisältyvää yhteistyövelvoitetta. Yritysvastuudirektiivin 10 ja 11 artiklassa säädetty yhteistyövelvoitteet saattavat tapauskohtaisesti käsittää myös yhteistyösopimukset kilpailijoiden kanssa. Samaan aikaan yritykset ovat kritisoineet kilpailuoikeudellisia rajoituksia, erityisesti SEUT 101 artiklan kartellikieltoa, jonka on katsottu toimivan esteenä kestäville yhteistöille.

Euroopan komission vuonna 2023 päivitetty suuntaviivat 101 artiklan soveltamiselle horisontaalisiin yhteistyösopimukseen tarjoavat yrityksille hyödyllisiä välineitä arvioidessaan yhteistyömahdollisuuksien sallittavuutta. Komission mukaan kilpailuoikeudellista ongelmaa ei todennäköisesti ole sellaisissa sopimuksissa, jotka koskevat muun muassa oikeudellisesti sitovien kansainvälisten sopimusten noudattamista taikka tietokantojen perustamisesta. Lisäksi komissio on todennut sellaiset läpinäkyvät, syrjimättömät, ja vapaaehtoiset kestävyysnormissopimukset ongelmattomiksi SEUT 101 artiklan näkökulmasta tietyin ehdoin (ns. ”pehmeä turvasatama”). Myös SEUT 101(3) artiklan mukainen tehokkuuspuolustuksen arviointi on saanut sisältöä komission suuntaviivojen myötä. Merkittävin muutos sisältyy kuluttajahyötykriteerin arviointiin, jossa kestävyysnormissopimusten osalta saa ottaa huomioon myös kollektiivisen hyödyn, edellyttäen kuitenkin, että kuluttajat relevanteilla markkinoilla saa edes jonkin osan sopimuksen tuottamista hyödyistä.

On argumentoitu, että komission toimet eivät ole riittävät, eivätkä tosiasiallisesti muuta olemassa olevan oikeuden tilaa. Toisaalta eriävän näkökulman mukaan vihreää kilpailuoikeutta ei lainkaan tarvita, sillä se todennäköisesti vaarantaisi kilpailuoikeuden perimmäiset tavoitteet kuluttajien hyvinvoinnista ja markkinoiden toimivuudesta. Yritysvastuudirektiivin näkökulmasta voi vaikuttaa ongelmalliselta, että vihreä kilpailuoikeus sulkee pois sellaiset sopimukset, joiden hyödyt kohdistuvat kokonaan muualle kuin relevantteihin kuluttajiin. Direktiivin velvoitteita voidaan kuitenkin toteuttaa myös vähemmän kilpailua rajoittavin keinoin esimerkiksi huolehtimalla siitä, että sopimusten myötä ainakin yksi tärkeä kilpailumuuttuja pysyy rajoitusten ulkopuolella, ja että sopimus ei estä minimivaatimuksia kunnianhimoisempaa toimintaan.

Avainsanat:

Yritysvastuu, vihreä kilpailuoikeus, huolellisuusvelvoite, horisontaalinen yhteistyö, kestävyys sopimus

Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

LYHENTEET	V
1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkielman aiheesta	1
1.2. Aiheenrajaus, tutkimusongelma, rakenne.....	3
1.3. Metodit.....	5
2. Yritysvastuuoikeus	8
2.1. Yritysvastuun käsite	8
Kestävyys.....	9
Vaatimustenmukaisuus	9
Eettisyys.....	10
2.2. Yritysvastuun historia.....	10
2.3. Asianmukainen huolellisuus.....	12
2.4. Yritysvastuudirektiivi	14
Haitallinen vaikutus	16
Soveltamisala.....	17
Periaatteet ja tavoitteet.....	18
Huolellisuusvelvoite	19
Oikeudelliset seuraamukset	20
2.5. Muu eurooppalainen yritys vastuusääntely	21
<i>Loi de Vigilance</i>	21
<i>Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz</i>	22
2.6. EU:n toimivallasta	24
3. Kilpailuoikeus.....	25
3.1. EU:n keskeinen kilpailunormisto	26
3.2. Kielletty toiminta.....	29

Sopimus, päätös ja yhdenmukaistettu menettelytapa	30
Kauppavaikutus	31
Kilpailuvaikutus.....	32
Merkitykselliset markkinat	33
3.3. Sallittu horisontaalinen yhteistyö	34
Analyysikehys	35
4. Kestävä horisontaalinen yhteistyö	39
4.1. Yhteistyövelvoite.....	40
Mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäiseminen	40
Tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettaminen	41
4.2. Kestävyys sopimukset	42
Kestävyys sopimukset, jotka eivät todennäköisesti aiheuta kilpailuongelmia	44
Kestävyysnormisopimukset.....	47
Kestävyys sopimukset 101 artiklan 3 kohdan näkökulmasta	50
4.3. Yhteistyövelvoitteen noudattaminen suuntaviivojen valossa.....	57
4.4. Vihreän kilpailuoikeuden ongelmat.....	59
Tarpeellisuus	59
Riittävyys.....	62
5. Johtopäätökset	66
LÄHTEET	68

LYHENTEET

ACM	Autoriteit Consument & Markt, Hollannin kilpailuviranomainen
EU	Euroopan Unioni
EUT	Euroopan Unionin tuomioistuin
ESG	Environmental, Social and Governance.
ILO	Kansainvälinen työjärjestö, International Labor Organization
LkSG	Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz, Saksan yritys vastuulaki
OECD	Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö, Organisation for Economic Co-operation and Development
OYL	Osakeyhtiölaki
SEU	Sopimus Euroopan Unionista
SEUT	Sopimus Euroopan Unionin Toiminnasta
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aiheesta

Vastuullisuus on nykypäivän markkinataloudessa suuri valttikortti. Vastuullisuus toimii monella yrityksellä paitsi kilpailuetuna, myös strategisena päätöksenä. Yritykset ovat osin vapaaehtoisin keinoin pyrkineet vastuulliseen toimintaan, jossa kannustimena toimivat taloudelliset ja julkishallinnon kannustimet, sidosryhmien odotukset sekä yrityksen omat arvot.¹ Kuluttajien tietoisuus vastuullisista valinnoista on kasvanut 2000-luvulla, ja vastuutonta yritystoimintaa halutaan tukea entistä vähemmän.²

Yritysvastuu on noussut keskeiseksi temaksi myös poliittisessa ja oikeudellisessa keskustelussa, kun EU on edennyt kohti entistä velvoittavampaa sääntelyä liittyen ympäristöön, ihmisoikeuksiin ja hyvään hallintoon yritysten globaaleissa arvoketjuissa. Taustalla sääntelyn kehityksessä on *YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet* (2011), *YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelma* (2015) ja siihen nojautuva *EU:n kestävän kehityksen ohjelma* (2019), sekä *OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille*³. Euroopan unionin uusi *direktiivi yritysten kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta* (yritysvastuudirektiivi) ilmentää tätä kehitystä säätämällä laajamittaisia huolellisuusvelvoitteita erityisesti suuryrityksille, jotka toimivat monimutkaisissa toimitusketjuissa. Tavoitteena on varmistaa, että yritykset kartoittavat, ehkäisevät ja korjaavat haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksiin ja ympäristöön koko toimintaketjussaan, ja ottavat vastuun omasta toiminnastaan. On tunnistettu, että ilman yritysten osallistamista, kestävän kehityksen tavoitteita ei voida saavuttaa.⁴ Yritysvastuudirektiivi on ensimmäinen koko maanosan laajuinen lainsäädäntö, joka asettaa yrityksille sitovat velvoitteet ihmisoikeuksien ja ympäristönsuojelun osalta.⁵

Samalla kun yritysten vastuu ympäristöstä ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta kasvaa, on huomattu, että myös niiden työvälineitä tulisi päivittää. On väitetty, että EU:n kilpailusääntely estää yrityksiä tekemästä sellaista yhteistyötä, joka olisi kestävän kehityksen kannalta tehokkaampaa.⁶ Eurooppalainen kilpailupolitiikka on perinteisesti asettanut kilpailijoiden väliset yhteistyösopimukset suurennuslasin alle kiellettyjen

---

¹ Harmaala-Jallinoja 2012, s. 58

² Yritysvastuudirektiivi, johdanto-osan k. 4

³ Ensimmäiset toimintaohjeet julkaistiin jo vuonna 1976, viimeisin versio vuodelta 2011

⁴ Esim. yritysvastuudirektiivi, johdanto-osan kohta 2

⁵ Laine-Heasman-Vuorinen, 2024, s. 9

⁶ European Commission, Speech, Vestager 10.10.2021

kilpailunrajoitusten tunnistamiseksi ja EU:n kilpailuoikeudellinen sääntely, erityisesti *Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen* (SEUT) 101 artikla kartellikiellosta, asettaa tiukat rajat kilpailevien yritysten väliselle yhteistyölle. On esitetty, että jotta yritykset voisivat toteuttaa vastuullisuustavoitteita tehokkaammin, yhteistyötä on sallittava laajemmissa määrin.⁷ Myös yritysvastuudirektiivissä yritykset veloitetaan tekemään yhteistyötä kilpailijoiden kanssa tietyissä tilanteissa.

Eurooppaoikeudellisesta näkökulmasta yritysvastuudirektiivin ja kilpailuoikeuden välinen jännite liittyy pitkälti SEUT 101(3) artiklan soveltamiseen, eli kartellikiellon poikkeussäännökseen, ja siihen liittyvään tehokkuuspuolustukseen. Tehokkuuspuolustuksen yksi kriteereistä on niin sanottu kuluttajahyötykriteeri, jolla tarkoitetaan yksinkertaistaen sitä, että tuotetta ostavan kuluttajan tulisi saada enemmän hyötyä kuin haittaa kilpailua rajoittavasta sopimuksesta, jotta se olisi sallittu.⁸ Kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttaminen ja yritysten keskinäinen yhteistyö niitä kohden ei näet välttämättä suoraan hyödytä sitä kuluttajaa, joka tuotteita ostaa. Vastauksena näihin puutoksiin ja ristiriitatilanteisiin komissio on vuonna 2023 luonut uudet *suuntaviivat SEUT 101 artiklan soveltamisesta horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin* (jäljempänä komission ”tehokkuuspuolustussuuntaviivat” tai ”suuntaviivat”), ja näiden uusien suuntaviivojen seurauksena on alettu puhumaan vihreästä kilpailuoikeudesta⁹, sillä niiden merkittävin muutos liittyy juuri niin sanottuihin kestävyys sopimuksiin ja niiden puolustuksen arviointiin.

Kilpailijoiden välinen yhteistyö voi tarjota merkittäviä hyötyjä erityisesti silloin, kun tavoitteena on edistää kestävästä kehitystä ja vastuullista liiketoimintaa. Yksi keskeisimmistä hyödyistä on mahdollisuus nopeuttaa vihreää innovaatiota. Kun yritykset yhdistävät voimansa, niillä on enemmän resursseja kehittää ja ottaa käyttöön ympäristöystävällisiä ratkaisuja tehokkaammin kuin yksin toimiessaan. Yhteistyö mahdollistaa myös yhteisten kestävyys standardien luomisen. Näin voidaan kehittää yhdenmukaisia ohjeita tai mittareita esimerkiksi tuotteiden ympäristövaikutuksista, mikä puolestaan helpottaa kuluttajien päätöksentekoa ja lisää markkinoiden läpinäkyvyyttä. Tällaiset yhteiset standardit voivat lisätä kestävien tuotteiden saatavuutta ja tarjontaa, mikä vauhdittaa siirtymää vastuullisempaan kuluttamiseen.

---

⁷ Ks. esim. Kirsi Leivo, KKV pääkirjoitus 8.12.2020

⁸ Kuoppamäki 2018, s. 155

⁹ eng. ”green antitrust”

Toinen keskeinen etu on vaikutusten skaalaaminen koko toimitusketjuun. Kilpailijat voivat yhteistyössä vaikuttaa esimerkiksi siihen, että toimitusketjuista poistetaan tuotteita tai tuotantotapoja, jotka aiheuttavat haittaa ympäristölle tai ihmisoikeuksille. Tämä voi parantaa koko relevantin toimialan kestävyyttä ja vastuullisuutta. Yhteistyö voi tuoda myös suoria hyötyjä kuluttajille. Tuotteet voivat olla laadukkaampia, pitkäikäisempiä tai vähemmän saastuttavia, jolloin ne vastaavat paremmin kuluttajien odotuksia ja arvoja. Lisäksi osa kuluttajista on valmis maksamaan enemmän tuotteista, joiden tuotanto on kestäväää tai eettisesti hyväksyttävää – kuten Reilun kaupan tuotteista – vaikka itse tuote ei olisi teknisesti parempi.¹⁰

Laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa yhteistyö voi edesauttaa esimerkiksi päästöjen vähentämistä tai vastuullisempaa tuotantoa kolmansissa maissa. Tällaiset toimet hyödyttävät koko yhteiskuntaa, vaikka ne saattavat aiheuttaa lisäkustannuksia vain osalle kuluttajista. Lisäksi yhteistyö voi toimia keinona ennakoida tulevaa sääntelyä tai jopa täydentää sitä, jos laki ei vielä velvoita tiettyihin toimenpiteisiin. Yritykset voivat siis vapaaehtoisesti ylittää minimivaatimukset ja näin profiloitua vastuullisina toimijoina. Yhdenmukaiset pelisäännöt voivat myös ehkäistä vastuullisuuden väärinkäyttöä markkinoinnissa ja varmistaa oikeudenmukaisemmat kilpailuolosuhteet niille toimijoille, jotka todella panostavat kestävyteen. Kaiken kaikkiaan kilpailijoiden välinen yhteistyö voi, oikein toteutettuna, tukea vihreää siirtymää, lisätä kuluttajahyötyjä sekä edistää laajempia yhteiskunnallisia tavoitteita vastuullisuuden saralla.

Edellä mainitusta huolimatta, kilpailuoikeuden säännöt ja tavoitteet täytyy pitää mielessä ja niitä tulee noudattaa. Onkin siis hyvin tärkeää, että yhteiset pelisäännöt ovat kaikkien tiedossa, jotta vihreä kilpailuoikeus ei vesitä kilpailuoikeuden perinteisiä tavoitteita kuluttajien hyvinvoinnista ja kilpailukykyisistä markkinoista.¹¹ Yrityksille ei saa avautua mahdollisuutta peitellä kiellettyä toimintaa kestävyystavoitteiden varjossa. Tämän vuoksi voidaan todeta, että uudesta yritysvastuudirektiivin huolellisuusvelvoitteeseen sisältyvästä yhteistyövelvoitteesta huolimatta, kestävyyssopimusten sallittavuutta tulee selventää.

1.2. Aiheenrajaus, tutkimusongelma, rakenne

Koska huolellisuusvelvoitteen noudattaminen tietyiltä osin kehottaa yritysten välisiin yhteistöihin, tässä tutkielmassa tutkitaan yritysvastuudirektiivin ja kilpailuoikeuden

---

¹⁰ European commission – speech, Vestager 10.10.2021

¹¹ Joutsimo, Blogi 30.11.2020

välistä suhdetta. Tutkielman deskriptiivinen tutkimustavoite on arvioida yritys vastuudirektiiviin liittyviä horisontaalisia yhteistyösopimuksia SEUT 101 artiklan näkökulmasta; millä perusteella huolellisuusvelvoitteen noudattamiseen liittyvää yhteistyötä voidaan pitää hyväksyttävänä ja millaista tämä yhteistyö saa olla. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan mahdollisia ristiriitoja komission suuntaviivojen ja kilpailuoikeudellisten sääntöjen välillä ja miten näitä tulisi tulkita.

Tutkielman deskriptiivisen tavoitteen lisäksi tutkielman normatiivisena tavoitteena on arvioida vihreän kilpailuoikeuden riittävyyttä yritys vastuudirektiivin näkökulmasta, ja toisaalta, ovatko tehdyt muutokset kohti vihreämpää kilpailuoikeutta ylipäättään olleet todellisuudessa tarpeellisia. Kirjallisuudessa on esitetty eriäviä näkökulmia asialle.

Tutkielmassa käydään ensimmäisenä läpi yritys vastuuoikeuden sekä kilpailuoikeuden perusteita niiden periaatteiden ja tavoitteiden tarkemmaksi ymmärtämiseksi. Yritys vastuuoikeuden käsittämiseksi on hyvä olla tietoinen sen historiasta sekä sen sisältämistä käsitteistä. Yritys vastuuoikeuden pirstaloituneen luonteen vuoksi on tarpeellista käydä läpi myös aiempaa ja nykyistä yritys vastuuseen liittyvää sääntelyä sekä EU:n toimivaltaa yritys vastuun alalla. Jotta yritys vastuudirektiivin kilpailuoikeudellista arviointia on mahdollista toteuttaa, käydään tutkielmassa läpi kilpailuoikeuden keskeisimpiä määritelmiä, keskeistä normistoa, sekä kilpailusääntelyn nojalla kiellettyä toimintaa. Lisäksi ennen paneutumista yksityiskohtaiseen tehokkuuspuolustuksen sisältöön, kappaleessa 3 käydään läpi SEUT 101(3) artiklan yleinen analyysikehys horisontaalisten yhteistöiden arviointiin.

Seuraavaksi tutkielmassa keskitytään yritys vastuudirektiivin huolellisuusvelvoitteeseen, siihen liittyviin yhteistyövelvoitteisiin sekä näiden arviointiin horisontaalista yhteistyötä koskevien komission suuntaviivojen näkökulmasta. Tarkoituksena on tuoda esiin, millä tavalla kilpailijoiden välisten kestävyys sopimusten sallittavuutta on arvioitava, ja minkälaisia työkaluja komissio on suuntaviivoillaan luonut yritysten käytettäväksi yhteistyövelvoitteen noudattamiseksi. Lopuksi tuodaan esiin mahdollisia suuntaviivojen ja lainsäädännön välisiä ristiriitaisuuksia sekä luodaan kokonaisarvio vihreän kilpailuoikeuden nykytilasta, sen riittävyydestä ja tarpeellisuudesta.

Aiheenrajauksen ulkopuolelle jää vertikaaliset yhteistyösopimukset sekä yritys vastuudirektiivin vaatima tietojenvaihto, erityisesti liikesalaisuuksien antamista koskevat näkökulmat. On myös huomioitava, että tässä tutkielmassa yritys vastuudirektiiviä tulkitaan sellaisena, kuin se on ollut tutkielman

kirjoittamishetkellä, ottamatta huomioon niin sanotun Omnibus-pakettiehdotuksen mahdollisia vaikutuksia sen sisältöön.¹² Aiheenrajauksen ulkopuolelle jää myös yritys vastuudirektiivin sisällön syvempi arviointi sen onnistuneisuuden näkökulmasta sekä muun EU:n yritys vastuusääntelyn systematisointi.

1.3. Metodit

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia voimassa olevaa oikeutta ja sen sisältöä. Näin ollen tutkimuksen metodina on lainoppi, oikeusdogmatiikka, sekä sen sisältämät tulkintaopit. Lainopilla tutkitaan sitä, mikä on voimassa olevaa oikeutta, ja mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä löytyvillä materiaalilla on.¹³ Lainoppi myös systematisoi voimassa olevaa oikeutta tutkimalla ja jäsentämällä oikeudenalojen käsitteitä ja oikeusperiaatteita.¹⁴ Tässä tutkielmassa tarkoituksena onkin tutkia paitsi yritys vastuu- ja kilpailuoikeuteen sisältyviä oikeuslähteitä ja periaatteita, ja koska ne saattavat joiltain osin olla ristiriidassa, on tavoitteena selvittää myös näiden keskinen suhde.

Lainoppi voidaan edelleen jakaa käytännölliseen ja teoreettiseen lainoppiin, jotka tosin ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa.¹⁵ Käytännölliseen lainoppiin kuuluvat tulkintaopit sekä oikeusperiaatteiden punninta ja tasapainottaminen. Teoreettiseen lainoppiin kuuluu taas oikeuden systematisointi.¹⁶ Koska tutkielmassa keskitymme lähinnä tulkitsemaan oikeuslähteitä oikeusperiaatteiden valossa, katsoisin, että tutkielmassa on kyse enemmän käytännöllisesti lainopista, joka välttämättä kuitenkin vaatii myös oikeuslähteiden systematisointia. Systematisoinnin tavoitteena on rakentaa lainsäätäjän tuottamista oikeusnormeista yhtenäistä ja johdonmukaista oikeusjärjestelmää, sekä tutkia ja jäsentää oikeudenalojen käsitteitä ja oikeusperiaatteita¹⁷

Lainoppiin kuuluvat menetelmät ovat ennen kaikkea tulkinnan menetelmiä, ja tulkintaa pidetäänkin lainopin praktisena ulottuvuutena.¹⁸ Tulkintametodit ovat niitä työkaluja, joilla siirrytään oikeuslähteistä tulkintakannanottoon.¹⁹ EU-oikeudelle ominaisia tulkintametoodeja ovat ensinnäkin sananmuodon mukainen tulkinta, jossa

---

¹² Euroopan komissio julkaisi 26. helmikuuta 2025 Omnibus-paketin, jossa esitetään muutoksia muun muassa yritys vastuudirektiiviin. Ehdotus sisältää esimerkiksi vastuusäännösten keventämistä, sekä arvoketjujen velvoitteiden rajoittamista suoraan sopimuskumppaniin koko arvoketjun sijaan. Ks. EY 28.2.2025

¹³ Hirvonen 2011, s. 23

¹⁴ Hirvonen 2011, s. 25

¹⁵ Aarnio 1997, s. 37

¹⁶ Hirvonen 2011, s. 25

¹⁷ Hirvonen 2011, s. 25

¹⁸ Hirvonen 2011, s. 25

¹⁹ Aarnio 1989, s. 194 ja Siltala 2003, s. 498

perussopimusten tai EU-säädösten määräyksiä tulkitaan niiden kieliasun mukaisesti. Usein EU-säädöksissä on myös helpotettu tulkintaa lisäämällä säädösten alkuun listauksen säädöksen sisältämistä käsitteistä, jolle on annettu jokin tietty, suhteellisen tarkka tarkoitus. Tekstissä oleville ilmaisuille ei tule siis antaa eri yhteyksissä eri merkitystä ilman perusteita.

Ottaen huomioon EU-oikeuden rakenteen, ei tulkinnassa voi kuitenkaan yksin nojautua sanamuodon mukaiseen tulkintaan, vaan tarvitaan myös muita tulkinnan välineitä. Näihin kuuluvat esimerkiksi teleologinen tulkinta, eli tarkoituksiperäopillinen tulkinta, sekä systemaattinen tulkinta. Teleologisessa tulkinnassa määräyksiä tulkitaan niiden tavoitteiden mukaisesti ottaen huomioon myös unionin päämäärät ja tavoitteet kokonaisuudessaan. Näin varmistetaan myös EU-oikeuden tehokkuusperiaatteen toteutuminen, eli varmistetaan unionin oikeuden mahdollisimman tehokas toteutuminen.²⁰ Teleologisessa tulkinnassa tulkintavaihtoehtoista valitaan lopulta se, joka edistää parhaiten sääntelyn tavoitteita.²¹

Koska tutkielmassa on tarkoituksena selvittää mahdollisia ristiriitoja yritys vastuusääntelyn ja kilpailuoikeuden välillä, on välttämätöntä tukeutua paitsi sanamuodon mukaiseen, myös teleologiseen tulkintaan. Koska kyse on myös perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvästä sääntelystä, tai eritoten niiden noudattamista ja kunnioittamista koskevasta sääntelystä, on tulkintametodina myös perusoikeus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta yritys vastuudirektiivin osalta, eli sääntelylle pyritään antamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kanssa yhteensopiva tulkinta, sekä systemaattisesta tulkinnasta, sillä perussopimusten artiklat, yritys vastuudirektiivi ja muut tutkielmaan liittyvä sääntely tulee sijoittaa ne asiayhteyteensä ja ottaa huomioon unionin oikeusjärjestyksen normikokonaisuus.²²

Edellä mainitun perusteella, tutkimus nojaa siis pääasiallisesti oikeusdogmaattiseen eli lainopilliseen, sekä käytännölliseen että teoreettiseen, tutkimusotteeseen, jonka avulla tarkastellaan EU:n yritys vastuudirektiivin ja eurooppalaisen kilpailuoikeuden välistä suhdetta. Lainopin soveltuvuus tutkimusmetodiksi perustuu sen tavoitteeseen systematisoida, tulkita ja selventää voimassa olevaa oikeutta. Metodiset valinnat sanamuodonmukaisen, teleologisen, systemaattisen tai ihmisoikeusmyönteisen tulkinnan välillä voivat johtaa kuitenkin toisistaan poikkeaviin lopputuloksiin, jolloin korostuu

---

²⁰ Ojanen 2016, s. 51

²¹ Hirvonen 2011, s. 40

²² Ojanen 2016, s. 51, ks. myös Asia 283/81, CILFIT, tuomio 6.10.1982, kohdat 18–20.

lainopin rajoittuneisuus yksiselitteisen vastauksen tarjoajana. Esimerkiksi EU-oikeudessa teleologinen tulkinta painottaa sääntelyn tavoitteita, kuten sisämarkkinoiden toimivuutta tai kestävästä kehitystä. Samaan aikaan systemaattinen tulkinta voi puolustaa johdonmukaisuutta suhteessa kilpailuoikeuden rakenteisiin, ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta korostaa perus- ja ihmisoikeusluottuvuuksia.²³ Näiden välille voi syntyä jännite, joka ei ratkea pelkästään oikeuslähteiden perusteella, vaan vaatii painotusten tekemistä. Ratkaisut näihin löytyvät usein ylemmistä oikeusperiaatteista, kuten unionin perusarvoista tai oikeuskäytännön kautta kehittyneestä tulkintakäytännöstä.

Tämän tutkielman kontekstissa lainopillinen analyysi mahdollistaa sen arvioimisen, missä määrin yritys vastuudirektiivin tavoitteet, kuten yritysten velvollisuus edistää ympäristöä ja ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuutta, voivat joutua ristiriitaan kilpailuoikeuden normiston, erityisesti SEUT 101 ja sen noudattamisesta annettujen suuntaviivojen ja muun sääntelyn, kanssa. Näin ollen lainoppi tarjoaa perustellun viitekehyksen sille, miten sääntelykokonaisuuksien välinen normihierarkia ja tulkintajännitteet voidaan jäsentää oikeudellisesti perustellulla tavalla. Samalla se mahdollistaa sen arvioimisen, onko voimassa olevassa oikeudessa aukkoja tai ristiriitaisuuksia, jotka edellyttäisivät sääntelyn kehittämistä.

---

²³ Hirvonen 2011, s. 25-26

2. YRITYSVASTUUIKKEUS

2.1. Yritysvastuun käsite

Yritysvastuu on käsitteenä melko uusi. Se on synonyymi aiemmin käytetylle yhteiskuntavastuun käsitteelle, jonka Euroopan komissio on määritellyt ”käsitteeksi, jossa yritykset yhdistävät vapaaehtoisesti sosiaaliset ja ekologiset huolenaiheensa liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmien kanssa”²⁴. Komissio on vuonna 2011 antanut yhteiskuntavastuulle uuden määritelmän, jonka mukaan se on yritysten²⁵ vastuuta omista *yhteiskunnallisista* vaikutuksistaan.²⁶ Vaikka yhteiskuntavastuu on teoriassa sama käsite kuin yritysvastuu, voidaan yritys vastuuta pitää hieman laajempänä käsitteenä. Se on yrityksen vastuuta *kaikista* vaikutuksista, joita sen toiminnasta aiheutuu. Minimissään yritys vastuulla tarkoitetaan voimassa olevan lainsäädännön noudattamista, sekä toimintaansa liittyvien haitallisten vaikutusten tunnistamista, ehkäisemistä ja vähentämistä.²⁷

Yritysvastuu jakaantuu triple bottom line- mallin mukaisesti kolmeen keskeiseen elementtiin ja osa-alueeseen. Englannin kielessä ja yritysmaailmassa yritys vastuuseen viitataan lyhenteellä ESG, joka viittaa yrityksen taloudelliseen, ympäristölliseen sekä sosiaaliseen vastuuseen.²⁸ Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan edellytystä siitä, että yrityksen toiminta on taloudellisesti kestävällä pohjalla ja kannattavaa. Siihen sisältyy myös kilpailukyky ja vastaaminen omistajien tuotto-odotuksiin²⁹, korruption ja lahjonnan estäminen, rahanpesun ja harmaan talouden estäminen sekä vastuullinen veronmaksu.³⁰ Ympäristö vastuulla viitataan luonnonvarojen kestäväen käytön edistämiseen ja ympäristön pilaantumisen estämiseen,³¹ ja sosiaalisella vastuulla tarkoitetaan yrityksen vastuuta sen toiminnan vaikutuksista ihmisiin, kuten työntekijöihin, asiakkaisiin sekä lähialueen asukkaisiin. Sosiaalinen vastuu perustuu ennen kaikkea ihmisoikeuksien kunnioittamiselle.³²

Vastuulla on perinteisesti tarkoitettu yhteiskunnallista vastuuta, eikä oikeudellista vastuuta. Yrityksen toimintaympäristöön ja vaikutuspiiriin kuuluvat sidosryhmät, kuten

---

²⁴ Vihreä kirja, 2001, kohta 20

²⁵ Yrityksellä tarkoitamme tässä tutkielmassa sellaista oikeushenkilöä, joka harjoittaa elinkeinotoimintaa.

²⁶ Komission tiedonanto COM/2011/681, s. 7

²⁷ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 22–24

²⁸ Ks. tarkemmin *triple bottom line* -mallista Elkington 2004

²⁹ Esim. OYL 1:5§ Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille

³⁰ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 8–9

³¹ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 99

³² Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 128

työntekijät, tuotteiden käyttäjät ja ympäristö, muodostavat yhteiskunnan. Nämä sidosryhmät määrittelevät yrityksille yhteiskunnallisia normeja, ja siten yrityksillä on vastuu niiden toiminnasta aiheutuvista negatiivisista vaikutuksista ihmisiin ja luontoon sen mukaan, miten me yhteiskunnassa niitä arvotamme.³³

Yritysvastuuseen liittyy myös muita yhteiskunnallisia liitännäisilmiöitä, jotka toisaalta muodostavat omat kokonaisuutensa ja toisaalta ne täydentävät toisiaan. Kyseessä on kestävyys, vaatimustenmukaisuus (eng. *compliance*) sekä eettisyys, joita käydään lyhyesti läpi seuraavissa kappaleissa.

Kestävyys

Kestävä kehitys on sellaista kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.³⁴ Keskeistä on siis pitkän aikavälin ulottuvuus sekä ylisukupolvisuus. Kestävä kehitys jaetaan perinteisen pilarimallin mukaan ekologiseen, sosiaaliseen sekä taloudelliseen kestävyteen.³⁵ Toisaalta se voidaan jakaa myös pyramidimallin mukaan hyvinvointiin, talouteen ja maapallon kantokykyyn siten, että talous on keino luoda hyvinvointia, mutta maapallon kantokyky huomioiden.³⁶

Kestävän kehityksen sisältö vastaa usein sitä, mitä kestävän kehityksen globaalissa toimintaohjelmassa *Agenda 2030*:ssa on sovittu. Se sisältää 17 tavoitetta, ja ne ovat samat kaikille maailman valtioille ja korostavat myös tavoitteiden keskinäisriippuvuutta.³⁷ *Agenda 2030* tähtää kunnianhimoisesti äärimmäisen köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen ottaen tasavertaisesti ympäristön, talouden ja ihmisen huomioon. Kestävä kehitys on siis globaalisti käytetty ja tunnistettu käsite.

Vaatimustenmukaisuus

Vastuullisen yritystoiminnan ytimessä on soveltuvien lakien ja muiden vaatimusten aktiivinen ja tunnollinen noudattaminen.³⁸ Kyse on sellaisista vaatimuksista, joita yritysten on niihin kohdistuvien oikeudellisten sääntöjen mukaan noudatettava ilman harkintavaltaa ja joiden noudattamatta jättämisestä seuraa yleensä oikeudellisia riskejä, kuten sanktioita ja mainehaittaa.

---

³³ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 24–25

³⁴ United Nations World Commission on Environment and Development: “Our Common Future” -raportti (eli niin kutsuttu Brundtlandin raportti), 1987, kohta 3

³⁵ Vanhala – Ristaniemi- Dahlqvist 2022, s. 30, ns. triple bottom line, ks. tarkemmin Elkington 2004

³⁶ Vanhala – Ristaniemi- Dahlqvist 2022, s. 31

³⁷ Ks. lisää tavoitteista esimerkiksi <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

³⁸ Vanhala-Ristaniemi-Dahlqvist 2022, s. 32

Yritystoiminnan vastuullisuutta säännellään vain osittain pakottavilla säännöksillä, niin sanotulla smart mix – yhdistelmällä. Pakottavan sääntelyn lisäksi valtiolla onkin muita keinoja ohjata yritystoimintaa kohti toivottua päämäärää, esimerkiksi verotuksen tai ohjeistuksen keinoin. Smart mix-järjestelmä on toimiva, sillä lainsäädäntö on ohjauskeinona melko jäykkä, eikä kovin ennustettava. Pakottavilla säännöksillä onkin siis tyydytty toistaiseksi minimistandardien luomiseen muun muassa kieltämällä lapsityövoiman käytön ja vaatimalla ympäristöluvan enimmäispäästörajan ylittämiseen. Lainsäädännöllä on kuitenkin hankala luoda kannustinta pyrkiä mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Yhtenä keinona on kuitenkin luoda tietyt toimintamallit pakottavan säännöksen muotoon ja tämän kautta saavuttaa toivottu tulos.³⁹

Eettisyys

Jotta yritys toimii vastuullisesti, on sen vaatimusten noudattamisen ja kestävän kehityksen lisäksi huomioitava eettisyys, eli sen tulee toimia oikein. Siksi yrityksiltä nykypäivänä vaaditaankin oikein toimimisen kulttuurin omaksumista ja ylläpitämistä. Eettisyyttä voi kuitenkin olla vaikea arvioida, sillä se on kovin subjektiivista; se voi vaihdella kukin ihmisen oman arvopohjan mukaan. Siksi yritykset tänä päivänä usein laativatkin omia eettisiä toimintapolitiikkojaan⁴⁰, joissa määritellään eettisyys ja oikein toimiminen yrityksen arvojen mukaisesti. Oikeutusta eettisiin koodeihin haetaan usein osallistamalla organisaation sidosryhmiä valmistelutyöhön, taikka koodeissa viitataan suoraan kansainvälisiin standardeihin ja suosituksiin⁴¹. Tyypillisesti koodit sisältävät yritys vastuuseen kuuluvat ihmis- ja työelämäoikeuksien kunnioittamisen, ympäristövaikutusten minimoinnin sekä korruption torjunnan ja reilun kilpailemisen vaatimukset.⁴²

2.2. Yritysvastuun historia

Yritysvastuu ei perinteisesti ole nojautunut pakottavaan sääntelyyn, mutta idea yritysvastuusta ulottuu suhteellisen pitkälle, jopa 1800-luvun puolelle.⁴³ Käsite on vuosien saatossa kuitenkin muuttunut ja kehittynyt samaan tahtiin, kuin yritysten ympärillä toimiva yhteiskuntakin. Karkeasti jaoteltuna yritysvastuun ”aallot” voidaan

---

³⁹ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 33–35

⁴⁰ Usein yritysmaailmassa käytetään termiä *Code of Conduct*

⁴¹ esim. YK:n, ILO:n ja ISO:n suositukset

⁴² Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 35–37

⁴³ Harmaala – Jallinoja 2012, s. 25

jakaa viiteen eri vaiheeseen; patruuna-aikaan, suurteollisuuteen, globalisaatioon, ilmastokriisiin sekä moninaisuuteen yhteiskunnassa. ⁴⁴

1900-luvun alkupuolella yritys katsottiin vastuulliseksi, mikäli se huolehti työntekijöidensä ja heidän perheensä elinolosuhteista. Tämä johtui siitä, että yrityksiä ja tehtaita perustettiin paikkakunnille, joissa valtioiden peruspalveluja ei ollut tarjolla. Saadakseen työntekijöitä, yritysten oli paitsi rakennettava asuntoja, myös kouluja ja huolehdittava asukkaidensa terveydenhuollosta. Sittenmin valtio kuitenkin otti nämäkin osa-alueet haltuunsa, ja yritykset ulkoistettiin aiemmista tehtävistään. ⁴⁵

Teollistumisen aikaan 1970-luvulla alkoi yritysvastuun toinen aalto, kun teollisuuden aiheuttamat haitalliset ympäristövaikutukset alkoivat näkyä ja niihin alettiin kiinnittämään huomiota. Yritysvastuuta alettiin pikkuhiljaa sääntelemään ja hyvänä esimerkkinä tästä toimii esimerkiksi Suomen vuoden 1978 jätelaki, jonka mukaan yritysten tuli laatia suunnitelmat jätteiden käsittelystä ja kiellettiin niiden hautaaminen maahan.⁴⁶ Yritysvastuuseenkin kuuluvan kestävän kehityksen käsite tuli myös maailmalla poliittisesti esiin jo vuonna 1987 niin sanotun *Bruntlandin raportin* myötä.⁴⁷

Seuraava kansainvälinen merkittävä edistysaskel otettiin Rio de Janeirossa vuonna 1992 järjestetyssä konferenssissa, jossa maailman johtajat sitoutuivat kolmeen kestävän kehityksen kannalta tärkeään kansainväliseen sopimukseen: *ilmastosopimukseen*, *biodiversiteettisopimukseen* ja *aavikoitumisen vastaiseen sopimukseen*. Rio de Janeiron ilmastopimusta laajennettiin vuonna 1997 *Kioton pöytäkirjalla*, jonka allekirjoittaneet valtiot lupasivat vähentää kasvihuonekaasupäästöjään yhteensä viidellä prosentilla vuoden 1990 tasosta. Velvoitteet koskivat kuitenkin vain varakkaita teollisuusmaita, eikä Yhdysvallat hyväksynyt pöytäkirjaa. Kioton pöytäkirjaa arvosteltiin erityisesti sen kunnianhimon puutteesta.⁴⁸

2000-luvun alussa, taloudellisen globalisaation alettua, yritykset alkoivat hajottamaan toimintaansa sijoittautumalla matalamman kustannustason maihin, joissa lainsäädäntö ja viranomaisvalvonta oli huomattavasti löyhempää. Globalisaation myötä huomiota alettiin kiinnittää ihmisoikeuksiin ja niiden toteutumiseen. Alettiin vaatia ns. inhimillistä kohtelua, jonka seurauksena YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi ”*suojele-kunnioita-*

---

⁴⁴ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 28

⁴⁵ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 26

⁴⁶ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 27

⁴⁷ YK-liitto verkkosivut, vierailtu 19.4.2021

⁴⁸ YK-liitto verkkosivut, vierailtu 19.4.2021

korjaa”-kehityksen vuonna 2008 sekä sitä edistävät *YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet* vuonna 2011 (jäljempänä *YK:n ohjaavat periaatteet*). Niiden perustana toimii ajatus siitä, että paitsi valtio, myös yritys tulee olla vastuussa ihmisoikeuksien toteuttamisesta.⁴⁹

Ihmisoikeuksien jälkeen huomion kohteeksi tuli ilmastokriisi. Vaikka uhat ja ongelmat ovat olleet pitkään tiedossa, vasta vuonna 2015 solmitun *Pariisin ilmastosopimuksen* myötä yritykset ovat saaneet paineen toimia.⁵⁰ Lisäksi vuonna 2015 astui voimaan *YK:n uusi kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelma*.

Yritysvastuuseen on viimeisimpänä liitetty moninaisuus yhteiskunnassa, johon sisältyy yhdenvertaisen kohtelun ja inklusion teemat. Näiden myötä yritysten on yhä enemmän kiinnitettävä huomioita mm. johtoportaan olevien sukupuoleen, etnisyyteen, sekä muihin moninaisuuden liittyviin seikkoihin.⁵¹ Hyvänä esimerkkinä toimii pörssiyritysten hallintoelinten jäsenten sukupuolijakauman tasapainottamista ja siihen liittyviä toimenpiteitä koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi, jonka mukaan aliedustetun sukupuolen on vähintään 40 prosenttia toimivaan johtoon kuulumattomien jäsenten hallintoelinpaikoista.⁵²

Kun uusi yritysvastuudirektiivi hyväksyttiin kesällä 2024, voitaisiin sanoa uusimman yritys vastuuta koskevan aikakauden alkaneen, sillä tämä tarkoittaa sitä, että yritys vastuuta koskevista seikoista tulee nyt myös oikeudellisesti velvoittavia. Yritysten on paitsi huolehdittava vaatimuksenmukaisuudesta omasta, mutta myös toimintaketjunsa puolesta. Mikäli näin ei tehdä, voi tulla tuntuja seurauksia.

Direktiivi on saanut osakseen kritiikkiä mm. byrokratian lisääntymisen sekä markkinoiden vaikeutumisen vuoksi. On selvää, että direktiivin täydellinen noudattaminen vaatii paljon resursseja, eikä kaikki yritykset ole välttämättä valmistautuneet tämän mittakaavan toimiin. Toisaalta direktiivi on kauan odotettu ja hyvin tarpeellinen lisäys Euroopan Unionin kestävästä kehityksestä koskevassa kehikossa.

2.3. Asianmukainen huolellisuus

Yritysvastuu oikeus on rakenteeltaan pirstaleinen ja epäselvä. Tämä johtuu siitä, että sen alle kuuluu normeja monilta eri oikeudenaloilta, kuten ympäristöoikeudesta, perus- ja

---

⁴⁹ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 27

⁵⁰ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 27

⁵¹ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 27–28

⁵² Direktiivi 2022/2381 5 artikla, ks. myös OYL 6:9a§

ihmisoikeudesta ja työoikeudesta. Yritysvastuuoikeuteen liittyvän sääntelyn punaisena lankana toimii ei-oikeudellinen ja monimuotoinen käsite asianmukaisesta huolellisuudesta (eng. *due diligence*). Käsitteen sisältämällä asianmukaisuudella viitataan yritysten mahdollisuuteen sovittaa tarvittavat toimenpiteet kokoonsa, liiketoimintamalliinsa, toimintaolosuhteisiinsa sekä relevantteihin riskeihin nähden sopiviksi.⁵³ Asianmukaista huolellisuutta koskevaa velvoitetta kutsutaan myös huolellisuusvelvoitteeksi.

Huolellisuusvelvoite on käsite, joka on kehittynyt ja täsmentynyt sääntelyn edetessä. YK:n vuonna 2011 päivitettyissä ohjaavissa periaatteissa käsitys huolellisuusvelvoitteesta nousi ensi kertaa esiin. Periaatteissa todetaan yritysten velvollisuus noudattaa ihmisoikeuksia koskevaa huolellisuusvelvoitetta yksilöimällä, ehkäisemällä ja lieventämällä toimintansa haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksiin ja määrittämällä, miten ne puuttuvat näihin vaikutuksiin. Lisäksi todetaan, että yritysten olisi vältettävä loukkaamista ihmisoikeuksia ja puututtava haitallisiin ihmisoikeusvaikutuksiin, joita ne ovat aiheuttaneet tai lisänneet tai jotka liittyvät niiden omiin toimintoihin tai niiden tytäryritysten toimintoihin tai suoriin ja välillisiin liikesuhteisiin.⁵⁴

YK:n ohjaavissa periaatteissa keskitytään siis eniten ihmisoikeuksiin, ja yritysten tulisi välttää haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia. Periaatteet rakentuvat kolmelle pilarille: 1. valtioiden velvollisuudelle suojella ihmisoikeuksia; 2. yritysten vastuulle kunnioittaa niitä; ja 3. korjaavien toimenpiteiden saatavuudelle.⁵⁵ Ihmisoikeuksia koskeva huolellisuusvelvoite on määritelty YK-periaatteiden tulkintaoppaassa, joka julkaistiin vuonna 2012. Tulkintaoppaassa todetaan, että *“huolellisuusvelvoite [due diligence] on määritelty ‘sellaiseksi harkitsevaisuudeksi, toiminnaksi tai tunnollisuudeksi, jota voidaan asianmukaisesti odottaa järkevältä [henkilöltä] ja jota järkevä [henkilö] tavanomaisesti noudattaa tietyissä olosuhteissa. Tätä ei voida arvioida ehdottomien kriteerien mukaisesti, vaan arviointi riippuu tietyn tapauksen tosiseikoista”*.⁵⁶

Huolellisuusvelvoitteen ulottaminen ympäristö- ja hallinnointikysymyksiin saavutettiin vuonna 2011, kun OECD julkaisi päivitettyt *toimintaohjeet monikansallisille yrityksille*. Näiden ohjeiden yleisinä periaatteina ovat, että yritysten tulisi noudattaa toiminnassaan kansallisia lakeja ja säädöksiä, ja yritysten pitäisi ottaa huomioon, ehkäistä ja vähentää

---

⁵³ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 40–50

⁵⁴ TEM 2013:36, s. 14

⁵⁵ Ns. “Suojele, kunnioita, korjaa”- viitekehys, TEM 2013:36, s. 3

⁵⁶ The Corporate Responsibility to Respect Human Rights – An interpretive guide 2012.

haitallisia vaikutuksia ihmisoikeuksien, työntekijöiden oikeuksien, ympäristön ja korruption suhteen. Ohjeet koskevat sekä yritysten omaa että niiden toimitusketjujen toimintaa.⁵⁷ Tämän lisäksi, OECD julkaisi vuonna 2018 *toimintaohjeet monikansallisille yrityksille vastuulliseen liiketoimintaan* (due diligence -ohjeet). Molempien ohjeiden tavoitteena on lisätä yritysten roolia kestävä kehityksen edistämässä ja puuttua liiketoiminnan haitallisiin vaikutuksiin yhteiskunnassa, ihmisissä ja ympäristössä. Ne käsittävät yritysvastuun keskeiset osa-alueet, kuten ihmisoikeudet, työelämän oikeudet, ympäristönsuojelun, lahjonnan torjunnan, kuluttajien edut, tieteen ja teknologian, kilpailun ja verotuksen. Ohjeet OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille otettiin käyttöön vuonna 1976 ja niitä on päivitetty säännöllisesti, jotta ne pysyvät ajantasaisina yhteiskunnallisten haasteiden ja kansainvälisen liiketoiminnan muutosten valossa. Toimintaohjeet tarjoavat vapaaehtoisuuteen perustuvia periaatteita ja normeja sovellettavien lakien ja kansainvälisten normien mukaiselle vastuulliselle liiketoiminnalle.

2.4. Yritysvastuudirektiivi

Yritysvastuudirektiivi on 13. kesäkuuta 2024 annettu, ja heinäkuussa 2024 voimaan tullut direktiivi, joka tekee huolellisuusvelvoitteen noudattamisesta oikeudellisesti velvoittavan, ja jonka rikkomisesta voi seurata siviilioikeudellisia seuraamuksia. Direktiivit ovat asetusten ohella EU:n tärkeimpiä lainsäädäntövälineitä. Sen tavoitteena ei ole lainsäädännön yhtenäistäminen vaan lähentäminen, eli tarkoituksena on poistaa jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen eroavaisuuksia. Direktiivi velvoittaa jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättää keinot jäsenvaltioiden päätettäväksi. Direktiivejä tulee tulkita siten, että ne eivät ole ristiriidassa unionin primaarioikeuden, kuten perussopimusten kanssa.⁵⁸

Direktiivin 1 artiklan mukaan direktiivissä vahvistetaan säännöt, jotka koskevat:

- a) yritysten tosiasiallisiin ja mahdollisiin haitallisiin ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksiin liittyviä yritysten velvoitteita niiden omassa toiminnassa, niiden tytäryritysten toiminnassa ja niiden liikekumppaneiden kyseisten yritysten toimintaketjuissa toteuttamassa toiminnassa;*
- b) korvausvastuuta a alakohdassa tarkoitettujen velvoitteiden rikkomisesta;*
- ja*

---

⁵⁷ Ks. lisää esim. TEM 2020:42 s. 22–23

⁵⁸ Euroopan komissio, Viestinnän pääosasto: Borchardt 2023, s. 106

c) yritysten velvoitetta hyväksyä ja toteuttaa ilmastonmuutoksen hillintää koskeva siirtymäsuunnitelma, jolla pyritään varmistamaan parhaaksi katsotulla tavalla, että yrityksen liiketoimintamalli ja -strategia ovat yhdenmukaisia kestäväan talouteen siirtymisen ja ilmaston lämpenemisen rajoittamista 1,5 celsiusasteeseen koskevan tavoitteen kanssa Pariisin sopimuksen mukaisesti.

Yritysvastuudirektiivin keskeisenä tavoitteena on muuttaa aiempi soft law -sääntely oikeudellisesti sitovaksi yhdenmukaistamalla yritys vastuuta koskevaa sääntelyä EU:n jäsenvaltioissa. Direktiivi kattaa ne velvoitteet, jotka YK ja OECD ovat suosituksissaan ja ohjeissaan jo esittäneet. Sitovalle lainsäädännölle yritys vastuun osalta on nähty tarpeen sisämarkkinoilla kilpailun tasoittamiseksi, eli varmistamalla, että yritykset, jotka toimivat vähemmän vastuullisesti, eivät voisi liian hyötyä siitä, että toiset yritykset ovat panostaneet toimintansa vastuullisuuteen. Vastuulliseen talouteen siirtymisen kannalta on pidetty erityisen tärkeänä, että EU:ssa toimivat yritykset toimivat esimerkkinä vastuullisen ja reilun talouden ja yhteiskunnan rakentamisessa.

Yritysvastuudirektiivin luonnosteleminen aloitettiin jo vuonna 2021, kun Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman uudesta direktiivistä.⁵⁹ Säättämismenettely oli kuitenkin moninainen, ja sitä piti jopa viime hetkillä muuttaa, jotta EU:n jäsenvaltiot pystyivät sen hyväksymään.⁶⁰ Yritysvastuudirektiiviä on pidetty hyvin tärkeänä ja väistämättömänä osana kohtia vihreää siirtymää. Tämänkin taustalla on tietenkin ajatus yritysten kiistattomista vaikutuksista ympäristöön ja ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Direktiivin velvoitteet perustuvat huolellisuusvelvoitteen käsitteeseen. Huolellisuusvelvoitteessa on kyse eräänlaisesta toimintaprosessista, jonka on direktiivin mukaan katettava vastuullista liiketoimintaa koskevissa ohjeissa⁶¹ määritellyt kuusi vaihetta; 1) huolellisuusvelvoitteen sisällyttäminen toimintapolitiikkoihin ja johtamisjärjestelmiin, 2) haitallisten vaikutusten tunnistaminen ja arviointi, 3) tosiasiallisten ja mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäiseminen, lopettaminen tai minimoiminen, 4) toimenpiteiden tehokkuuden seuranta ja arviointi, 5) tiedottaminen ja 6) korjausmahdollisuuksien tarjoaminen.⁶² Huolellisuusvelvoitteen tarkempaa sisältöä käydään tarkemmin läpi jäljempänä.

---

⁵⁹ Savolainen, edilex-toimitus 15.3.2021

⁶⁰ Savolainen, edilex-toimitus 15.3.2024

⁶¹ TEM 2019:5, s. 22

⁶² Yritysvastuudirektiivin johdanto-osan kohta 20

Haitallinen vaikutus

Yritysdirektiivissä käytetyn haitallisen vaikutuksen määritelmä tarkoittaa sekä haitallisia ympäristö-, että ihmisoikeusvaikutuksia. Haitallisella ympäristövaikutuksella tarkoitetaan sellaista ympäristöön kohdistuvaa haitallista vaikutusta, joka johtuu kansainvälisesti ja EU tasolla säänneltyjen ympäristövelvoitteiden rikkomisesta, ottaen huomioon niitä koskeva kansallinen lainsäädäntö.⁶³ Direktiivissä nämä kiellot ja velvoitteet on listattu sen liitteen I osan kohdissa 15 ja 16 sekä II osassa. Näihin sisältyvät muun muassa velvoite estää aluksista aiheutuva pilaantuminen *Marpol 72/78 - yleissopimuksen* mukaisesti, kiello aiheuttaa mitattavissa olevaa ympäristön pilaantumista, kuten haitallista maaperän muutosta, veden tai ilman pilaantumista, haitallisia päästöjä, liiallista vedenkulutusta, maaperän huonontumista, tai muita sellaisia vaikutuksia luonnonvaroihin, kuten metsäkatoa, sekä velvoite välttää tai minimoida haitalliset vaikutukset biologiseen monimuotoisuuteen, tulkittuna *biologista monimuotoisuutta koskevan vuoden 1992 yleissopimuksen* 10 artiklan b alakohdan ja asianomaisella lainkäyttöalueella sovellettavan lainsäädännön mukaisesti. Listauksessa mainitaan myös esimerkiksi *Minamatan, Rotterdamin, Ramsarin* sekä *Baselin yleissopimukset*.

Haitallisella ihmisoikeusvaikutuksella tarkoitetaan sellaista henkilöihin kohdistuvaa vaikutusta, joka johtuu tietyissä, direktiivin liitteen I osan 1 jaksossa listattujen, kansainvälisissä ihmisoikeusvälineissä määriteltyjen ihmisoikeuksien loukkaamisista. Liitteen I osan 1 jaksossa keskitytään niihin ihmisoikeuksiin, jotka sisältyvät *kansalaisyhteisöihin ja poliittisiin oikeuksiin koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, lapsen oikeuksista tehtyyn yleissopimukseen*, sekä Kansainvälisen työjärjestön keskeisiin yleissopimuksiin. Lisäksi, mikäli jokin ihmisoikeuden loukkaaminen on vahvistettu liitteen I osan 2 jaksossa luetelluissa ihmisoikeusvälineissä⁶⁴, kyseisen ihmisoikeuden loukkaaminen katsotaan tämän määritelmän piiriin, mikäli yritys tai oikeushenkilö voi loukata ihmisoikeutta, ihmisoikeuden loukkaaminen vahingoittaa suoraan direktiivin liitteessä olevan I osan 2 jaksossa luetelluissa ihmisoikeusvälineissä suojattua oikeudellista etua, ja yritys olisi kohtuudella voinut ennakoida vaaran siitä, että tällaiseen ihmisoikeuteen voi kohdistua vaikutuksia, ottaen huomioon yksittäistapauksen olosuhteet, mukaan lukien yrityksen

---

⁶³ Yritysvastuudirektiivin 3 artikla 1 b) kohta

⁶⁴ Samat, kuin edellä mainitut sopimukset.

liiketoiminnan luonne ja laajuus ja sen toimintaketju, toimialan ominaispiirteet sekä maantieteellinen konteksti ja toimintaympäristö.⁶⁵

Soveltamisala

Yritysvastuudirektiivin sisältämät velvoitteet koskevat lähtökohtaisesti sellaisia EU:ssa toimivia yrityksiä ja emoyhtiöitä, joilla on yli 1 000 työntekijää ja joiden maailmanlaajuinen liikevaihto on yli 450 miljoonaa euroa, sekä EU:ssa toimivia franchise-yrityksiä, joiden liikevaihto on yli 80 miljoonaa euroa, jos vähintään 22,5 miljoonaa euroa on peräisin rojalteista. Lisäksi ne koskevat EU:n ulkopuolisia yrityksiä, joilla on 450 miljoonan liikevaihto EU-alueella.⁶⁶ On arvioitu, että direktiivi koskee noin 6000 eurooppalaista yritystä ja noin 900 kolmansien maiden yritystä.⁶⁷

Yritysvastuudirektiivi on soveltamisalaltaan suppeampi, kuin oli alun perin tarkoitettu. Euroopan parlamentin 1. käsittelyn jälkeisen direktiivi ehdotuksen mukaan parlamentti oli ehdottanut, että velvoitteet koskisivat sellaisia yrityksiä, jotka on perustettu jonkin jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti ja joilla on keskimäärin yli 250 työntekijää ja sen maailmanlaajuinen nettoliikevaihto oli yli 40 miljoonaa euroa.⁶⁸ Tämän jälkeen ehdotuksen kohteena olivat yritykset, joilla keskimäärin yli 500 työntekijää ja joiden liikevaihto on yli 150 miljoonaa euroa. EU:n neuvoston pysyvien edustajien komitea (Coreper) hyväksyi direktiiviehdotuksen kuitenkin vasta puheenjohtajamaa Belgian tekemien muutosehdotuksen jälkeen, jossa ehdotettiin lopullisesti hyväksyttävä soveltamisalaa.⁶⁹

On ymmärrettävää, että eurooppalaisten yritysten kilpailukyvyn säilymiseksi ei ole ihanteellista tehdä yritysvastuudirektiivin sisältämien velvoitteiden soveltamisalasta liian laajaa. Mikäli komission alkuperäinen ehdotus olisi hyväksytty, monelle yritykselle direktiivin soveltaminen olisi voinut aiheuttaa kohtuuttomia vaikeuksia. Toisaalta toteuttaako direktiivi tehtävänsä, kun sen velvoitteet kohdistuvat vai noin 0,2 prosenttiin⁷⁰ EU:n alueella toimivista yrityksistä?

---

⁶⁵ Yritysvastuudirektiivin 3 artikla 1 c) kohta

⁶⁶ Yritysvastuudirektiivin 2 artikla

⁶⁷ European Commission – verkkosivut, Which companies will the new EU rules apply to? vierailtu 25.4.2025

⁶⁸ Euroopan parlamentin tarkistukset (COM(2022)0071– C9-0050/2022 – 2022/0051(COD)), 1.6.2023

⁶⁹ Yritysvastuudirektiivi sai taakseen määränemmistön tuen EU:n neuvoston pysyvien edustajien komiteassa monin osin lievennettynä, edilex 3/2024

⁷⁰ EU-alueella toimii noin 26 miljoonaa yritystä, Yrittajat.fi, vierailtu 3.5.2025

Vaikka oikeudellisesti direktiivi velvoittaa vain suurempia yrityksiä, ei voida väittää, etteikö sillä olisi vaikutusta myös muihin, kooltaan pienempiin yrityksiin. Suurempien yritysten tulee pitää huoli siitä, että sen toimitusketjussa olevat yhtiöt noudattavat huolellisuusvelvoitteeseen kuuluvia vaatimuksia, ja ryhdyttävä toimiin, mikäli jokin yritys ei näin tee. Voidaan myös perustellusti katsoa, että pienemmät, soveltamisalaan kuulumattomat yritykset hyötyvät vastuullisuusasioiden huolellisesta noudattamisesta, sillä soveltamisalaan kuuluvat yritykset haluavat todennäköisesti tehdä yhteistyötä niiden yritysten kanssa, jotka lähtökohtaisesti omaavat pienemmän riskin ympäristö- ja ihmisoikeuksiin liittyviin pulmiin liittyen. Näin ollen olisi oletettua, että myös pienemmät yritykset alkavat kiinnittämään huomiota siihen, että pienempien yritysten toimitusketjut alkavat myös pohjautua vastuullisten yritysten toimitusketjuihin.

Periaatteet ja tavoitteet

Yritysvastuudirektiivin johtavana periaatteena voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksien suojan periaatetta. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 artiklan mukaan *unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen sellaisina kuin ne on vahvistettu Euroopan unionin perusoikeuskirjassa. EU:n perusoikeuskirja sisältää luvut ihmisarvosta, vapauksista, tasa-arvosta, yhteisvastuusta, kansalaisten oikeuksista sekä lainkäytöstä. Yleisiä oikeusperiaatteita käytetään apuna EU:n sekundaari ja primaarioikeuden tulkinnassa, sillä niiden tulkinnat eivät saa olla ristiriidassa yleisten oikeusperiaatteiden kanssa.*⁷¹ Tämän lisäksi SEUT 21 artiklan mukaan EU:n toiminnan olisi perustuttava kansainvälisellä tasolla sen oman perustamisen johtoajatukseksi oleviin perusarvoihin sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden ja jakamattomuuden sekä YK:n peruskirjan periaatteiden ja kansainvälisen oikeuden kunnioittamiseen. Tällaisiin toimiin kuuluu talouden, yhteiskunnan ja ympäristön kestävä kehityksen edistäminen kehittyvissä maissa.⁷²

Yritysvastuudirektiivin johdanto-osan 16 kappaleen mukaan direktiivillä pyritään varmistamaan, että sisämarkkinoilla toimivat yritykset edistävät kestävä kehitystä ja talouksien ja yhteiskuntien kestävyteen siirtymistä tosiasiallisten tai mahdollisten haitallisten ihmisoikeus- ja ympäristövaikutusten tunnustamisen, tarvittaessa priorisoinnin, ehkäisemisen, lieventämisen, lopettamisen, minimoimisen ja korjaamisen

---

⁷¹ Yleisten oikeusperiaatteiden vastaista unionin lainsäädäntöä voidaan vaatia kumottavaksi SEUT 263 artiklan nojalla.

⁷² Yritysvastuudirektiivin johdanto-osan kohta 1

kautta. Direktiivin tarkoituksena on vaikuttaa yrityksiin, niiden tytäryrityksiin ja yritysten toimintaketjuihin kuuluvien liikekumppaneiden toimintoihin. Lisäksi pyrkimyksenä on varmistaa oikeussuojan ja oikeussuojakeinojen saatavuus niille, joihin direktiivin sisältämän huolellisuusvelvoitteen noudattamatta jättäminen vaikuttaa.

Lähtökohtaisesti direktiivin tarkoituksena ei siis ole vaatia yrityksiä takaamaan, että haitallisia vaikutuksia ei koskaan esiinny missään olosuhteissa tai että ne lopetetaan kokonaisuudessaan. Tällainen velvoite voisi olla täysin mahdoton toteuttaa, sillä haitallisten vaikutusten olemassaolo ei välttämättä ole riippuvainen pelkästään yrityksen omasta toiminnasta, vaan se voi johtua myös esimerkiksi valtion toimenpiteestä. Näin ollen direktiivin pääasialliset velvoitteet ovat keinoja koskevia velvoitteita, joiden nojalla yritysten on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet, joilla pystytään täyttämään huolellisuusvelvoitteen tavoitteet käsittelemällä tehokkaasti haitallisia vaikutuksia tavalla, joka vastaa niiden vakavuutta ja todennäköisyyttä.⁷³

Huolellisuusvelvoite

Yritysvastuudirektiivin päävelvoitteena on huolellisuusvelvoite, josta säädetään direktiivin 5 artiklassa. Direktiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaan:

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että yritykset noudattavat riskiperusteista ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevaa huolellisuusvelvoitetta, jäljempänä ”huolellisuusvelvoite”, 7–16 artiklan mukaisesti toteuttamalla seuraavat toimet:

- a) huolellisuusvelvoitteen sisällyttäminen niiden toimintaperiaatteisiin ja riskienhallintajärjestelmiin 7 artiklan mukaisesti;*
- b) tosiasiallisten tai mahdollisten haitallisten vaikutusten tunnistaminen ja arviointi 8 artiklan mukaisesti ja tarvittaessa tosiasiallisten ja mahdollisten haitallisten vaikutusten priorisointi 9 artiklan mukaisesti;*
- c) mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäiseminen ja lievittäminen ja tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettaminen ja niiden laajuuden minimoiminen 10 ja 11 artiklan mukaisesti;*
- d) korjausmahdollisuuksien tarjoaminen tosiasiallisiin haitallisiin vaikutuksiin 12 artiklan mukaisesti;*
- e) mielekkään yhteistyön tekeminen sidosryhmien kanssa 13 artiklan mukaisesti;*

---

⁷³ Yritysvastuudirektiivin johdanto-osan 19 kappale

- f) ilmoitusmekanismin ja valitusmenettelyn perustaminen ja ylläpitäminen 14 artiklan mukaisesti;*
- g) yrityksen huolellisuusvelvoitetta koskevien toimintaperiaatteiden ja toimien vaikuttavuuden seuranta 15 artiklan mukaisesti;*
- h) huolellisuusvelvoitetta koskeva julkinen viestintä 16 artiklan mukaisesti.*

Yritysvastuudirektiivissä puhutaan riskiperusteisesta huolellisuusvelvoitteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että eritasoiset haitalliset vaikutukset vaativat erilaisia toimenpiteitä. Direktiivissä vaikutukset jaetaan tosiasiallisiin ja mahdollisiin haitallisiin vaikutuksiin. Yritysten tunnistamassa ja arvioidessa haitallisia vaikutuksia, niiden tulisi ottaa huomioon mahdolliset asiaankuuluvat riskitekijät yleisarvion perusteella. Näitä ovat muun muassa yritystason riskitekijät, kuten se, kuuluuko liikekumppani tämän direktiivin soveltamisalaan, yritystoimintaan liittyvät riskitekijät, maantieteelliset ja kontekstuaaliset riskitekijät (esimerkiksi haitallisten vaikutusten lainsäädännön taso), tuote- ja palvelukohtaiset riskitekijät sekä alakohtaiset riskitekijät. Haitallisia vaikutuksia arvioidessaan yritysten tulisi myös tunnistaa ja arvioida liikekumppanin liiketoimintamallin ja -strategioiden vaikutukset, mukaan lukien kaupankäynti-, hankinta- ja hinnoittelukäytännöt.⁷⁴

Oikeudelliset seuraamukset

Mikäli direktiivin soveltamisalaan kuuluva yritys ei noudata lailla sille asetettua huolellisuusvelvoitetta, sille voidaan määrätä taloudellisia seuraamuksia, jotka perustuvat yrityksen maailmanlaajuiseen liikevaihtoon. Seuraamuksen suuruutta määriteltäessä on otettava huomioon muun muassa rikkomisen luonne, mahdollinen yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi tai lopettamiseksi annettu kohdennettu tuki, sekä yrityksen rikkomisen vuoksi saamat taloudelliset edut tai välttämät tappiot.⁷⁵ Direktiivissä on kuitenkin säädetty, että seuraamuksen suuruus tulee olla vähintään 5 prosenttia sakon määräämisestä tehtyä nettoliikevaihtoa päätöstä edeltävänä tilivuotena.⁷⁶

Mikäli taloudellisen seuraamuksen yhteydessä annettua päätöstä toiminnan korjaamiseksi ei noudateta annetussa määräajassa, on myös säädetty, että rikkomuksesta pitää antaa julkinen lausunto, josta käy ilmi rikkomisesta vastuussa oleva yritys sekä rikkomisen

---

⁷⁴ Yritysvastuudirektiivin johdanto-osan 41 kappale ja Art. 1.1 u)

⁷⁵ Yritysvastuudirektiivin 27(2) artikla

⁷⁶ Yritysvastuudirektiivin 27(4) artikla

luonne.⁷⁷ Tällä siis pyritään selvästi aiheuttaa yritykselle mainehaittaa, mutta myös tehdä julkiseksi tieto siitä, että haitallisen vaikutuksen aiheuttava yritys ei toimi vastuullisesti. Pyrkimyksenä täytyy siis katsoa olevan se, että relevantit markkinat ja kuluttajat saavat tiedon yrityksen haitallisesta toiminnasta, joka on omiaan vaikuttamaan yrityksen jatkoon ottaen huomioon sen, että nykypäivän kuluttajat ovat hyvin tietoisia vastuullisuutta koskevista seikoista ja toisaalta markkinoilla toimivat yritykset pyrkivät välttämään yhteistyötä vastuuttomien yritysten kanssa pakollisten säädöksiä helpommaksi noudattamiseksi sekä mainehaitan aiheuttaman pelon vuoksi.

Hallinnollisten sanktioiden lisäksi yritys vastuudirektiivin 29 artiklassa on säädetty yritysten siviilioikeudellisesta vastuusta. Artiklan mukaan yritys voidaan saattaa korvausvastuuseen luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle aiheutuneesta vahingosta edellyttäen, että yritys on tahallisesti tai tuottamuksellisesti jättänyt noudattamatta huolellisuusvelvoitteen c) kohtaa silloin kun tarkoituksena on suojella luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, ja tälle luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle on aiheutunut vahinkoa. Vahinkoa aiheutuneella on tuleva oikeus saada täysi korvaus vahingosta. Korvausvastuu ei kuitenkaan ulotu sellaisiin vahinkoihin, jotka sen toimintaketjuun kuuluvien liikekumppanien katsotaan yksin aiheuttaneen.

2.5. Muu eurooppalainen yritys vastuusäätely

Yritys vastuudirektiivi ei suinkaan ole ensimmäinen huolellisuusvelvoitetta tai yritys vastuuta koskeva säädös Euroopassa. Yritys vastuudirektiivin tavoitteena onkin yhtenäistää sääntelyä sisämarkkinoilla, sillä jotkin jäsenvaltiot ovat jo säätäneet omat yritys vastuuta koskevat lakinsa ennen direktiivin voimaantuloa. Tässä tutkielmassa keskitytään Ranskan ja Saksan voimassa oleviin lakeihin. Ranskassa säädettiin vuonna 2017 niin sanottu huolellisuusvelvoitelaki⁷⁸ ja Saksassa vuonna 2023 kansallinen yritys vastuulaki⁷⁹. Myös Suomessa kansallisen yritys vastuulain säätämistä on harkittu, mutta toimiin ei ryhdytty ennen yritys vastuudirektiivin voimaantuloa.⁸⁰

Loi de Vigilance

Vapaasti käännettynä ranskan huolellisuusvelvoitelaki velvoittaa suuria yrityksiä huolehtimaan ihmisoikeuksista ja ympäristöstä omassa toiminnassaan sekä niiden määräysvallassa olevien tytäryhtiöiden toiminnassa. Laki nojautuu pitkälti YK:n

---

⁷⁷ Yritys vastuudirektiivin 27(3) artikla

⁷⁸ La loi n°2017-399 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et entreprises donneuses d'ordre.

⁷⁹ Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz, LkSG

⁸⁰ Ks. TEM 2020:42

ohjaaviin periaatteisiin.⁸¹ Laki koskee Ranskassa rekisteröityjä yrityksiä, joilla on ollut kahden peräkkäisen tilikauden ajan vähintään 5 000 työntekijää joko yrityksessä itsessään tai sen Ranskaan rekisteröidyissä tytäryhtiöissä, tai vähintään 10 000 työntekijää yrityksessä itsessään tai sen Ranskaan tai muihin maihin rekisteröidyissä tytäryhtiöissä.⁸² Soveltamisalaltaan

Lain sisältämä huolellisuusvelvoite edellyttää yrityksiä laatimaan ja toteuttamaan suunnitelman, jolla tunnistetaan ja ehkäistään toiminnasta suoraan tai välillisesti aiheutuvia ihmisoikeusloukkauksia ja ympäristövahinkoja. Tämä koskee myös yrityksen määräysvallassa olevia tytäryhtiöitä sekä alihankkijoita ja toimittajia. Suunnitelma tulisi kehittää yhteistyössä yrityksen sidosryhmien kanssa ja sen tulisi sisältää seuraavat toimenpiteet: 1) riskien tunnistaminen, analysointi ja priorisointi; 2) tytäryhtiöiden, alihankkijoiden ja toimittajien toiminnan säännöllinen arviointi; 3) toimenpiteet kielteisten vaikutusten ehkäisemiseksi; 4) mekanismi riskien havainnoinnin keräämiseksi; 5) järjestelmä suunnitelman toteuttamisen ja sen tehokkuuden seurantaan. Suunnitelma ja selvitys sen toteutuksesta tulisi julkistaa yleisölle ja sisällyttää yrityksen vuosittaiseen raportointiin.⁸³ Laki velvoittaa yrityksiä siis huolehtimaan kolmesta asiasta: suunnitelman laatimisesta, toteuttamisesta ja suunnitelman ja sen toteutusta koskevan selvityksen julkistamisesta.

Jos yritys ei täytä huolellisuusvelvoitteitaan, se voidaan haastaa oikeuteen esimerkiksi kansalaisjärjestöjen taikka luonnollisten henkilöiden toimesta. Yritykselle annetaan kolme kuukautta aikaa täyttää velvoitteensa sakon uhalla. Lain vaatimusten laiminlyönti voi myös johtaa vahingonkorvausvastuuseen vahingoista, jotka olisi voitu välttää noudattamalla lain vaatimuksia.⁸⁴

Jo pelkästään soveltamisalan perusteella on selvää, että Ranskan tulee tehdä muutoksia kansalliseen sääntelyynsä yritysvastuudirektiivin vuoksi. Soveltamisalaltaan Loi de Vigilance on paljon suppeampi, kuin EU:n yritysvastuudirektiivi. Toistaiseksi se kattaa vain noin 150–200 yritystä.⁸⁵

Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz

---

⁸¹ Kultalahti-Vartiala, 2019, s. 80

⁸² the French Trade and Industry Code L. 225-102-4.-I. S

⁸³ the French Trade and Industry Code L. 225-102-4. -I, par. 5.

⁸⁴ the French Trade and Industry Code L. 225-102-5.

⁸⁵ Kultalahti-Vartiala, 2019, s. 87

Saksalainen yritysvastuulaki soveltuu yrityksiin, joilla on vähintään 1000 työntekijää⁸⁶, ja joilla on päätoiminen kotipaikka Saksassa, tai joiden tytäryhtiö on Saksassa. Lailla ei ole vaikutusta yrityksiin, jotka eivät toimi Saksan markkinoilla.⁸⁷

LkSG:n 3 artiklassa edellytetään, että sen soveltamisalaan kuuluvat yritykset noudattavat asianmukaista huolellisuutta toimintaketjussaan tarkoituksena estää tai minimoida haitalliset ihmisoikeus- ja ympäristövaikutukset. Laki edellyttää, että yritykset 1) luovat riskienhallintajärjestelmän, 2) nimeää vastuuhenkilöt, 3) suorittaa säännöllisiä riskianalyyssejä, 4) laatii toimintapolitiikat, 5) määrittää ennaltaehkäisevät toimenpiteet omaan toimintaan ja suoriin toimittajiin liittyen 6) toteuttaa korjaavia toimia, 7) perustaa valitusmenettelyn, 8) panee täytäntöön due diligence -velvoitteet epäsuorien toimittajien riskeihin liittyen, ja 9) dokumentoi ja raportoi.⁸⁸

LkSG:n mukaan lain rikkomista valvoo Saksan liittovaltion talous- ja vientivalvontavirasto (BAFA), ja rikkomuksesta voi seurata sakkoja, suuruudeltaan jopa 2 % yritysten liikevaihdosta, ja yritys voidaan poissulkea julkisista hankinnoista. LkSG:n alla kansalaisjärjestöt tai luonnolliset henkilöt eivät voi kuitenkaan haastaa yritystä oikeuteen lain rikkomisen perusteella.⁸⁹

Keskeisin ero LkSG:n ja *Loi de Vigilance* välillä on ensinnäkin niiden soveltamisalassa. Saksan yritysvastuuta koskeva laki koskee vain Saksan markkinoilla toimivia yrityksiä ja niiden suoria toimittajia, ja epäsuoria toimittajia vain, jos riskejä havaitaan. Ranskan laki taas kattaa koko arvoketjun, mukaan lukien epäsuorat toimittajat, maailmanlaajuisesti, ottaen huomioon kuitenkin sen, että laki koskee vain yrityksiä, joilla on vähintään 5000 tai 10 000 työntekijää. Toiseksi suurena erona on lain rikkomisen oikeusvaikutukset. Ranskassa yritys voidaan haastaa oikeuteen luonnollisen henkilön puolesta, kun taas Saksassa vain valvova viranomainen voi antaa rikkomuksesta sakkoja.⁹⁰ Näin ollen mielestäni Ranskan lain alla oikeusvaikutusten toteutuminen ja lain noudattamisen valvonta on tehokkaampaa kuin Saksassa.

Verratessa Saksan ja Ranskan lakeja EU:n yritysvastuudirektiivin kanssa, voidaan todeta, että Ranskan laki on lähempänä yritysvastuudirektiiviä kuin Saksan laki. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että siihen ei tarvitsisi tehdä muutoksia. Onhan selvää, että

---

⁸⁶ Vuodesta 2024 alkaen. Vuodesta 2023 alkaen laki koski yrityksiä, joilla on yli 3000 työntekijää.

⁸⁷ Krajewski - Tonstad – Wohltmann 2021, A. Companies Covered

⁸⁸ Stein – Karsten, finncham.fi 15.5.2023

⁸⁹ Krajewski - Tonstad – Wohltmann 2021, IV. Enforcement and Sanctions

⁹⁰ Gottlieb, C. Comparison of the LkSG and the Vigilance Law, 5.3.2024.

soveltamisalaan kuuluvien yritysten määritelmää tulee laajentaa yrityksiin, joilla on vain 1000 työntekijää.

2.6. EU:n toimivallasta

Koska yritysvastuu ulottuu moneen eri oikeudenalaan, myös EU:n toimivaltaa yritysvastuuoikeutta koskevissa asioissa voidaan perustella monen eri perussopimusten artiklan nojalla. Annetun toimivallan periaatteen mukaisesti EU voi toimia ainoastaan sille perussopimuksissa antaman toimivallan rajoissa ja niissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.⁹¹

Unionin tavoitteita koskevassa SEU 3 artiklassa säädetään, että Unioni toteuttaa sisämarkkinat, ja pyrkii Euroopan kestävään kehitykseen, jonka perustana ovat tasapainoinen talouskasvu ja hintavakaus, täystyöllisyyttä ja sosiaalista edistystä tavoitteleva erittäin kilpailukykyinen sosiaalinen markkinatalous sekä korkeatasoinen ympäristönsuojelu ja ympäristön laadun parantaminen. Nämä unionin tavoitteet tukevat yritysvastuudirektiivin tavoitteita.

Yritysvastuuasioiden katsotaan kuuluvan jaetun toimivallan alaan, johon kuuluvat muun muassa sisämarkkinat sekä ympäristö.⁹² Näillä aloilla unionille annetaan perussopimuksissa toimivaltaa, mutta ei kuitenkaan yksinomaista toimivaltaa. Jaetun toimivallan aloilla noudatetaan perussopimuksen mukaisesta toissijaisuusperiaatetta, jonka mukaan EU:n toteuttaa toimia vain, mikäli se on suunnitellun toiminnan laajuuden tai vaikutuksen vuoksi saavutettavissa paremmin unionin tasolla, kuin jäsenvaltioiden keskushallinnollisella, paikallisella taikka alueellisella tasolla.⁹³ Suhteellisuusperiaatteen mukaan EU:n toiminta ei kuitenkaan saa ylittää sitä, mikä on tarpeen perussopimuksissa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.⁹⁴

SEUT 114 artiklassa unionille annetaan toimivalta harmonisoida sisämarkkinoita moitteettoman toiminnon varmistamiseksi. Koska osa jäsenvaltioista, kuten Saksa ja Ranska, ovat jo säätäneet kansallisia yritysvastuuta koskevia säännöksiä, yritysvastuudirektiivin tavoitteena on yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden sääntelyä ja estää yrityksiä hyödyntämästä sääntöjen eroavaisuuksia esimerkiksi niiden välisessä kilpailussa. Toisaalta direktiivillä on myös ympäristöä koskeva tavoite, jonka oikeusperustasta säädetään SEUT 191 artiklassa.

---

⁹¹ SEU 5(1) artikla

⁹² SEUT 4(2)

⁹³ SEU 5(3)

⁹⁴ Raitio 2016, s. 262, SEU 5(4)

3. KILPAILUOIKEUS

Kilpailuoikeus on vanha oikeudenala, johon EU:lla on yksinomainen toimivalta⁹⁵, ja jolla pyritään tehokkaaseen ja toimivaan taloudelliseen kilpailuun. Kilpailuoikeudella tarkoitetaan sen suppean määritelmän mukaan lainsäädäntöä, jolla puututaan kilpailunrajoituksiin. Kilpailulainsäädäntö puuttuu elinkeinoharjoittajien menettelytapoihin markkinoilla, esimerkiksi sopimuskäytäntöihin tai yksipuolisiin toimiin, jotka vähentävät talouden tehokkuutta taikka estävät tai haittaavat muiden elinkeinoharjoittajien toimintaa perusteettomasti. EU:n kilpailulainsäädännössä yrityksellä tai elinkeinoharjoittajalla tarkoitetaan kaikkia taloudellista toimintaa harjoittavia henkilöllisistä, aineellisista tai aineettomista elementeistä koostuvaa tahoa, riippumatta sen oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta.⁹⁶ Taloudellinen toiminta ei välttämättä tarkoita vastikkeellista toimintaa.⁹⁷

Olellainen osa toimivaa taloudellista kilpailua on yritysten vapaus päästä markkinoille ja oikeus vapaasti päättää toimintatavoistaan ja kilpailukeinoistaan. Myös yritysten asiakkailta tulee olla valta valita, kenen yrityksen asiakkaan se haluaa olla.⁹⁸ Toimivassa taloudellisessa kilpailussa korostuu tuotteiden ja palveluiden hintojen merkitys. Kuluttajat ostavat hyödykkeitä tarpeiden ja mieltymysten, mutta myös käytettävissä olevien varojen perusteella. Kun kilpailijoita tietyllä markkina-alueella ei ole, yksittäisellä yrityksellä voi olla suurikin valta määrittää se hinta, jolla tiettyä hyödykettä myydään. Kun kysyntä kasvaa ja tuotto-odotukset ovat korkealla, hyödykkeeseen investoidaan yritysten puolesta enemmän, ja uudet yritykset innostuvat alalle tulosta. Tässä tapauksessa hyödykkeen hinta yleensä tasaantuu, kun tarjonta lisääntyy.⁹⁹ Toimivan taloudellisen kilpailun luoma uhka ja mahdollisuus kannustaa yrityksiä tehostamaan toimintaansa ja etsimään uusia hyödykkeitä ja tuotantomenetelmiä.¹⁰⁰ Mikäli jonkun yrityksen tai yritysten toiminta estää toimivan kilpailun syntyä, ei kehitys enää seuraa asiakkaiden tarpeita.

Kilpailupolitiikka on politiikan osalohko, jolla turvataan ja edistetään taloudellista kilpailua konkreettisin keinoin lainsäädännössä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Näin ollen kilpailupolitiikka on lainsäädännön ja politiikkojen muodostama kokonaisuus,

---

⁹⁵ SEU 3(1)

⁹⁶ Ks. esim. tuomio 25.3.2021, Deutsche Telekom v. komissio, 72 kohta

⁹⁷ Ks. yrityksen määritelmästä Wikberg 2011, s. 34-38

⁹⁸ Wikberg 2011, s. 207

⁹⁹ Villa et al. 2024, s. 1330

¹⁰⁰ Villa et al. 2024, s. 1330

jolla varmistetaan, että kilpailua markkinoilla ei ole rajoitettu yhteiskunnalle haitallisella tavalla. Tähän määritelmään sisältyy myös ajatus siitä, että kaikki kilpailunrajoittaminen ei ole yhteiskunnalle haitallista, ja haitallisuus arvioidaan politiikoille asetettujen tavoitteiden pohjalta.

EU:ssa kilpailupolitiikan tavoitteet kehittyvät jatkuvasti muuttuvan yhteiskunnan mukana, sillä kilpailupolitiikan tarkoituksena on mukailla niitä arvoja, joita yhteiskunta pitää kulloinkin tärkeänä. Tämän hetken pääasiallisina tavoitteina ovat kuluttajien hyvinvointi ja sen parantaminen sisämarkkinoilla tapahtuvaa kilpailua suojaamalla, sekä resurssien tehokkaan kohdentamisen varmentaminen. Kuluttajien hyvinvointiin katsotaan kuuluvan esimerkiksi halvemmat hinnat, tuotteiden laadun parantaminen ja valinnanvaran kasvattaminen. Lisäksi on esitetty, että kuluttajien hyvinvoinnin arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös reiluus, sekä ympäristönäkökulmat.¹⁰¹

3.1. EU:n keskeinen kilpailunormisto

Keskeisimmät EU:n kilpailusäännöt on sijoitettu *sopimukseen Euroopan Unionin toiminnasta*. SEUT 101-107 artiklat käsittävät yleiset ohjeet kartelleista, määräävästä markkina-asemasta, julkisista yrityksistä ja valtion tuista. Kaikkein keskeisimpinä EU:n ensisijaisen- eli primaarioikeuden kilpailunormeina pidetään SEUT 101 ja 102 artikloita, joista ensimmäiseen perehdytään yksityiskohtaisemmin jäljempänä.

Primaarioikeuden lisäksi EU on säätänyt kilpailuoikeuden alalla merkittävän määrän myös johdettua oikeutta, eli sekundaarioikeutta. SEUT artiklojen soveltamista on täsmennetty lukuisilla EU:n neuvoston antamilla asetuksilla ja Euroopan komission asetuksilla neuvoston sille antaman valtuutuksen nojalla. Suurin osa johdetun oikeuden kilpailusäännöistä sijoittuu kuitenkin sitoutumattomien oikeuslähteiden (*soft law*) ryhmään, johon lukeutuu muun muassa komission antamat suuntaviivat (*guidelines*) ja tiedonannot (*notices*).¹⁰²

Edellä lueteltujen lisäksi merkittävää vaikutusvaltaa kilpailusääntelyn tulkinnassa on myös EU:n tuomioistuinten oikeuskäytännöllä. Unionin tuomioistuimen ja unionin yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä sisältää lukuisia hyvin merkittäviä kilpailuoikeudellisia ratkaisuja, joiden tunteminen on lähes välttämätöntä EU:n kilpailulainsäädännön soveltamiseksi.

---

¹⁰¹ Huimala – Wasastjerna – Heurlin 2020, s. 509–510

¹⁰² Wikberg 2011, s. 156

Koska tavoitteena on selventää SEUT 101 artiklan sisältöä, on myös välttämätöntä kiinnittää huomio *neuvoston asetukseen 1/2003 SEUT 101 ja 102 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta*. Asetuksen 1/2003 perimmäisenä tavoitteena oli komission työtaakan keventäminen. Ennen asetuksen säätämistä noudatettiin *perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetusta*, jonka perimmäisenä ajatuksena oli, että komissiolle oli ilmoitettava kaikista sopimuksista, jotka saattavat rajoittaa kilpailua tai vaikuttaa EU-maiden väliseen kauppaan, jotta ne saisivat poikkeuslupan sopimuksen tekemiseksi. Komissiolla oli yksinomainen toimivalta myöntää poikkeuslupia kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, mikäli ne täyttivät SEUT 101 (3) (silloinen EY:n perustamissopimuksen 83 (3) artikla) artiklan mukaiset edellytykset. Tätä järjestelmää kutsuttiin niin sanotuksi keskitetyksi valvontajärjestelmäksi, joka epäilemättä ruuhkautti komission. Asetuksella 1/2003 komissio pyrki yksinkertaistamaan yrityksiä koskevia hallinnollisia muodollisuuksia ja luoda komissiolle paremmat mahdollisuudet tehokkaampaan toimintaan kaikkein haitallisimpia kilpailusääntöjen rikkomistapauksia vastaan.¹⁰³

Neuvoston asetuksen 1/2003 keskeinen uudistus oli siirtyminen poikkeuksen suoraan sovellettavuuteen perustuvaan järjestelmään aiemmasta ennakoilmoitukseen perustuvasta komission keskitetystä hyväksyntäjärjestelmästä, jonka lähtökohtana oli EU:n kilpailusääntöjen hajautettu soveltaminen ja jälkikäteisvalvonnan lisääminen. Tällä tarkoitetaan siis sitä, että ennakkolupia kilpailua mahdollisesti rajoittavan sopimukseen ei enää vaadita. Asetuksen 1 artiklan mukaan:

1. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut sopimukset, päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka eivät täytä mainitun artiklan 3 kohdan edellytyksiä, ovat kiellettyjä, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä.

2. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut sopimukset, päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka täyttävät mainitun artiklan 3 kohdan edellytykset, eivät ole kiellettyjä, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä.

Mikäli yritykset siis tekivät mahdollisia SEUT 101 artiklan piiriin kuuluvia sopimuksia, heidän tuli joko näyttää toteen, että kyse on sopimuksesta, joka täyttää SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaiset edellytykset, taikka valvontaelimen tuli näyttää, että sopimus ei täytä näitä edellytyksiä.¹⁰⁴ Tämän lisäksi asetuksella 1/2003 lisättiin kansallisten

---

¹⁰³ Wikberg 2011, s. 170

¹⁰⁴ Ks. asetus 1/2003 2 artikla

kilpailuviranomaisten ja tuomioistuinten tehtäviä EU:n kilpailuoikeuden täytäntöönpanossa.

SEU 17 artiklan mukaan Euroopan komissio huolehtii siitä, että perussopimuksia sekä toimielinten niiden nojalla hyväksymiä toimenpiteitä sovelletaan. Asetuksen 1/2003 4 artiklan mukaan komissiolla on tässä asetuksessa vahvistetut valtuudet perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan (nykyiset SEUT 101 ja 102 artiklat) soveltamiseksi. Asetuksen mukaan komissiolla on valtuudet muun muassa perussopimusten artiklojen rikkomisen toteamiseen ja lopettamiseen, välitoimenpiteisiin sekä soveltamatta jättämisen toteamiseen.¹⁰⁵ Näiden nojalla voidaan siis katsoa, että komissiolla ei ole toimivaltaa sellaisiin toimiin, jotka jollain tapaa rajoittavat kilpailua, mutta eivät täytä SEUT 101 ja 102 artiklojen edellytyksiä. Näissä tapauksissa kansalliset kilpailuviranomaiset huolehtivat kansallisen kilpailulainsäädännön noudattamisen valvonnasta. On tosin huomattava, että asetuksella 1/2003 luotiin myös suoraan sovellettavuuteen perustuva järjestelmä, jossa jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet voivat yhdessä komission kanssa soveltaa SEUT 101 ja 102 artikloja unionin kilpailusääntöjen tehokkaan ja yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi.

Asetus 1/2003 on varmasti ollut oikea päätös, eikä keskitetty valvontajärjestelmä voisi toimia nykyisessä, globalisoituneessa Euroopassa. On myös kuitenkin huomattava, että kun primaarioikeuden noudattamisen huolehtiminen jää yrityksen harkinnan varaan, voi olla, että yritykset eivät ryhdy sellaisiin yhteistöihin, joiden vaikutus kilpailuun on todellisuudessa täysin mitätön, koska ne eivät ole täysin varmoja siitä, voidaanko yhteistyö tulkita kilpailun vastaiseksi.

Koska yrityksen on huolehdittava kilpailulainsäädännön noudattamisesta itse, on komissio luonut tehokkuuspuolustussuuntaviivat, jossa se määrittelee tulkintaohjeet SEUT 101 artiklan soveltamiselle horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin. Suuntaviivojen tarkoituksen on luoda oikeusvarmuutta¹⁰⁶ auttamalla yrityksiä arvioimaan horisontaalisia yhteistyösopimuksiaan unionin kilpailusääntöjen näkökulmasta ja turvata samalla toimiva kilpailu. Niillä pyritään myös helpottamaan yritysten yhteistyötä taloudellisesti toivottavilla tavoilla ja siten edistämään esimerkiksi vihreää ja digitaalista siirtymää sekä sisämarkkinoiden häiriönsietokykyä. Tämän tutkielman kannalta suuntaviivojen

---

¹⁰⁵ Asetus 1/2003, III luku

¹⁰⁶ Oikeusvarmuudesta ks. Raitio 2016, s. 291–315. Oikeusvarmuus voidaan jaotella taannehtivien oikeusvaikutusten kieltoon, oikeutettujen odotusten suojaan, saavutettujen oikeuksien suojaan, määräaikaisten laskemiseen ja ymmärrettävän kielen vaatimukseen.

merkittävimmät kohdat koskevat niitä analysointikehyksiä, joiden pyrkimyksenä on helpottaa yleisempien horisontaalisten yhteistyösopimusten itsearviointia. Käymme näitä läpi jäljempänä.

3.2. Kielletty toiminta

Kilpailunrajoitukset voidaan karkeasti jakaa horisontaalisiin kilpailunrajoituksiin, vertikaalisiin kilpailunrajoituksiin, sekä määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön. Horisontaalisilla kilpailunrajoituksilla tarkoitetaan samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien yritysten välisiä kilpailunrajoituksia (kartellit) ja vertikaalisilla kilpailunrajoituksilla tarkoitetaan kilpailunrajoituksia eri tuotanto- tai jakeluportaalla toimivien yritysten välillä. Määrävällä markkina-asemalla tarkoitetaan yhdellä tai useammalla elinkeinonharjoittajalla taikka elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä olevaa koko maan tai tietyn alueen kattavaa yksinoikeutta tai muuta sellaista määrävää asemaa tietyillä hyödykemarkkinoilla, joka merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja taikka vastaavalla muulla tavalla vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.¹⁰⁷ Tässä tutkielmassa keskitytään vain horisontaalisiin kilpailunrajoituksiin.

Tärkeimmät EU:n kilpailuoikeuden säännöt ovat SEUT 101 ja 102. Niiden mukaan kiellettyä toimintaa ovat kartellit, jolla tarkoitetaan kilpailevien yritysten välisiä kilpailua rajoittavia keskinäisiä sopimuksia ja menettelytapoja, vertikaaliset kilpailunrajoitukset, jolla tarkoitetaan tuotteen valmistajan tai jakelijan seuraavalle myyntiportaalle asettamia rajoitteita, sekä määrävän markkina-aseman väärinkäyttö, jolla tarkoitetaan asiakkaiden hyväksikäyttöä taikka kilpailijoiden toiminnan vaikeuttamista markkinoita hallitsevan yrityksen johdosta.

Tässä tutkielmassa keskitytään SEUT 101 artiklan tulkintaan, joka koskee niin sanottuja horisontaalisia kilpailunrajoituksia, eli kartellikieltoja. Artiklan 1 kohdan mukaan:

Sisämarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että

---

¹⁰⁷ Kilpailulain 4§, EU:n perussopimukset eivät sisällä määrävän markkina-aseman määritelmää

kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla, ja erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat;

a) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja;

b) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja;

c) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä;

d) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasemaan asettavalla tavalla;

e) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

Sopimus, päätös ja yhdenmukaistettu menettelytapa

Artiklassa viitatuilla sopimuksilla, päätöksillä ja yhdenmukaisilla menettelytavoilla ei ole tarkkoja määritelmiä, ja niiden laajat määritelmät sisältävätkin osittain tarkoittaa samoja asioita.¹⁰⁸ EUT:n oikeuskäytännössä huomioita ei sinänsä ole kiinnitetty huomiota kielletyn toiminnan muodolle, vaan sille, toimiiko yritys itsenäisesti vai yhteistyössä muiden yhtiöiden kanssa.¹⁰⁹

Sopimuksen määritelmässä keskeisessä asemassa on sen luomat vaikutukset osapuolten toiminnan seurauksena. Kilpailuoikeudellinen sopimus voi olla suullinen sopimus, pöytäkirja, keskeneräinen tai jo päättynyt sopimus¹¹⁰, taikka vain yhteisesti hyväksytyt ohjeet. Mikäli toiminnan vaikutukset ovat kiellettyjä, voi se olla SEUT 101 (1) artiklan nojalla kiellettyä. Yritysten yhteenliittymien päätöksillä voidaan taas tarkoittaa esimerkiksi yhdistyksen sääntöjä, muita jäseniä velvoittavia päätöksiä tai niiden toimintaa koordinoivaa toimintaa. Päätöksiltä ei siis edellytä asiakirjan muotoa. Arvioinnissa merkitystä on sillä, että yhteistoimintaa on harjoitettu ja toiminnalla on kielteisiä vaikutuksia markkinoilla. Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä

---

¹⁰⁸ Ks. tarkemmin Goyder & Albors-Llorens 2009, s. 82–100.

¹⁰⁹ Ks. erityisesti sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan käsitteestä asia tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Partecipazioni, Kok., s. I-4125.

¹¹⁰ Tuomio 15.6.1976, EMI Records, Kok., s. 811.

yhdenmukaistetulla toimintatavalla tarkoitetaan sellaista yritysten välistä yhteistoimintaa, jolla korvataan tietoisesti kilpailun riskit yritysten välisellä yhteistyöllä ilman, että jouduttaisiin tekemään varsinaista sopimusta.¹¹¹ Oikeuskäytännön mukaan seuraavat elementit sisältyvät laajasti tulkittuun yhdenmukaistettujen menettelytapojen määritelmään: yritysten välillä on havaittavissa jonkinlaista suullista tai kirjallista yhteistyötä tai kontakteja, kuten tapaamisia, keskusteluja tietojenvaihtoa eri muodoissa; yhteistyön luonne poikkeaa tavallisesta kilpailukäyttäytymisestä; ja yhteydenpito vaikuttaa yritysten markkinakäyttäytymiseen, joko muuttamalla sitä tai säilyttämällä sen ennallaan. On kuitenkin huomioitava, että SEUT 101 artiklan 1 kohta ei estä kilpailijoiden toiminnan seuraamista tai siihen reagoimista, kunhan reagointi tapahtuu itsenäisesti ilman koordinoitua.¹¹²

Kauppavaikutus

SEUT 101 artiklan soveltuminen edellyttää myös sitä, että toiminnalla on kilpailua rajoittavia vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, sillä vain silloin komissiolla on toimivalta. Komission toimivalta edellyttää siis niin sanotun kauppavaikutuksen toteutumista, jossa edellytetään, että toiminnasta johtuvat vaikutukset ylettyvät, tai saattavat ylettyä useampaan kuin vain yhteen jäsenvaltioon. Kauppavaikutuksen periaatetta on arvioitava tapauskohtaisesti, ja sen arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota ensinnäkin siihen, onko kyseessä ”jäsenvaltioiden välinen kauppa”. Kaupalla viitataan hyvin laajasti kaikkeen rajat ylittävään taloudelliseen toimintaan, ja jäsenvaltioiden välisellä toiminnalla tarkoitetaan sitä, että menettelyllä on oltava vaikutusta rajat ylittävään toimintaan vähintään kahden jäsenvaltion välillä.

Toiseksi huomiota tulee kiinnittää siihen, onko toiminnalla ”tuntuva vaikutus”. SEUT 101 artiklaa ei sovelleta sellaiseen toimintaan, jotka vaikuttavat toimintaan merkityksettömällä tavalla. Toiminta voi olla merkityksetöntä, jos sen osapuolilla on esimerkiksi heikko asema tiettyjen tuotteiden markkinoilla. Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota kulloisenkin tapauksen olosuhteisiin, sopimuksen ja menettelytapojen sekä niiden soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden luonteeseen, sekä osapuolten markkina-asemaan. Komission tiedonannon mukaan toiminnalla ei katsota olevat merkittävää vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, jos osapuolten yhteenlaskettu markkinaosuus relevanteilla markkinoilla unionin alueella on enintään 5 % ja

---

¹¹¹ tuomio 14.7.1972, ICI v. komissio, Kok., s. 619, Kok. Ep. II, s. 25.

¹¹² Wikberg 2011, s. 50

horisontaalisissa sopimuksissa yritysten unionin alueelta keräämä vuotoinen kokonaisliikevaihto sopimuksen kohteena olevilla relevanteilla markkinoilla on enintään 40 miljoonaa euroa.¹¹³

Kilpailuvaikutus

Jotta SEUT 101 artiklaa soveltuu, edellytetään myös sitä, että toiminnan tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla, tai sen seurauksena kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla. Kyse voi siis olla joko siitä, että kilpailu tarkoituksellisesti rajoittuu, tai että kilpailu tosiasiallisesti rajoittuu toiminnan seurauksena. Kilpailuvaikutuksen arvioinnissa arvioidaan montaa eri osatekijää, kuten tietyn sopimuksen sisältöä ja tavoitteita tai sen soveltamista koskevaa asiayhteyttä, osapuolten tosiasiallista toimintaa ja käyttäytymistä markkinoilla, sekä sopimuksen täytäntöönpanotapaa.¹¹⁴

Vaikka kilpailuvaikutuksen arviointi voi vaikuttaa suhteellisen helpolta asialta, ei se sitä välttämättä ole. Mikäli sopimuksen tarkoituksena ei ole rajoittaa kilpailua, on tarkasteltava sen mahdollisia kilpailua rajoittavia vaikutuksia, sekä tosiasiallisia että potentiaalisia. Tällöin arvioinnin pohjana käytetään SEUT 101 artiklan 3 kohtaa, johon paneudumme tarkemmin jäljempänä. Joulukuussa 2001 Euroopan komissio antoi niin sanotun *de minimis* - tiedonannon vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät aiheuta SEUT 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja tuntuvia kilpailunrajoituksia. Tarkoituksena on helpottaa kilpailuvaikutuksen arviointia. Tiedonanto ei koske sopimuksia, joiden tarkoituksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristyminen.¹¹⁵

De minimis – tiedonannon II osan 8 kohdan mukaan yrityksen väliset sopimukset, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja josta voi seurata, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla, eivät voi rajoittaa kilpailua tuntuvasti, jos yhdenkään sopimuspuolen markkinaosuus ei ylitä 10:tä prosenttia millään sopimuksen vaikutusalaan kuuluvilla merkityksellisillä markkinoilla, kun sopimuspuolet ovat todellisia tai mahdollisia kilpailijoita joillakin näistä markkinoista, tai, jos yhdenkään sopimusosapuolen markkinaosuus ei ylitä 15:tä prosenttia millään sopimuksen vaikutusalaan kuuluvilla merkityksellisillä markkinoilla, kun sopimuspuolet eivät ole todellisia tai mahdollisia kilpailijoita millään näistä markkinoista. *De minimis* -

---

¹¹³ Komission tiedonanto 2004/C 101/07, kohta 52

¹¹⁴ Wikberg 2011, s. 57–58

¹¹⁵ *De minimis* – tiedonanto, kohta 2

tiedonannon 9 kohdan mukaan tapauksissa, joissa on vaikea määrittää, onko kyseessä keskenään kilpailevien vai kilpailemattomien yritysten välisestä sopimuksesta, sovelletaan 10 prosentin raja-arvoa.

Merkitykselliset markkinat

Tiedonannoissa viitataan usein merkityksellisiin eli relevantteihin markkinoihin. Relevantit markkinat jaetaan tavallisesti relevantteihin hyödykemarkkinoihin ja relevantteihin maantieteellisiin markkinoihin. Hyödyke- ja tuotemarkkinoiden laajuuden kannalta on merkityksellistä se, mitkä tuotteet ja hyödykkeet ovat asiakkaan kannalta toisiaan korvaavia. Maantieteellisissä markkinoissa otetaan huomioon todelliset taloudelliset kilpailuolosuhteet, ja ne voivat kattaa koko valtion, taikka tätä suppeamman tai laajemman alueen.

Merkityksellisten markkinoiden määritelmästä on myös annettu tiedonanto komission toimesta vuonna 1997 (*Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta*).¹¹⁶ Tiedonannon 2 kohdan mukaan markkinoiden määrittelemisen sekä tuotteiden että maantieteellisten ulottuvuuksien kannalta on tarpeen, jotta voidaan saada selville asianosaisten yritysten sellaiset todelliset kilpailijat, jotka voivat rajoittaa yritysten käyttäytymistä ja estää niitä käyttäytymästä todellisista kilpailupaineista riippumattomasti. Tiedonannon II osan 7 kohdan mukaan merkityksellisiin tuotemarkkinoihin kuuluvat kaikki tuotteet ja/tai palvelut, joita kuluttaja pitää keskenään vaihdettavissa tai korvattavissa olevina niiden ominaisuuksien, hintojen ja käyttötarkoituksen vuoksi. Tiedonannon 8 kohdan mukaan maantieteelliset markkinat muodostuvat alueesta, jolla asianomaiset yritykset ovat sitoutuneet tarjoamaan kyseisiä tavaroita ja palveluja, jolla kilpailuedellytykset ovat riittävän yhtenäiset ja joka voidaan erottaa vierekkäisistä maantieteellisistä alueista erityisesti kilpailuedellytysten huomattavan erilaisuuden perusteella.

Mikäli yritykset toimivat siis samoilla tuote- tai maantieteellisillä markkinoilla, voivat ne olla todellisia tai potentiaalisia kilpailijoita. Komission tiedonannon mukaan seuraavat seikat tulee ottaa huomioon, kun arvioidaan, voidaanko yritystä pitää toisen yrityksen potentiaalisena kilpailijana:

---

¹¹⁶ Komission tiedonanto 97/C 372/03

- a) Yrityksellä on vakaa aikomus ja luontaisesti kyky tulla markkinoille lyhyessä ajassa eikä se kohtaa ylitsepääsemättömiä markkinoille pääsyn esteitä¹¹⁷;
- b) yritys on toteuttanut riittävät valmistelut, jotta se voi tulla kyseisille markkinoille;
- c) kyseisillä markkinoilla toimimattoman yrityksen todelliset ja konkreettiset mahdollisuudet tulla kyseisille markkinoille ja kilpailla yhden tai useamman muun yrityksen kanssa – puhtaasti hypoteettinen mahdollisuus tai edes pelkkä toive tai halu päästä markkinoille ei riitä;
- d) kyseisten markkinoiden rakenne sekä markkinoiden taloudellinen ja oikeudellinen toimintaympäristö¹¹⁸;
- e) kyseisillä markkinoilla vakiintuneen yrityksen käsityksellä tilanteesta on merkitystä arvioitaessa kilpailusuhteen olemassaoloa kyseisen osapuolen ja markkinoiden ulkopuolisen yrityksen välillä, koska jos viimeksi mainittua pidetään mahdollisena markkinoille tulijana, se voi pelkästään olemassaolollaan aiheuttaa kilpailupainetta kyseisillä markkinoilla jo vakiintuneelle yritykselle.¹¹⁹

Mikäli osapuolet ovat potentiaalisia tai tosiallisia kilpailijoita, ja muutkin edellä mainitut edellytykset täyttyvät, SEUT 101 soveltuu tapaukseen. Näissä tilanteissa toiminnan sallittavuuden arvioinnissa tulee myös huomioida SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukainen legaalipoikkeus, mikäli itse toiminnan tarkoituksena ei ole estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua.

3.3. Sallittu horisontaalinen yhteistyö

Vaikka horisontaalista yhteistyötä tietyllä tasolla kartetaan, voi siitä olla myös paljon hyötyjä. Horisontaalisen yhteistyön avulla voidaan saada merkittävää taloudellista hyötyä ja kestäväan kehitykseen liittyviä hyötyjä. Sen avulla voidaan muun muassa säästää kustannuksissa, yhdistää tietotaitoa, jakaa riskejä, lisätä investointeja sekä parantaa tuotteiden laatua ja tuotevalikoimaa. Horisontaalisella yhteistyöllä voidaan myös vähentää riippuvuutta tietyistä hyödykkeistä tai se voi toimia keinona puuttumaan toimitusketjujen puutteisiin ja häiriöihin.¹²⁰

Vaikka hyötyjä voi olla monia, liittyy siihen myös paljon huolenaiheita. Horisontaalinen yhteistyö voi myös rajoittaa kilpailua. Uhkana saattaa olla osapuolten päätöksenteon riippumattomuus sekä markkinakäyttäytymisen koordinoiminen. Horisontaalinen

---

¹¹⁷ Patentin olemassaoloa ei sellaisenaan voida pitää tällaisena ylitsepääsemättömänä esteenä. Ks. tuomio 25.3.2021, Lundbeck, 38 ja 58–59 kohta.

¹¹⁸ Ks. esim. tuomio 30.1.2020, Generics (UK), 36–58 kohta.

¹¹⁹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 16

¹²⁰ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 21

yhteistyö voi esimerkiksi johtaa kaupallisesti arkaluonteisten tietojen paljastamiseen ja siten lisätä osapuolten välisen yhteensovittamisen todennäköisyyttä yhteistyön piiriin kuuluvalla tai sen ulkopuolisella alalla. Lisäksi se voi johtaa osapuolten kustannusten merkittävään yhtenevyyteen (eli niiden muuttuvien kustannusten osuuteen, jotka ovat osapuolille samat), jolloin osapuolet voivat helpommin sovittaa markkinahintoja ja tuotantomääriä yhteen. Kilpailun menettämällä voi olla kielteisiä vaikutuksia myös tuotteiden laatuun tai valikoimaan, innovointiin ja muihin kilpailumuuttujiin. Se voi johtaa myös kilpailuvastaiseen markkinoiden sulkemiseen.¹²¹

Kuten jo aiemmin on tuotu ilmi, asetuksen 1/2003 säätämisen myötä SEUT 101 ja 102 artiklaa sovelletaan suoraan asiaomaisten yritysten toimesta. Näin on myös SEUT 101 artiklan 3 kohdan sisältämän poikkeussäännöksen kohdalla; yritykset arvioivat itse, täyttävätkö niiden toiminta SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaisen legaalipoikkeuksen edellytykset.

SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan

SEUT 101 artiklan 1 kohdan määräykset eivät koske

- *yritysten välistä sopimusta tai yritysten välisten sopimusten ryhmää,*
- *yritysten yhteenliittymän päätöstä tai yritysten yhteenliittymien päätösten ryhmää,*
- *yhdenmukaistettua menettelytapaa tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää,*

joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä:

- a) asettamatta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi;*
- b) antamatta näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.*

Analyysikehys

Vuoden 2023 suuntaviivoilla komissio on paitsi halunnut luoda oikeusvarmuutta, myös helpottaa yritysten yhteistyötä taloudellisesti toivottavilla tavoilla ja siten edistämään esimerkiksi vihreää ja digitaalista siirtymää sekä sisämarkkinoiden häiriönsietokykyä.¹²²

---

¹²¹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 21

¹²² Komission tiedonanto 2023/C 259/01, kohta 1

Uusi, ja tämän tutkielman kannalta relevantein muutos sisältyy suuntaviivoihin lisättyyn uuteen lukuun koskien kestävästä kehitystä koskevia sopimuksia. Suuntaviivat sisältävät ohjeistusta liittyen myös muihin tietynlaisiin sopimuksiin, esimerkiksi tutkimus- ja kehityssopimuksiin, ostosopimuksiin ja tietojenvaihtoon, mutta komissio on luonut myös yleisen analyysikehyksen, jota SEUT 101 artiklan arvioinnissa tulisi noudattaa.

Komission suuntaviivojen 1.2.2 kappaleen mukaan analyysikehyksessä koostuu kahdesta vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan, onko sellaisella jäsenvaltioiden väliseen kauppaan vaikuttavalla yritysten välisellä sopimuksella i) kilpailunvastainen tarkoitus tai ii) todellisia tai potentiaalisia kilpailua rajoittavia vaikutuksia. Mikäli i) kohta pätee, sopimus on lähtökohtaisesti kielletty sellaisenaan, sillä se ei pääsääntöisesti voi silloin täyttää 3 kohdan edellytyksiä.¹²³ Mikäli kyse on ii) mukaisesta tilanteesta, siirrytään toiseen vaiheeseen, jossa määritetään SEUT 101 artiklan 3 kohdan perusteella sopimuksen hyödyt ja haitat, ja arvioidaan, ylittävätkö sopimuksen hyödyt sen aiheuttamat haitat. Mikäli näin ei ole, SEUT 101 artiklan 2 kohta¹²⁴ soveltuu, ja sopimus on automaattisesti mitätön ainakin niiltä osin, kun kyse on kielletystä toiminnasta.

Mikäli sopimuksella on tarkoitukseen perustuva kilpailunrajoitus, ei ole tarpeen arvioida sopimuksen todellisia tai potentiaalisia vaikutuksia. Tarkoitukseen perustuvan kilpailunrajoituksen käsitettä on kuitenkin tulkittava suppeasti ja sitä voi soveltaa vain sellaisiin sopimuksiin, joista itsestään aiheutuu riittävää haittaa kilpailulle. Arvioitaessa sopimuksen kilpailuvastaista tarkoitusta, on otettava huomioon muun muassa sopimuksen sisältö, tavoitteet, sekä taloudellinen ja oikeudellinen asiayhteys.¹²⁵

Sopimuksella voi olla myös todellisia tai potentiaalisia kilpailua rajoittavia vaikutuksia, vaikka se ei olisi sopimuksen nimenomainen tarkoitus. Horisontaalisella yhteistyösopimuksella voidaan katsoa olevan kilpailua rajoittavia vaikutuksia, jos sillä varmasti tai todennäköisesti vaikutetaan vähintään yhteen kilpailumuuttujaan markkinoilla tuntuvalta tavalla. Kilpailumuuttujia ovat esimerkiksi hinta, tuotantomäärä, tuotteen laatu, tuotevalikoima tai innovointi. Sopimuksilla voi myös olla rajoittavia vaikutuksia, jos ne vähentävät tuntuvasti kilpailua sen osapuolten välillä tai sopimuspuolen ja kolmannen välillä, eli sopimus kaventaa osapuolten itsenäistä päätösvaltaa¹²⁶ säätelemällä tai vaikuttamalla vähintään yhden osapuolen

---

¹²³ Wikberg 2011, s. 230

¹²⁴ SEUT 101 2 kohta; Tämän artiklan mukaan kielletyt sopimukset ja päätökset ovat mitättömiä.

¹²⁵ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 26.

¹²⁶ Ks. Tuomio 28.5.1998, John Deere, 88 kohta ja tuomio 23.11.2006, Asnef-Equifax, 51 kohta.

markkinakäyttäytymistä.¹²⁷ Komission suuntaviivojen 31 kohdan mukaan arvioitaessa, onko sopimuksella rajoittavia vaikutuksia, otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- a) sopimuksen luonne ja sisältö;
- b) yhteistyön tosiasiallinen asiayhteys, erityisesti taloudellinen ja oikeudellinen konteksti, jossa kyseiset yritykset toimivat, kohteena olevien tavaroiden tai palvelujen luonne ja kyseisten markkinoiden toiminnan ja rakenteen todelliset olosuhteet¹²⁸;
- c) se, missä määrin osapuolilla yksin tai yhdessä on tai missä määrin ne yksin tai yhdessä saavat markkinavoimaa ja missä määrin sopimus edistää tämän markkinavoiman luomista, ylläpitämistä tai vahvistamista tai antaa osapuolille mahdollisuuden hyödyntää tätä markkinavoimaa¹²⁹; sekä
- d) se, että kilpailua rajoittavat vaikutukset voivat olla todellisia tai potentiaalisia, mutta niiden on joka tapauksessa oltava riittävän tuntuvia.¹³⁰

Mikäli siis sopimuksella todetaan olevan tarkoitukseen tai vaikutukseen perustuva kilpailurajoitus, voi yritys perustella sopimuksen oikeutusta SEUT 101 artiklan 3 kohdan nojalla. Yrityksen tehtävän on tällöin osoittaa, että sopimuksella on todennäköisesti kilpailua edistäviä vaikutuksia. Poikkeussäännöksen soveltamiselle on neljä kumulatiivista edellytystä ja ne muodostavat myös niin sanotun tehokkuuspuolustuksen:

1. Sopimuksen on johdettava tehokkuushyötyihin (tehokkuuskriteeri),
2. Kilpailunrajoitukset ovat välttämättömiä tehokkuushyötyjen saavuttamiseksi (välttämättömyyskriteeri),
3. Kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus seurauksena olevista hyödyistä (kuluttajahyötykriteeri), ja
4. Sopimus ei saa antaa osapuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita (kilpailunsäilymiskriteeri).¹³¹

Keskiössä on siis niin sanottu tehokkuushyöty. Sillä tarkoitetaan sitä, että sopimuksella parannetaan esimerkiksi tuotteiden tuotantoa tai edistetään teknistä tai taloudellista

---

¹²⁷ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 30-31

¹²⁸ Tuomio 30.1.2020, Generics (UK), 116 kohta. Yhteistyön tosiasialliseen asiayhteyteen voi sisältyä eri tekijöitä, kuten se, onko asiakkailta riittävät mahdollisuudet vaihtaa toimittajaa, onko todennäköistä, että kilpailijat lisäävät tarjontaa, jos hinnat nousevat, ovatko markkinoiden ominaispiirteet sellaiset, että ne ovat omiaan edistämään koordinoitua, muodostavatko yhteistyön kattamat toiminnot suuren osan osapuolten muuttuvista kustannuksista merkityksellisillä markkinoilla jne.

¹²⁹ Markkinavoima tarkoittaa kykyä pitää jonkin aikaa hintoja kannattavasti kilpaillun tason yläpuolella tai tuotantoa – tuotteiden määriä, laatua ja valikoimaa tai innovointia – kilpaillun tason alapuolella. Perussopimuksen 101 artiklan 1 kohdan rikkomisen toteaminen edellyttää normaalisti matalampaa markkinavoiman tasoa kuin markkina-aseman toteaminen määrääväksi 102 artiklan nojalla.

¹³⁰ Tuomio 11.9.2014, CB v. komissio, 52 kohta.

¹³¹ Huimala – Wasastjerna – Heurlin 2020, s. 512

kehitystä. Vaikka sopimuksen osapuolen näkökulmasta sopimuksella saadaan tehokkuushyötyjä, tulee nämä hyödyt näkyä myös sopimuspuolten asiakkaille ja/tai myöhemmille ostajille. Komission tiedonannossa on edelleen todettu sen kohdassa 38, että sellaiset horisontaaliset yhteistyösopimukset, joissa ei yhdistetä toisiaan täydentäviä osaamisalueita tai omaisuuseriä, johtavat vähemmän todennäköisesti kuluttajille koituviin tehokkuushyötyihin. Soveltamisen helpottamiseksi komissio on tiedonannossaan joulukuussa vuonna 2010 antanut suuntaviivat siitä, miten arvioidaan kilpailijoiden välisen yhteistyön sallittavuutta.¹³² Komissio on myös vuonna 2004 antanut suuntaviivat siitä, miten se soveltaa SEUT 101 3 kohtaa arvioidessaan yhteistyön synnyttämiä tehokkuusetuja.¹³³

Analyysikehyksen yleinen muoto ei kuitenkaan vielä paljon kerro yksittäisin sopimuksen SEUT 101 artiklan mukaisuuden arvioinnista, johtuen siitä, että arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti. Komission tiettyjä sopimustyypejä koskevissa esimerkeissä kuitenkin annetaan yksityiskohtaisempaa ohjeistusta jokaisesta 101 artiklan 3 kohdan edellytyksestä ja niiden arvioinnista. Kappaleessa 4.2 käsittelemme näitä niin sanottujen kestävyyssovimusten osalta.

---

¹³² Komission tiedonanto 2011/C 11/01

¹³³ Komission tiedonanto 2004/C 101/08, s. 97

4. KESTÄVÄ HORISONTAALINEN YHTEISTYÖ

Ilmastonmuutoksen torjunta ja kestävä kehitys ovat nousseet keskeisiksi tavoitteiksi sekä kansallisessa että kansainvälisessä politiikassa. Yritysten vastuulla on yhä enemmän käytäntöjä, jotka tukevat kestäviä toimintatapoja, mutta samalla kilpailuoikeudelliset säännöt rajoittavat yritysten yhteistyömahdollisuuksia. Tämän seurauksena on syntynyt käsite "vihreä kilpailuoikeus", joka viittaa kilpailuoikeuden ja kestävä kehityksen tavoitteiden yhteensovittamiseen.

Euroopan kilpailupolitiikan päätavoitteina ovat perinteisesti olleet kuluttajan hyvinvoinnin parantaminen markkinoilla sekä resurssien tehokkaan kohdentamisen varmentaminen. Kuluttajien hyvinvoinnin katsotaan yleensä parantuneen lisääntyvien tuotteiden, halvempien hintojen ja paremman laadun taikka reiluuden myötä.¹³⁴ Kuluttajien hyvinvoinnin määritelmä kilpailupolitiikassa on siis hyvin taloudellinen, mutta onko se enää nykypäivänä tarkoituksenmukaista, kun yritykset saattavat toimillaan vaikuttaa myös kuluttajien fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin?

Viime aikoina, *Euroopan vihreän kehityksen ohjelman* myötä, kilpailuoikeuden saralla on jouduttu pohtimaan vastuullisuuden eri ulottuvuuksia ja kilpailuoikeuden keinoja tai sen aiheuttamia rajoitteita erilaisten vastuullisuustavoitteiden saavuttamisessa. Perinteisten kilpailusääntöjen ja periaatteiden nojalla on nimittäin katsottava, että mikäli yritykset tekevät yhteistyötä ilmastoasioiden parissa, ja sen seurauksena hinnat nousevat markkinoilla, voidaan yhteistyö nähdä kartellina.¹³⁵ Tämän vuoksi esimerkiksi Itävalta on jo muuttanut kilpailulainsäädäntöään siten, että kilpailijoiden välinen yhteistyö katsotaan hyväksyttäväksi, mikäli sen tarkoituksena on kestävä ja ilmastoneutraali talouden edistäminen, tietyin edellytyksin. Samoin Hollannissa kilpailuviranomaiset ovat asettaneet tavoitteekseen helpottaa ilmastonmuutokseen ja ympäristöön liittyviä yhteistyökuvioita, ja ovatkin vuonna 2023 julkaisseet omat suuntaviivansa kestävyys sopimuksia koskien.¹³⁶

Yritysten pyrkimykset ilmastoneutraaliin toimintaan ja ekologisesti kestäviin ratkaisuihin ovat tuoneet esiin tilanteita, joissa yritysyhteistyö voi edistää kestävyystavoitteita mutta samalla herättää kysymyksiä kilpailulainsäädännön rikkomisesta. Esimerkiksi yhteiset sitoumukset hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi voivat johtaa markkinahäiriöihin,

---

¹³⁴ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 323

¹³⁵ Vanhala-Ristaniemi 2022, s. 234

¹³⁶ ACM/23/182143

vaikka niiden päämäärät olisivat yhteiskunnallisesti hyödyllisiä. Seuraavaksi analysoimme, miten vihreä kilpailuoikeus voi mahdollistaa yritysvastuudirektiivin sisältämien kestävyystavoitteiden saavuttamisen ilman, että se heikentää kilpailua. Erityisesti tarkastellaan, miten EU:n ja muiden keskeisten toimijoiden kilpailulainsäädäntöä voidaan soveltaa ja kehittää niin, että yritykset voivat toteuttaa vastuullisia ja kestäviä hankkeita ja noudattaa huolellisuusvelvoitetta kilpailuoikeudellisista esteistä huolimatta.

4.1. Yhteistyövelvoite

Yritysvastuudirektiivissä on lueteltu tilanteita, jossa yritysten välinen yhteistyö on toivottavaa ja jopa pakollista sen sisältämän huolellisuusvelvoitteen toteuttamisessa. Huolellisuusvelvoitetta koskevan 5 artiklan 1 c) kohdassa säädettyjä toimenpiteitä koskevissa 10 ja 11 artikloissa mainitaan suoraan siitä, että yritysten on tarvittaessa tehtävä unionin oikeuden, mukaan lukien kilpailulainsäädännön, mukaisesti yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Direktiivissä on siis korostettu sitä, että haitallisten vaikutusten ehkäisemisessä ja lopettamisessa yritysten välinen yhteistyö voi olla välttämätön tapa noudattaa huolellisuusvelvoitetta tehokkaasti. Direktiivin mukaan on mahdollista, että haitallisten vaikutusten lopettaminen välillisten liikesuhteiden tasolla edellyttää yhteistyötä toisen toimijan kanssa. Joissakin tapauksissa yhteistyö toisen yrityksen kanssa voisi olla ainoa realistinen tapa lopettaa tosiasiallisia haitallisia vaikutuksia välillisten liikesuhteiden tasolla erityisesti silloin, kun välillinen liikeyritys ei ole valmis tekemään sopimusta yrityksen kanssa.¹³⁷ Koska mahdollisia ja tosiasiallisia haitallisia vaikutuksia käsitellään myös direktiivissä erikseen, tulemme tässä tutkimuksessakin käsittelemään ne erikseen.

Mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäiseminen

Mahdollisten haitallisten vaikutusten ehkäisemistä käsitellään direktiivin 10 artiklassa, jossa määritellään myös sellaiset asianmukaiset toimenpiteet, jotka yritysten on tehtävä mahdollisten vaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi. Asianmukaisilla toimenpiteillä tarkoitetaan direktiivin 3 artiklan mukaan sellaisia toimenpiteitä, joilla voidaan saavuttaa huolellisuusvelvoitteen tavoitteet puuttamalla tehokkaasti haitallisiin vaikutuksiin tavalla, joka on oikeassa suhteessa haitallisen vaikutuksen vakavuuteen ja todennäköisyyteen, ja jotka ovat kohtuudella yrityksen käytettävissä, ottaen huomioon kunkin tapauksen olosuhteet, mukaan lukien haitallisen vaikutuksen luonne ja laajuus

---

¹³⁷ Yritysvastuudirektiivi, Johdanto-osa kohta 57

sekä merkitykselliset riskitekijät. Mikäli arvioinnin tekemiseksi tarvittavia tietoja, kuten liikesalaisuudeksi katsottavia tietoja, ei voida kohtuudella hankkia tosiasiallisten tai oikeudellisten esteiden vuoksi, esimerkiksi liikekumppanin kieltäytyessä tietojen luovuttamisesta eikä tähän ole oikeudellisia perusteita, näitä olosuhteita ei tule pitää yritystä vastaan. Yrityksen on kuitenkin pystyttävä perustelemaan, miksi tietoja ei voitu saada, ja ryhdyttävä tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin tietojen hankkimiseksi mahdollisimman nopeasti.¹³⁸

Asianmukaisten toimenpiteiden määrittämiseksi yritysten on huomioitava niin sanottu ”yrityksen haitallisten vaikutuksen syntyyn osallisuuden taso” kansainvälisten kehysten mukaisesti¹³⁹ ja yrityksen kyky vaikuttaa haitallisen vaikutuksen aiheuttaneeseen tai sen yhdessä aiheuttaneeseen liikekumppaniin. Toimiin on ryhdyttävä riippumatta siitä, onko haitallinen vaikutus yrityksen aiheuttamaa vai onko se vain myötävaikuttanut sen syntyyn.

Direktiivin 10 artiklan 2 kohdassa on lueteltu sellaisia toimenpiteitä, joita yritysten on tarpeen mukaan tehtävä, mikäli mahdollisia haitallisia vaikutuksia ilmenee. Sen mukaan tällaisia toimenpiteitä ovat ennaltaehkäisevän toimintasuunnitelman laatiminen, vakuuksien hankkiminen sopimuksen suorilta liikekumppaneilta, tarvittavien taloudellisten ja ei-taloudellisten investointien toteuttaminen, yrityksen liiketoimintasuunnitelman, strategian ja käytäntöjen tarpeellisten muutosten ja parannusten toteuttaminen, sekä kohdennetun ja suhteutetun tuen tarjoaminen pk-yrityksille, jotka toimivat yrityksen liikekumppaneina. Lisäksi direktiivin 10 artiklan 2 f) kohdan mukaan yritysten on tehtävä unionin oikeuden, mukaan lukien kilpailulainsäädäntö, mukaisesti yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, tarvittaessa myös jotta voidaan parantaa yrityksen kykyä ehkäistä tai lieventää haitallisia vaikutuksia, varsinkin jos muut toimenpiteet eivät sovellu tai vaikuta.

Tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettaminen

Direktiivin 11 artiklassa säädetään tosiasiallisten haitallisten vaikutusten lopettamisesta ja/tai minimoimisesta. Tosiasiallisten ja mahdollisten vaikutusten eroa ei varsinaisesti määritellä direktiivissä. Voidaan kuitenkin olettaa, että mahdollisella haitallisella

---

¹³⁸ Yritysvastuudirektiivi, johdanto-osan kohta 41

¹³⁹ Ks. Yritysvastuudirektiivin 10 artikla 1 kohta; a) voiko ainoastaan yritys aiheuttaa mahdollisen haitallisen vaikutuksen; voivatko yritys ja tytäryritys tai liikekumppani aiheuttaa sen yhdessä teoillaan tai laiminlyönneillään; vai voiko ainoastaan toimintaketjussa oleva yrityksen liikekumppani aiheuttaa sen; b) voiko mahdollinen haitallinen vaikutus esiintyä tytäryrityksen, suoran liikekumppanin tai välillisen liikekumppanin toiminnoissa.

vaikutuksella tarkoitetaan sen sananmuodon mukaisesti sellaisia haitallisia vaikutuksia, jotka eivät ainakaan vielä ole tosiasiallisia, mutta niiden aiheutumiseen on mahdollisuus. Tosiasiallisella vaikutuksella olettaisiin tarkoittavan sellaisia haitallisia vaikutuksia, jotka ovat jo aiheutuneet tai ovat aktiivisessa tilassa.

Kuten mahdollisten haitallisten vaikutuksen osalta, myös tosiasiallisten haitallisten vaikutusten osalta on ensiksi arvioitava yrityksen haitallisten vaikutuksen syntyyn osallisuuden taso sekä yrityksen mahdollisuus vaikuttaa tosiasiallisen haitallisen vaikutukseen.¹⁴⁰ Tämän arvioinnin pohjalta yritys voi määritellä ne asianmukaiset toimenpiteet, joita sen tulee tehdä joko haitallisen vaikutuksen välittömäksi lopettamiseksi tai laajuuden minimoimiseksi.

Direktiivin 11 artiklan 3 kohdassa määritellään asianmukaisia toimenpiteitä tosiasiallisten haitallisten vaikutusten osalta. Edellä mainittujen, mahdollisia haitallisia vaikutuksia koskevien asiallisten toimenpiteiden lisäksi, yrityksen on tarvittaessa neutralisoitava haitallinen vaikutus tai minimoitava sen laajuus¹⁴¹, sekä tarjottava korjaavia toimia yksin tai yhdessä aiheutettujen tosiasiallisten haitallisten vaikutusten korjaamiseksi.¹⁴² Myös tosiasiallisten haitallisten vaikutusten kohdalla 11 artiklan kohtaan 3 g on lisätty, että yritysten on tehtävä unionin oikeuden, mukaan lukien kilpailulainsäädäntö, mukaisesti yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, tarvittaessa myös, jotta voidaan parantaa yrityksen kykyä saada haitallinen vaikutus loppumaan tai minimoida sen vaikutuksen laajuus, varsinkin jos muut toimenpiteet eivät sovellu tai vaikuta.

4.2. Kestävyyspöytäkirjat

Kuten edellä tuotiin ilmi, yritysvastuudirektiivin huolellisuusvelvoitteen tehokas noudattaminen voi jatkossa vaatia yritysten, mahdollisten kilpailijoiden, välistä horisontaalista yhteistyötä. Koska EU:n kilpailulainsäädäntö on kuitenkin suhtautunut horisontaalisiin yhteistöihin kriittisesti, ei yritykset ole ehkä vielä uskaltaneet ryhtyä kestävää kehitystä edistäviin toimiin kilpailijoidensa kanssa. Kilpailuoikeus on ollut muutospaineen alla yhteiskunnallisen murroksen aikana, jossa kestävä kehityksen ja

---

¹⁴⁰ Yritysvastuudirektiivin 11 artikla 1 kohta; a) aiheuttiko ainoastaan yritys tosiasiallisen haitallisen vaikutuksen; aiheuttivatko yritys ja tytäryritys tai liikeyritys sen yhdessä teoillaan tai laiminlyönneillään; vai johtuiko se ainoastaan toimintaketjussa olevasta yrityksen liikeyrityksestä; b) tapahtuiko tosiasiallinen haitallinen vaikutus tytäryrityksen, suoran liikeyrityksen vai välillisen liikeyrityksen toiminnoissa

¹⁴¹ Yritysvastuudirektiivin 11 artikla kohta 3 a); kyseisten toimenpiteiden on oltava oikeassa suhteessa haitallisen vaikutuksen vakavuuteen ja laajuuteen sekä yrityksen osallisuuteen haitallisen vaikutuksen synnyssä

¹⁴² Yritysvastuudirektiivin 12 artikla

vastuullisuuden aiheet ovat pinnalla. On ollut lähes pakko pohtia yritysten välisen yhteistyön merkitystä vastuullisuustavoitteiden saavuttamisessa ja kilpailuoikeudellisia keinoja toisaalta sallia, mutta toisaalta rajoittaa näitä yhteistöitä. Tämän seurauksena komissio onkin ottanut tähän kantaa suuntaviivojen muodossa. Komission suuntaviivat SEUT 101 soveltamiselle horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin kuuluu EU:n johdettuun oikeuteen,¹⁴³ ja sitä ei tule tulkita SEUT vastaisesti.

Komission tiedonannon 9 kappaleessa käsitellään kestävyyssovimuksia. Kappale on vuonna 2023 tehty lisäys, jolle komissio näki tarvetta kestäväen kehityksen ohjelman ja vastuullisuusääntelyn lisääntyessä. Kestävyyssovimuksilla voidaan tarkoittaa millaista tahansa sovimusta, jolla on kestäväen kehitykseen liittyviä tavoitteita. Vaikka kyse olisikin kestävyyssovimuksesta, ei se tarkoita sitä, ettei sillä voisi olla myös kilpailua rajoittavia tarkoituksia tai vaikutuksia SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisesti.

Kestävyyssovimuksia ei käsitellä erillisenä horisontaalisten yhteistyösopimusten ryhmänä 101 artiklan kannalta. Tämän vuoksi, jos horisontaalinen yhteistyösopimus kuuluu johonkin näiden suuntaviivojen aiemmissa luvuissa käsitellyistä sovimustyypeistä ja samalla pyrkii edistämään kestävyttä, sitä tulisi arvioida sekä kyseistä sovimustyyppiä koskevien ohjeiden että tämän luvun kestävysohjeistuksen perusteella.¹⁴⁴ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tutkimus- ja kehitysovimus (t&k) tai erikoistumissovimus, jonka tavoitteena on edistää kestävyttä – kuten energiankulutusta vähentävän teknologian kehittäminen tai ympäristövaikutuksia vähentävän infrastruktuurin jakaminen – voi kuulua soveltuvan ryhmäpoikkeuksen piiriin, jos sen ehdot täyttyvät. Mikäli nämä ehdot eivät täyty, sovimus on arvioitava kokonaisuutena 101 artiklan perusteella hyödyntäen sekä t&k-sovimuksia koskevia ohjeita (luku 2) että tuotantosopimuksia käsittelevää ohjeistusta (luku 3), ja otettava lisäksi huomioon tässä luvussa esitetyt kestävyteen liittyvät näkökohdat.

Samoin, jos yritykset sopivat yhdessä ostavansa vain ympäristölle vähemmän haitallisia raaka-aineita tai toimivat ainoastaan sellaisten toimittajien kanssa, jotka täyttävät tietyt kestäväen kehityksen kriteerit, sovimus tulee ensisijaisesti arvioida ostosopimuksia koskevien ohjeiden (luku 4) mukaan – mutta myös kestävyttä koskeva arviointi tässä luvussa on otettava huomioon.

---

¹⁴³ Euroopan komissio, Viestinnän pääosasto: Borchardt 2023, s. 94–96

¹⁴⁴ Komission tiedonanto 2023/C 259/01, kohta 523

Kestävyyssopimukset, jotka eivät todennäköisesti aiheuta kilpailuongelmia

Komissio on vuoden 2023 suuntaviivoissaan luetellut neljä sellaista sopimustyyppiä, jotka eivät todennäköisesti kuulu 101 artiklan piiriin, eikä näin ollen todennäköisesti aiheuta kilpailuoikeudellisia ongelmia edellyttäen, että ne eivät vaikuta kielteisesti kilpailunmuuttujiin.

Ensimmäisenä esimerkkinä komissio listaa sellaiset sopimukset, joiden tarkoituksena on varmistaa oikeudellisesti sitovien kansainvälisten sopimusten riittävän täsmällisten vaatimusten tai kieltojen noudattaminen riippumatta siitä, onko sopimukset pantu täytäntöön kansallisessa lainsäädännössä, ja joita allekirjoittajavaltio ei ole kaikilta osin pannut täytäntöön tai noudattanut.¹⁴⁵ Edellytyksenä on, että sopimuksessa määrätään siitä, että osapuolena oleva yritys ja niiden toimittajat ja/tai jakelijat on noudatettava näitä vähimmäisvaatimuksia tai kieltoja esimerkiksi estämällä tai lopettamalla tällaisten vaatimusten tai kieltojen vastaisten tuotteiden tuotanto tai tuonti EU:hun.

Komissio on lisäksi tuonut esimerkkinä esiin niin sanotun *Fair Clothing* – sopimuksen, jonka tarkoituksena on ollut vedota vaatteita myyviin yrityksiin, jotta he ostaisivat vaatteita vain sellaisilta kehitysmaiden tuottajilta, jotka noudattavat vähimmäispalkkatasoja. Tämän seurauksena noin 85 prosenttia EU:ssa myytävistä vaatteista myydään *Fair Clothing* -merkinnällä, ja sen seurauksena tekstiilialan palkat ovat kehittyvissä maissa nousseet noin 20 prosenttia. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tuntuvasti hintoihin, enintään noin 1,5–2 prosentilla. Lisäksi on nähty viitteitä siitä, että parempi palkkaus vaikuttaa positiivisesti työntekijöiden tehokkuuteen muun muassa ravitsevamman ruokavalion ja terveydenhuollon mahdollistamisen myötä.¹⁴⁶

Mielestäni linjaus on sinänsä oikea, mutta selvästi ristiriidassa SEUT 101 artiklan kanssa. Komissio on siis linjannut, että tämän tyyppiset sopimukset eivät kuulu 101 artiklan soveltamisalaan lainkaan. Mikäli yritystä estetään tuomaan tiettyjä tuotteita markkinoille, on se mielestäni selvä kilpailun rajoitus. Oletetaan esimerkkinä, että kaksi suurta yritystä, jonka markkinavoima on 20 % EU:n alueella, sopivat yhdessä, että ei osteta yritykseltä X raaka-aineita, sillä he eivät noudata tiettyjä kansainvälisten sopimusten ympäristö- tai ihmisoikeusvaatimuksia, vaikka noudattavat omaa kansallista lainsäädäntöään. Toki tämä asettaa yritykselle X paineen muokata toimintaperiaatteitaan kohti kestävämpää

---

¹⁴⁵ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 528

¹⁴⁶ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 601

tulevaisuutta, mutta se myös selvästi rajoittaa heidän mahdollisuuttaan toimia markkinoilla.

Mikäli tämän tyylinen sopimus katsottaisiin kuuluvan 101 artiklan piiriin, on siinä mielestäni silti ristiriitaa 101 artiklan 3 kohdan kanssa, mikäli tämän tyylliset sopimukset haluttaisiin sallia. Rajoituksesta saatavat kestävyysyödyt ovat riidattomia, mutta ristiriitaa syntyy 101 artiklan 3 kohdan edellytyksestä, jonka mukaan myös kuluttajien on hyödyttävä kilpailun rajoituksesta. Oletettavaa on, että vastoin kansainvälisiä sopimuksia toimivat yritykset tuottavat ja näin ollen myös myyvät tuotteitaan halvemmalla hinnalla asiakkailleen. Toisaalta sopimuksen tarkoitus olisi EU:n perusperiaatteiden mukainen ja edistää kestävä kehityksen tavoitteita, mutta riittääkö se kuluttajille? Jos oletetaan, että vaatimustenmukaisen ja niitä noudattamattoman tuotteen ainoana erona on niiden hinta, voidaan pohtia, hyötyvätkö kuluttajat todellisuudessa yritysten saamasta tehokkuushyödyistä. Toisaalta on huomattava, että tällaisten sopimusten solmiminen vapaaehtoista; mikäli laki ei niin vaadi, ei yrityksen ole pakko toimia kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Nykypäivän kuluttajat arvostavat yrityksiä, joilla on määrätietoiset kestävyystavoitteet, ja vastuulliset yritykset hyödyntävätkin niitä markkinoinnissaan. Osa kuluttajista mielellään käyttää rahansa vastuullisesti toimiviin yrityksiin, mutta on kuitenkin myös paljon niitä, jotka tekevät ostopäätöksensä hinta edellä.

Toisena esimerkkinä kilpailuongelmattomista sopimuksista komissio on maininnut sopimukset, jotka koskevat vain yritysten sisäistä käyttäytymistä. Tällä tarkoitetaan siis sellaisia sopimuksia, joilla kilpailevat yritykset voivat pyrkiä parantamaan toimialansa mainetta esimerkiksi ympäristövastuullisuuden suhteen sopimalla toimenpiteistä, joilla vähennetään tulostettavien dokumenttien määrää taikka vähennetään kertakäyttömuovien käyttöä.¹⁴⁷ Tältä osin en näe ristiriitaa SEUT 101 artiklan kanssa, mutta ratkaisun tarkoituksenmukaisuus herättää kysymyksiä. Voidaan pohtia, miksi yritykset haluaisivat tehdä tällaisia sopimuksia kilpailijoidensa kanssa, ellei taustalla ole muita motiiveja, ja millä tavalla sopimuspuolet voivat hyötyä tällaisista sopimuksista.

Kolmantena sopimusesimerkinä, jolla komissio ei näe olevan kilpailuun liittyvää ongelmaa, toimii sellaiset sopimukset tietokannan perustamisesta, joka sisältää yleisiä tietoja toimittajista tai jakelijoista edellyttäen, että sopimukset eivät velvoita osapuolia käyttämään tietokannassa olevia toimittajia tai jakelijoita. Tietokanta voi sisältää tietoa

---

¹⁴⁷ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 529

esimerkiksi siitä, onko tietyllä toimittajalla kestävä kehityksen mukaiset arvoketjut, käyttääkö se kestävä kehityksen mukaisia tuotantoprosesseja tai toimittaako se kestävä kehityksen mukaisia tuotantopanoksia. Jakelijoiden osalta voitaisiin jakaa tieto siitä, markkinoiko se tuotteita kestävä kehityksen mukaisesti. Komission tiedonannon mukaan tällaiset rajoitetut tietojenvaihdon muodot voivat puolestaan auttaa yrityksiä täyttämään kansallisen tai EU-lainsäädännön mukaiset kestävä kehitystä koskevat huolellisuus.¹⁴⁸

Kuvatun mukainen tietokanta olisi yritysvastuun ja siihen sisältyvien velvoitteiden näkökulmasta erittäin hyvä käytännön idea, joka säästää resursseja. Tarkoituksena olisi siis löytää sellaiset toimittajat ja jakelijat, joiden kanssa yhteistyö olisi vastuullista ilman, että jokaisen yrityksen tulisi erikseen suorittaa arviointi jokaisesta toimittajasta. On kuitenkin riidatonta, että kyse on tuotantoketjuun liittyvästä tietojen vaihdosta. Vaikka tietokantaan lisättäisiin dataa anonymisti, ei se sellaisenaan välttämättä pysy, mikäli tietokantaan osallistuu vain kourallinen kilpailijoita. Vaikka tietokantaan ei lisättäisi kaupallisia tietoja, pelkästään se fakta, että yritys saisi tiedon kilpailijansa tuotantoketjusta, voi mahdollistaa muuhunkin tietojenkalasteluun esimerkiksi yksinkertaisesti pyytämällä tarjousta tietokannassa olevalta aiemmin tuntemattomalta toimittajalta. Kun indikaatiivinen tarjous on saatu, voi siitä päätellä myös kilpailijan hinnoittelumekanismien. Perinteisesti yritykset haluavat myös suojata toimintaketjunsä kilpailijoiltaan, ja ne voidaankin luokitella liikesalaisuudeksi.

Edellä mainitun perusteella komission näkökulma siihen, että kyse on SEUT 101 artiklan kannalta ongelmaton sopimus, on kyseenalainen. Lisäksi voidaan pohtia, vaikuttaako tämä mahdollisesti siihen, että tosiasiasä sopimusosapuolet alkavat tekemään yhteistyötä vain tietokannassa olevien yritysten kanssa, vaikka tähän ei velvoitettaisi. Näin kilpailu toimittaja tai jakeluverkostossa voisi rajoittua, ottaen huomioon, että relevanteilla markkinoilla ei välttämättä ole kovin montaa mahdollista toimittajaa tai jakelijaa tuotteelle.

Neljäntenä komissio on maininnut sellaiset kilpailijoiden väliset sopimukset, jotka koskevat koko toimialan laajuisten tiedotuskampanjoiden tai asiakkaiden tietoisuutta kulutuksensa ympäristövaikutuksista tai muista negatiivisista ulkoisvaikutuksista lisäävien kampanjoiden järjestämisestä, kunhan niissä ei ole kyse tiettyjen tuotteiden

---

¹⁴⁸ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 530

yhteismainonnasta.¹⁴⁹ Myös tämän esimerkin ristiriitaisuuksia SEUT 101 artiklan kanssa voidaan pohtia. Jos yllä kuvatun mukaiset kampanjat yhtenäistävät toimialan strategioita epäsuorasti, ne voivat johtaa kilpailun rajoittamiseen. On myös huomattava, että mikäli pienemmät tai uudet toimijat eivät resurssien puolesta kykene osallistumaan toimialan laajuiseen kampaan, ne voivat joutua heikompaan asemaan markkinoilla. Lisäksi, jos yritykset keskittyvät yhteisiin viesteihin tai tavoitteisiin, se voi vähentää yksittäisten yritysten halua kehittää omia innovatiivisia strategioitaan ympäristöystävällisten tuotteiden tai toimintamallien osalta. On myös huomattava, että kuvatun mukainen yhteinen kampanja vaatii jonkin näköistä tietojenvaihtoa. Kuitenkin ohjeistuksen sanamuodosta voisi päätellä, että kampanjat ovat sallittuja vain, mikäli ne keskittyvät negatiivisten vaikutuksen kampanjoihin.

On muistettava, että komissio on listannut edelliset esimerkit ehdollisina ja suuntaa antavina. Yllä olevat sopimukset eivät saa vaikuttaa kielteisesti hintaan, määrään, laatuun, vallinnanvaraan tai innovointiin.¹⁵⁰ Jokaisen yrityksen tulisi siis silti tehdä vaikutustenarviointi, ennen kuin voi hyvällä mielellä solmia kyseisiä sopimuksia. Kuten olen tuonut ilmi, mielestäni lähes jokaiseen esimerkkiin liittyy joitakin sellaisia muuttujia, jotka todennäköisemmin voisivat rajoittaa kilpailua. Suuntaviivoissa määriteltyihin ongelmattomiin sopimuksiin ei siis tule nojautua varauksetta.

Kestävyysnormisopimukset

Kestävyysnormisopimusten alaluokkana ovat kestävyysnormisopimukset, joilla tarkoitetaan yritysten yhdessä laatimia sääntöjä tai ohjeita, jotka koskevat kestävyysnormin liittyviä vaatimuksia, kuten ympäristövaikutuksia, tuotantomenetelmiä tai eettisiä toimintatapoja tuotteille ja prosesseille koko arvoketjussa. Suuntaviivojen ohjeistukset koskevat vain sellaisia kestävyysnormeja, mukaan lukien laatumerkit tai -tunnukset, jotka ovat kilpailijoiden kehittämiä tai joihin osallistuu kilpailijoita.¹⁵¹

Kestävyysnormin hyväksyminen johtaa tavallisesti jonkin logon, merkin tai muun tunnusnimen luomiseen sellaisille tuotteille, jotka täyttävät normin vähimmäisvaatimukset. Logojen käyttäjät ovat näin ollen velvollisia noudattamaan vaatimuksia ja mikäli näin ei tehdä, oikeus tunnuksen käyttämiseksi menetetään. Kestävyysnormin noudattaminen ja käyttöönotto aiheuttaa kuitenkin usein korkeita

---

¹⁴⁹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 531

¹⁵⁰ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 527

¹⁵¹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohdat 538–539

kustannuksia, mikäli siinä edellytetään muutoksia tuotanto- tai jakeluprosesseihin. Tämä tarkoittaa silloin myös sitä, että itse tuotteen hinta nousee. Lisäksi komissio on huomionnut sen, että usein kestävyysnormit ovat prosessi-, johtamis- tai suorituskykyperusteisia tarkoittaen sitä, että kestävyysnormit yleensä vain yksilöivät tietyn tavoitteen, mutta eivät varsinaisesti niitä keinoja taikka tuotantomenetelmiä tavoitteisiin pääsemiseksi.¹⁵²

Komissio on tunnustanut kestävyysnormisopimusten keskeisiksi ongelmiksi hintojen koordinoinnin, vaihtoehtoisten normien sulkemisen markkinoilta, sekä tiettyjen kilpailijoiden poissulkemisen tai syrjinnän. Lähtökohtaisesti niillä usein on kuitenkin myönteisiä vaikutuksia kilpailuun ja kestävä kehityksen edistämiseen esimerkiksi tuotekehityksen, laadun parannuksen sekä kuluttajien tietoisuuden parantamisen myötä.¹⁵³ Kuitenkin sellaiset kestävyysnormisopimukset, joilla peiteltyä sovitaan hintoja, jaetaan asiakkaita tai markkinoita taikka rajoitetaan laatua, innovointia¹⁵⁴ tai tuotantoa ovat tarkoitukseen perustuvia kilpailunrajoituksia, joita ei tule sallia.

Kestävyysnormisopimusten sallittavuuden arvioinniksi komissio on luonut niin sanotun pehmeän turvasataman, jonka sisältämien edellytysten täytyessä sopimus ei todennäköisesti ole kielteisiä vaikutuksia kilpailuun. Ensinnäkin edellytyksenä on, että kaikkien kiinnostuneiden kilpailijoiden on voitava osallistua normin valintaan johtavaan prosessiin ja sen kehittämistavan täytyy olla läpinäkyvä.¹⁵⁵ Läpinäkyvyydellä tarkoitetaan sitä, että norminkehittämisorganisaatiolla on menettelyt, joiden avulla sidosryhmät saavat hyvissä ajoin tietoa tulevasta, meneillään olevista ja päättyneistä normiprosesseista kussakin prosessin kehitysvaiheessa.¹⁵⁶

Toisena pehmeän turvasataman edellytyksenä on, että normissa ei aseteta suoraa tai välillistä velvoitetta noudattaa kestävyysnormia sellaisille yrityksille, jotka eivät halua osallistua normiin. Normin noudattaminen täytyy siis olla täysin vapaaehtoista. Lisäksi niille yrityksille, jotka haluavat osallistua normiin, ei saa asettaa sellaisia rajoituksia, jotka estäisivät niitä noudattamasta tiukempia kestävyysnormeja. Vähimmäistasoista saa siis määrätä, mutta enimmäistasoista ei.¹⁵⁷

---

¹⁵² Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohdat 541–544

¹⁵³ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohdat 545–546

¹⁵⁴ Esimerkiksi Komission päätös 8.7.2021, Autojen päästöt.

¹⁵⁵ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 549

¹⁵⁶ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 453

¹⁵⁷ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 549

Pehmeään turvasatamaan kuuluvat kestävyysnormisopimukset eivät myöskään saa johtaa siihen, että osapuolina olevat yritykset vaihtaisivat sellaisia arkaluonteisia tietoja, jotka ei ole objektiivisesti katsoen tarpeen tai oikeasuhteisia normin kehittämistä, hyväksymistä, toteuttamista tai muuttamista varten.¹⁵⁸ Lisäksi vaaditaan, että normittamisprosessin tulokset ovat tosiasiallisesti ja syrjimättömästi kaikkien käytettävissä ja että yritykset, jotka eivät ole osallistuneet normin kehitysprosessiin voivat silti myöhemmässä vaiheessa ottaa normin käyttöönsä.¹⁵⁹

Viimeiseksi edellytetään joko, että normi ei saa johtaa kyseisten tuotteiden hinnan merkittävään nousuun tai kyseisten tuotteiden laadun merkittävään heikkenemiseen, tai että osallistuvien yritysten yhteenlaskettu markkinaosuus on enintään 20 prosenttia kulloisillakin normin vaikutusalaan kuuluvilla merkityksellisillä markkinoilla.¹⁶⁰ Tämän viimeisen edellytyksen tarkoituksena on se, että mikäli yritysten markkinaosuus on yli 20 %, niillä voi olla yhä mahdollisuus pitää vaikutukset hintaan suhteellisen alhaalla. Mikäli markkinaosuus on alle 20 %, kuluttajilla on yhä varaa valita halvemmista vaihtoehdoista.

Komissio on suuntaviivoissaan antanut kaksi esimerkkiä sellaisista sopimuksista, jotka todennäköisesti hyötyvät pehmeästä turvasatamasta. Ensimmäisessä esimerkissä on kyse muropakkausten liiallisten pakkausmateriaalien käytöstä, viitaten niin sanottuun ”puolityhjän laatikon strategiaan”. Esimerkissä 100 % aamiaismurojen tuottajista ovat julkisesti sopineet yhteiseksi pakkausstandardiksi, että ylimääräisen pakkausmateriaalin määrä rajoitetaan enintään 3 prosenttiin. Tämän seurauksena pakkauskustannukset, että aamiaismurojen tukkuhinta ovat alentuneet. Komissio katsoo, että kyseinen käytäntö mahtuu pehmeän turvasataman raameihin, sillä kilpailijat ovat sopineet markkinointiin vaikuttavasta standardista avoimesti ja vapaaehtoisesti ilman arkaluonteisen tiedon vaihtoa. Lisäksi yritykset voivat halutessaan vähentää pakkausmateriaalia enemmänkin. Sopimus ei vaikuta hintoihin, paitsi kenties alentavasti hyödyttäen näin kuluttajaa, eikä se heikennä kilpailua hinnan, laadun tai innovaation osalta.¹⁶¹

Toinen esimerkkitapaus liittyy Reilut trooppiset hedelmät – merkintään (RTH merkki), jonka käyttöönoton edellytyksenä on, että hedelmät ovat peräisin tuottajilta, jotka takaavat työntekijöilleen kohtuullisen toimeentulon eivätkä käytä lapsityövoimaa.

---

¹⁵⁸ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 549, Ks. tietojenvaihtoa koskeva 6.1 kohta ja erityisesti 369 kappale.

¹⁵⁹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 549, Ks. standardin käyttöehtoja käsittelevä 465 kappale ja sitä seuraavat kappaleet 7.3.3.2 kohdassa.

¹⁶⁰ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 549

¹⁶¹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 599

Hedelmäkauppiaiden ei ole pakko käyttää merkkiä, eikä merkin käyttö rajoita myymästä hedelmiä ilman merkkiä. RHT-merkillä varustetut hedelmät ovat kuitenkin kalliimpia kuin muut trooppiset hedelmät, ja niiden hedelmäkauppiaiden, jotka käyttävät merkkiä, markkinaosuus vaihtelee noin 12–20 prosentin välillä. Komissio on kuitenkin todennut, että sopimus todennäköisesti hyötyy pehmeästä turvasatamasta ottaen huomioon merkin käyttäjien ja muiden hedelmäkauppiaiden markkinaosuudet, merkin käytön vapaaehtoisuus, sekä se, että standardointisopimus ei vaadi tietojenvaihtoa eikä siinä sovita sitovista vähimmäishinnoista tai lisämaksuista. Sopimukset voivat komission mukaan jopa laajentaa kuluttajien valinnan varaa antamalla heille mahdollisuuden tunnistaa ”reilun kaupan” ominaisuuden omaavat tuotteet.¹⁶²

Mikäli pehmeän turvasataman edellytykset eivät täyty, ei se automaattisesti tarkoittaisi sitä, että kyseinen sopimus rajoittaa kilpailua SEUT 101(1) mukaisella tavalla. Tällöin on tehtävä yksilöllinen arviointi 101 artiklan 3 kohdan näkökulmasta.

Kestävyyssopimukset 101 artiklan 3 kohdan näkökulmasta

Kestävyyssopimuksien 101 artiklan 1 kohdan mukaisuutta arvioidaan kappaleessa 3.5 läpikäytyjen periaatteiden mukaisesti. Mikäli kestävyyssopimus rajoittaa kilpailua SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukaisesti, voi se silti olla sallittu 101 artiklan 3 kohdassa lueteltujen edellytysten täytyessä, joiden analyysikehys käytiin läpi kappaleessa 3.5. Tehokkuushyötyjä, välttämättömyyttä sekä kuluttajien saamaa hyötyä arvioidaan kuitenkin tapauskohtaisesti.

Tehokkuuskriteeri

Ensimmäinen edellytyksen mukaan sopimuksen on siis parannettava tavaroiden tuotantoa tai jakelua tai osaltaan edistettävä teknistä tai taloudellista kehitystä. Komissio on suuntaviivoissaan listannut esimerkkejä tehokkuushyödyistä, joita kestävyyssopimukset voivat tuottaa. Näitä ovat muun muassa vähemmän saastuttavien tuotanto- ja jakeluteknologian käyttö, laadukkaammat tuotteet, paremmat tuotanto- ja jakeluolosuhteet, ja mahdollisuus nopeuttaa kestävän kehityksen mukaisten tuotteiden saamista markkinoille sekä helpottaa tuotteiden vertailua antamalla kuluttajille mahdollisuuden tehdä tietoon perustuvia ostopäätöksiä.¹⁶³ Tällaiset hyödyt on kuitenkin

---

¹⁶² Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 600

¹⁶³ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 558

kyettävä perustelemaan objektiivisesti ja konkreettisesti, ja niiden pitää olla todennettavissa.¹⁶⁴

Vastuullisuusnäkökulmien huomioimisesta on myös käytännön esimerkkejä ajalta, jolloin komissio myönsi SEUT 101 (3) mukaisia poikkeuslupia. Vuonna 1999 komission käsitellyssä CECED- tapauksessa komissio arvioi vastuullisuusnäkökulmia sellaiselle sopimukselle, jolla pesukoneiden valmistajat sopivat lopettavansa energiankulutuksen kannalta tehottomimpien pesukoneiden tuottamisen ja maahantuonnin, sekä tavoittelivat energian kulutuksen vähentämistä vähintään 15–20 prosentilla uusien pesukoneiden osalta. Komissio katsoi, että tehokkuushyötykriteeri täyttyy sillä, vähemmän sähköä kuluttavat pesukoneet ovat teknisesti tehokkaampia, koska alhaisempi energiankulutus vähentää välillisesti sähköntuotannon saastuttavuutta. Komissio katsoi edelleen, että sopimus johtaa todennäköisesti tulevaisuuden tutkimus- ja kehitystoimintaan, jonka ansiosta valmistajien tuotteet laadullisesti voisivat erota toisistaan pitkässä juoksussa¹⁶⁵.

Energiatehokkuus on komission toimesta katsottu myös tapauksessa EACEM hyväksyttäväksi seikaksi tehokkuuskriteerin täyttämiseksi. Kyseessä oli Euroopan kulutuselektroniikan valmistajien liiton (EACEM) jäsenten vapaaehtoisesta sitoumuksesta vähentää televisioiden ja videonauhureiden sähkönkulutusta näiden ollessa valmiustilassa. Komission mukaan yhteistyöstä koituva energian säästö ja ympäristöä koskevat hyödyt merkitsivät selvää teknistä ja taloudellista kehitystä alalla.¹⁶⁶

Vastuullisuusnäkökulma on huomioitu myös komission vuoden 1997 Exxon/Shell tapauksessa, jossa kyse oli polyteenin valmistusta varten perustettavasta yhteisyrityksestä. Komissio katsoi tehokkuushyödyn täyttyvän, sillä yhteisyrityksen johdosta polyteeniä ei tarvitsisi enää kuljettaa kahden eteenin tuottajan välillä ehkäisten tällaisten kuljetusten aiheuttamia terveys- ja ympäristöriskejä.¹⁶⁷

Välttämättömyyskriteeri

Toiseksi kestävyyssovimusten arvioinnissa olisi kiinnitettävä huomiota sopimuksen välttämättömyyteen ja sen arviointiin.¹⁶⁸ Kilpailua rajoittavan sopimuksen itsessään, että

---

¹⁶⁴ Tehokkuuskriteerin arvioinnista lisää ks. Komission tiedonanto 2004/C 101/08

¹⁶⁵ Komission päätös 24.1.1999, CECED, kohdat 18 ja 47–51.

¹⁶⁶ European Commission 1998, s. 152.

¹⁶⁷ Komission päätös 18.5.1994, Exxon/ Shell, kohta 68.

¹⁶⁸ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 560; kuluttajien kohtuullista osuutta hyödyistä koskevassa analyysissä ei pitäisi ottaa huomioon sellaisten rajoitusten vaikutuksia, jotka eivät täytä välttämättömyyttä koskevaa edellytystä.

sopimukseen sisältyvän kilpailun rajoituksen täytyy siis 101 artiklan 3 kohdan mukaan olla välttämätön tehokkuushyötyjen saavuttamiseksi. Osapuolten on kyettävä osoittamaan, että jokainen sopimuksen ehtokohta, mukaan lukien niiden sisältämät kilpailunrajoitukset, ovat kohtuullisesti katsoen välttämättömiä väitettyjen kestävyshyötyjen toteutumisen kannalta ja että hyötyjen saavuttamiseksi ei ole muita taloudellisesti toteuttamiskelpoisia ja vähemmän rajoittavia keinoja.¹⁶⁹ Lähtökohtaisesti välttämättömyyden osoittaminen kestävyssopimuksissa voi vaikuttaa hankalalta. Koska jokaisen yrityksen pitäisi olla itse vastuussa omista vaatimustenmukaisuuksistaan, voidaan olettaa, että välttämättömyyskriteerin täyttymiseksi tulisi olla erittäin painavat perusteet.

Komission tiedonannon mukaan yhteistyösopimukset eivät ole yleisesti ottaen välttämättömiä, mikäli kestävästi tuotetuille tuotteille on kysyntää. Ne voivat kuitenkin olla tarpeellisia, jos niiden avulla voidaan saavuttaa tietty kestävyystavoite tehokkaammin tai nopeammin. Kestävyssopimukset voivat osoittautua tarpeellisiksi tilanteissa, joissa kuluttajat eivät kykene riittävän tiedon puutteen vuoksi arvioimaan objektiivisesti sopimuksesta koituvia hyötyjä suhteessa siitä aiheutuviin haittoihin. Esimerkiksi mikäli yritys vaihtaa pakkausmateriaalia pienempään vähentäen ympäristökuormitusta, voi tuotteet näyttää kuluttajien näkökulmasta sisällön vähenemisenä, vaikka todellisuudessa tuotetta olisi sama määrä. Samoin kuluttajien näkökulmasta innovoinnin lisäämistä ei välttämättä koeta parempana muutoksena, mikäli hinnat nousevat sen seurauksena.¹⁷⁰

Markkinoiden toimintapuutteita ja negatiivisia ulkoisvaikutuksia pyritään usein korjaamaan sääntelyn ja yhteiskuntapolitiikan avulla. Jos EU tai kansallinen lainsäätävä asettaa yrityksille sitovia kestävyysvelvoitteita, yhteistyösopimuksia ei yleensä pidetä välttämättöminä näiden velvoitteiden noudattamiseksi, koska jokaisen yrityksen on täytettävä velvoitteensa itsenäisesti.¹⁷¹ Joissain tilanteissa yhteistyösopimukset voivat kuitenkin täydentää sääntelyä, jos esimerkiksi sääntely ei käsittele kaikkia markkinoiden toimintapuutteita. Tällöin sopimukset voivat auttaa saavuttamaan huomattavasti korkeamman kestävyystason tai tavoitteet kustannustehokkaammin ja nopeammin. Ne voivat myös olla tarpeen vapaamatkustuksen estämiseksi, erityisesti kestävä kehityksen mukaisen tuotteen markkinoinnin ja kuluttajien valistamisen alkuvaiheessa.¹⁷²

---

¹⁶⁹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohdat 73–82

¹⁷⁰ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohdat 562–563

¹⁷¹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 564

¹⁷² Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 565–566

Kilpailua rajoittava sopimus voi olla perusteltu myös mittakaavaetujen saavuttamiseksi tai kestävyyshyötyjen laajemman käyttöönoton mahdollistamiseksi, erityisesti tilanteissa, joissa tunnuksen tai normin ylläpidon kiinteät kustannukset ovat korkeat. Rajoitusten tulee kuitenkin pysyä sopimuksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta välttämättömällä tasolla, ja sopimuksessa määritelty normi voi toimia yhteisenä vähimmäisvaatimuksena yritysten säilyttäessä mahdollisuuden noudattaa tiukempia kestävyysstandardeja.¹⁷³

Lopulta kaikkien kestävyyssopimukseen liittyvien velvoitteiden tulee olla suhteellisia ja rajoittua vain siihen, mikä on välttämätöntä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä lähestymistapa varmistaa tasapainon tehokkuuden ja kilpailun välillä. Esimerkiksi ACM:n tapauksessa *Chicken of tomorrow*, jossa kyse oli tuottajien ja jälleenmyyjien välillä suunnitelluista vastuullisuusjärjestelyistä tavoitteena korvata vähittäiskauppojen perusvalikoimassa oleva broilerinliha kokonaisuudessaan vastuullisemmalla lihalla, sopimusta ei katsottu välttämättömäksi, sillä lihan korvaaminen olisi voitu toteuttaa esimerkiksi parantamalla kuluttajien tietoisuutta vastuullisemmasta kananlihasta kilpailua rajoittavan sopimuksen sijasta.¹⁷⁴

Välttämättömyyskriteeri ei myöskään ole täytynyt niin sanotussa VOTOB-tapauksessa, jossa kyse oli kuuden jätealan yrityksen päätöksestä velvoittaa asiakkailtaan yhdenmukaista ja kiinteää ympäristömaksua. Ongelmana komission mukaan oli maksujen yhdenmukaisuus ja kiinteys. Mikäli jätehuollon yritykset olisivat arvioineet kyseisen maksun suuruuden itsenäisesti, kartellikieltoa ei olisi rikottu.¹⁷⁵

Kuluttajahyötykriteeri

SEUT 101 artiklan 3 kohdassa edellytetään myös, että kuluttajat¹⁷⁶ saavat kohtuullisen osuuden väitetystä hyödystä. Kuluttajat saavat kohtuullisen osuuden hyödyistä, kun sopimuksesta saatava hyöty on suurempi kuin sopimuksen aiheuttama haitta, jolloin kokonaisvaikutus kuluttajiin merkityksellisillä markkinoilla on vähintään neutraali.¹⁷⁷ Kestävyyssopimuksilla voi olla kolmea erilaista kuluttajahyötyä. Kuluttajahyödyillä

---

¹⁷³ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01, kohta 567

¹⁷⁴ ACM's analysis of the sustainability arrangements concerning the 'Chicken of Tomorrow', 26.1.2015.

¹⁷⁵ European Commission 1992, kohdat 177–186.

¹⁷⁶ Kuluttajalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia sopimuksen kohteena olevien tuotteiden välittömiä ja välillisiä asiakaskäyttäjiä. Tähän kuuluvat tuottajat, jotka käyttävät tuotteita tuotantopanoksina, tukkukauppiat, vähittäismyyjät ja loppukuluttajat eli luonnolliset henkilöt, jotka toimivat tarkoituksissa, jotka eivät liity heidän ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa. Ks. artikla 101(3) -suuntaviivojen 84 kappale.

¹⁷⁷ ks. tuomio 23.11.2006, Asnef-Equifax, 72 kohta.

voidaan viitata yksilöllisiin käyttöarvohyötyihin, yksilöllisiin muihin kuin käyttöarvohyötyihin sekä kollektiivisiin hyötyihin.

Komissio on edellisissä tehokkuuspuolustus-suuntaviivoissaan vuodelta 2011 pohjannut oman tulkintansa 101(3) artiklan sovellettavuudesta pitkälti taloudelliseen lähestymistapaan. Jo vanhentuneiden suuntaviivojen valmistelun yhteydessä komissio on todennut, että SEUT 101(3) artiklan tarkoituksena on luoda oikeudelliset puitteet rajoittavien toimien taloudelliselle arvioinnille, eikä siten sallia kilpailusääntöjen syrjäyttämistä poliittisten näkökulmien vuoksi.¹⁷⁸ Uusien suuntaviivojen myötä kuitenkin vahvistetaan sitä ajattelutapaa, että kuluttajahyödyt voi sisältää myös ympäristöllisiä hyötyjä. Suuntaviivoilla vahvistetaan sitä tulkintatapaa, jonka komissio on tuonut esiin aiemmassa päätöskäytännössään.

Yksilöllisillä käyttöarvohyödyillä tarkoitetaan esimerkiksi laadun tai tuotevalikoiman paranemista taikka hintojen laskuja, koska ne koituvat tuotteen käytöstä ja parantavat suoraan kuluttajien kyseisen tuotteen käyttökokemusta. Käytännönsyistä johtuen, yleensä näiden molempien saavuttaminen samanaikaisesti ei kuitenkaan ole mahdollista, mutta mikäli saadut laatu tai kustannus hyödyt ovat niin merkittäviä, että ne ylittävät hinnankorotuksen tai pienemmän valinnanvaran aiheuttaman haitan, ne kompensoivat sopimuksen kuluttajille aiheuttaman haitan ja täyttävät siten 101 artiklan 3 kohdan toisen edellytyksen.¹⁷⁹ Mikäli esimerkiksi sopimuksesta aiheutuu, että kilpailijat vaihtavat kestäväen kehityksen kannalta parempaan materiaaliin (esimerkiksi muovin sijasta), ja tuotteen käyttöikä pitenee, ei materiaalivaihdon aiheuttaman hinnankorotuksen haitta ylitä saavutettuja laatuhyötyjä.

Yksilöllisillä muilla kuin käyttöarvohyödyillä tarkoitetaan sellaisia välillisiä hyötyjä, joilla ei välttämättä ole välitöntä vaikutusta itse tuotteen ostajaan, vaan kuluttajat arvostavat kestäväen kehityksen mukaisia hyötyjen vaikutuksia muihin. Tällä viitataan nimenomaan siihen, että kuluttajat haluavat sijoittaa sellaisiin toimiin, jotka ovat parempia esimerkiksi ympäristön kannalta. Näiden kuluttajien käyttökokemus ei parane, mutta ne ovat valmiita maksamaan korkeamman hinnan kestäväen kehityksen mukaisesta tuotteesta tai rajoittamaan valinnanvaraansa olemalla ostamatta kestäväen kehityksen vastaisia tuotevaihtoehtoja, jotta yhteiskunta tai tulevat sukupolvet saavat hyötyjä.¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ Commission programme No 99/027, 1999/C 132/01, kohta 57.

¹⁷⁹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kappale 9.4.3.1

¹⁸⁰ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kappale 9.4.3.2

Koska yllä olevassa on lähinnä kyse kuluttajien mielipiteestä ja/tai ostokäyttäytymisestä, voi sitä olla vaikea mitata ja perustella. Komission mukaan yksilöllisiä muita kuin käyttöarvohyötyjä voidaan mitata kuluttajakyselyillä, edellyttäen kuitenkin, että niissä annetaan riittävästi kontekstia ja otetaan huomioon yhteiskunnalliset normit, kuluttajien tietämystaso ja kulutustavat sekä toisten käyttäytymistä koskevat odotukset.¹⁸¹ Kuluttajakyselyissä voi olla kyse paitsi kuluttajien maksuhalukkuuden selvittämisestä, myös kuluttajien preferenssien kartoittamisesta.¹⁸²

Kolmanneksi kestävyys sopimuksilla voidaan katsoa olevan kollektiivisia hyötyjä, joilla tarkoitetaan sellaisia hyötyjä, jotka toteutuvat kuluttajien yksilöllisestä tuotteiden arvostamisesta huolimatta ja jotka vaikuttavat laajemmalle osalle yhteiskuntaa kuin pelkästään kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla. Koska yksilöllisen kulutuksen vaikutus kestäväan kehitykseen ei välttämättä kohdistu kuluttavaan yksilöön vaan suurempaan ryhmään, saatetaan tarvita yhteistä aloitetta, kuten yhteistyösopimusta, jotta negatiiviset ulkoisvaikutukset voidaan sisäistää ja tuottaa kestäväan kehityksen hyötyjä suuremmalle osalle yhteiskuntaa.¹⁸³ Vaikka rajoittavien sopimusten kielteisten ja myönteisten vaikutusten punninta tapahtuu yleensä niiden merkityksellisten markkinoiden suhteen, joita sopimus koskee, on myös niin, että kun kahdet erilliset markkinat liittyvät toisiinsa, myös erillisillä markkinoilla aikaansaadut tehokkuushyödyt voidaan ottaa huomioon edellyttäen, että niiden kuluttajien ryhmä, joihin rajoitus vaikuttaa ja joille tehokkuushyödyt koituvat, on olennaisilta osin sama.¹⁸⁴

Jotta kollektiiviset hyödyt voidaan huomioida 101 artiklan 3 kohdan mukaisessa arvioinnissa, sopimuspuolten on komission suuntaviivojen mukaan pystyttävä a) kuvaamaan väitetyt hyödyt selvästi ja esittämään todisteet siitä, että ne ovat jo toteutuneet tai todennäköisesti tulevat toteutumaan; b) määrittelemään hyötyjä selkeästi; c) osoittamaan, että kuluttajat merkityksellisillä markkinoilla ovat huomattavassa määrin samoja kuin hyötyjä tai muodostavat osan näistä; ja d) osoittamaan, että kuluttajille merkityksellisillä markkinoilla koituneiden kollektiivisten hyötyjen osuus, mahdollisesti yhdessä kyseisille kuluttajille koituvan yksilöllisen käyttöarvohyödyn ja muun kuin

---

¹⁸¹ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kappale 9.4.3.2

¹⁸² Autio – Hietamäki – Väänänen 2022, s. 148

¹⁸³ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 582 mukaan lukien alaviite

¹⁸⁴ Artikla 101(3) -suuntaviivojen 43 kappale; hyötyvien kuluttajien määrittelemisestä ks. myös tuomio 27.9.2006, GlaxoSmithKline Services ym. v. komissio, kohta 248 ja 251; tuomio 11.9.2014, MasterCard Inc., kohta 242; komission päätös 23.5.2013 asiassa STAR alliance.

käyttöarvohyödyn kanssa, on suurempi kuin näille kuluttajille rajoituksesta aiheutuva haitta.

Kuten aiemmin on tuotu ilmi, kuluttajahyötykriteerin täyttymisen arviointi on aiempien suuntaviivojen valossa pohjautunut taloudelliseen arviointiin, ja huomioon on otettu muun muassa hinta, laatu ja valikoima. Arvioinnissa saa kuitenkin huomioida myös kestäväen kehityksen tuomat hyödyt, erityisesti ympäristöhyödyt. Kollektiiviset ympäristöhyödyt ovat huomiotu esimerkiksi komission *CECED*-tapauksessa, jossa katsottiin, että hiilidioksidipäästöjen vähenemisen aiheuttavat sosiaaliset hyödyt täyttävät kuluttajahyötykriteerin vaatimukset, vaikka hyötyjä yksittäisille pesukoneiden ostajille ei syntyisi.¹⁸⁵

Kestävyyssopimusten osapuolet voivat perustella sopimuksensa 101 artiklan 3 kohdan nojalla hyödyntämällä mitä tahansa tai kaikkia kolmea kuluttajahyötyä. Valitut hyödyt riippuvat tapauskohtaisista erityispiirteistä ja saatavilla olevan todistusaineiston vahvuudesta. Joissakin tapauksissa riittää, että osoitetaan yksilöllinen käyttöarvo, kun taas toisissa tapauksissa voidaan hyödyntää joko yksilöllisiä muita kuin käyttöarvohyötyjä tai kollektiivisiä hyötyjä. On myös mahdollista, että sopimuspuolet pystyvät osoittamaan useampia hyötyjä samanaikaisesti, esimerkiksi kaksi tai kaikki kolme hyötytyyppiä.¹⁸⁶

Joissain tilanteissa hyödyt eivät ilmene heti, vaan niiden saavuttaminen voi kestää. Tällöin sopimuksella voi aluksi olla vain kielteisiä vaikutuksia. Se, että kuluttajat saavat hyödyt vasta viiveellä, ei kuitenkaan estä 101 artiklan 3 kohdan soveltamista. Mitä pidempi viive kuitenkin on, sitä suuremmat tehokkuushyödyt tarvitaan kompensoimaan myös kuluttajille viiveen aikana aiheutuneet haitat. Näitä tulevien hyötyjen arvoja tulee arvioida asianmukaisesti diskonttaamalla.¹⁸⁷

Kilpailunsäilymiskriteeri

SEUT 101 artiklan 3 kohdan neljäntenä edellytyksenä on, että kilpailua ei poisteta. Sopimus ei saa siis antaa sopimuspuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita. Tämä edellytyksen tarkoituksena on varmistaa, että relevanteille markkinoille jää edelleen tietyn verran kilpailua hyötyjen laajuudesta riippumatta. Komission tiedonannon mukaan edellytys voi täytyä, kunhan

---

¹⁸⁵ Asia IV.F.1/36.718 – CECEd, kohdat 55–57.

¹⁸⁶ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 590

¹⁸⁷ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 591, ks. myös. artikla 101(3) -suuntaviivojen 87 kappale.

sopimuspuolet kilpailevat voimakkaasti ainakin yhden tärkeän kilpailumuuttujan osalta. Mikäli kilpailunrajoitus liittyy esimerkiksi tuotteen laatuun, mutta ei hintaan, edellytys voi täytyä.¹⁸⁸

4.3. Yhteistyövelvoitteen noudattaminen suuntaviivojen valossa

Komission suuntaviivat ovat osin luoneet erittäin hyödyllistä työkalustoa niille yrityksille, jotka kuuluvat yritysvastuudirektiivin soveltamisalaan. Ne eivät kuitenkaan juurikaan muuta olemassa olevaa oikeustilaa, mutta luo oikeusvarmuutta, kun ohjeet on koottu selkeästi yhteen dokumenttiin. Koska suuntaviivat ovat osa EU:n johdettua oikeutta, joka ei ole velvoittavaa, ne voivat toimia vain tulkinnan apuna. Sen oikeusvarmuusefekti ei siis ole niin vahva, kuin toivottaisiin. Lähtökohtaisesti kansallisetkin toimijat ottavat kuitenkin suuntaviivat yleensä huomioon arvioidessaan horisontaalisia yhteistöitä, ja ne vähentävät riskiä siitä, että kilpailusääntelyä tulkitaan eri tavoin eri jäsenvaltioissa.¹⁸⁹ Suuntaviivat myös rajoittavat komission harkintavaltaa, eikä voi päätöksissään poiketa suuntaviivoista uhalla, että sen mahdollisesti katsottiin loukanneen yleisiä oikeusperiaatteita, kuten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta tai luottamuksensuojan periaatetta.¹⁹⁰

Kestävyyssopimuksista tehty lisäys vastaa pitkälti niitä tulkintoja, joita on noudatettu tapauskäytännössä jo ennen suuntaviivojen voimaantuloa. Suuntaviivoissa on katsottu, että tuntuvaa kilpailuvaikutusta ei ole sellaisella sopimuksella, jonka vaikutuksesta tuotteita hankitaan vain sellaisilta tuottajilta, jotka noudattavat tiettyä lain vaatimaa vähimmäistasoa, koska se sitten ihmisoikeuksia tai ympäristösääntelyä, ja vaatimustenvastaisesti tuotettua tuotetta ei myydä. Tämän pohjalta olisi siis yritysvastuudirektiivin 10 ja 11 artiklan nojalla mahdollista sopia kilpailijoiden kanssa, että markkinoille ei tuoda tuotteita, jotka ovat vastuun säänneltyjä ympäristö- tai ihmisoikeuksia. Edellytyksenä kuitenkin on, että kyse on vapaaehtoisesta sopimisesta, ja sopimuksen hintavaikutus ei ole liian suuri, enintään noin 2 prosenttia, mikäli sopimusosapuolten osuus relevanteista markkinoista on yli 20 prosenttia.¹⁹¹ Mikäli markkinaosuus on alle 20 prosenttia, hintavaikutus saanee olla suurempi. Komission esimerkin mukaan tällainen sopiminen ei lainkaan kuuluisi SEUT 101 artiklan piiriin,

---

¹⁸⁸ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kappale 9.4.4

¹⁸⁹ European commission SWD(2021) 103 final, s. 42.

¹⁹⁰ Dansk Rørindustri A/S ym. v. komissio 2005, kohta 211

¹⁹¹ Ks. edellä ”Fair Clothing” esimerkki

joten yritykset välttyisivät myös esimerkiksi kuluttajahyötykriteerin täyttymisen arvioinnista, joka tietenkin tässä tapauksessa ei todennäköisesti täytyisi.

Toisena, SEUT 101 artiklan piiriin kuulumattomana esimerkkinä komissio antoi sopimukset tietokantojen perustamisesta. Yritysvastuudirektiivin näkökulmasta tämä olisi erittäin hyödyllinen resurssi esimerkiksi sellaisille yrityksille, joiden raaka-aineita tuotetaan lähinnä vain kehittyvissä maissa, tai ylipäätään EU:n ulkopuolella. Tietokantaa koskevassa sopimuksessa on kuitenkin muistettava sen avoimuus kaikille toimialan yrityksille, jotka siihen haluaisivat osallistua. Mikäli sopimuspuolina olisivat vain tietyt yritykset, joiden markkinaosuus on huomattavan suuri, ei se todennäköisesti kuuluisi ongelmattoman sopimuksen määritelmään. Samoin tulee muistaa pitää tietojenvaihto minimissä, eikä ketään saa velvoittaa käyttää tietokannassa olevia toimittajia tai jakelijoita.

Sopimukset koko toimialan laajuisista tiedotuskampanjoista eivät myöskään komission mukaan todennäköisesti aiheuta tuntuva vaikutusta kilpailuun. Tämä voidaan nähdä hyvänä tukena kestävyyssovimuksen tehokkuuspuolustuksen kriteerien täyttämiseksi. Mikäli pohditaan esimerkiksi *Chicken of Tomorrow* – tapausta, kilpailuviranomainen olisi vastuuttoman lihatuotannon lopettamisen sijasta suositellut tiedotuskampanjaa vastuuttoman lihan haitoista.¹⁹² Mikäli lihantuottajat olisivat käyttäneet resurssinsa ennen vastuullisen lihan tuotannon aloitusta yhteiseen tiedotuskampanjaan, olisi oletettua, että kuluttajat olisivat valmiita maksamaan 1,42 euroa vastuullisemmasta kanasta 0,81 euron sijasta. Näin olisi myös voitu katsoa, että kuluttajahyötykriteeri täytyisi muun kuin yksilöllisen käyttöhyödyn osalta, sillä kuluttajakyselyn tulokset olisivat voineet olla paremmat.

Myös analyysikehyksen osalta komission suuntaviivat tuovat tarpeellista apua yritysvastuudirektiivin soveltamiselle. On huomioitava, että tehokkuuskriteeriä arvioitaessa, huomiota tulee paitsi kiinnittää siihen, että sopimuksella saatavan hyödyn tulee ensinnäkin täyttää olemassa olevaa sääntelyä puuttuvilta osin, ja sopimuksen ansiosta tavoitteet voitaisiin saavuttaa nopeammin ja laajemmin resurssien lisääntyessä. Kuluttajahyötykriteerin täyttämässä saadaan ottaa huomioon kollektiiviset hyödyt, edellyttäen, että kuluttajat merkityksellisillä markkinoilla saavat kuitenkin osansa hyödystä, ja että hyöty on suurempi kuin haitta. Hyöty saa näkyä vasta viiveellä, kunhan

---

¹⁹² ACM/DM/2014/206028, s. 7

hyöty on siinä tapauksessa tarpeeksi suuri ja kompensoi viiveen aiheuttamat haitat. Huomioon saa ottaa paitsi perinteiset taloudellisen hyödyn näkökulmat, myös ympäristöseikat. Kilpailunsäilymiskriteerin osalta merkittävää on huomioida se, että sopimuspuolet jatkavat kilpailua voimakkaasti ainakin yhden muuttujan osalta. Vaikka siis laatu taikka hinta on kilpailunrajoituksen kohteena, kunhan toinen niistä pysyy rajoituksen ulkopuolella, sopimuksen pitäisi olla hyväksyttävissä.

On kuitenkin muistettava, että komission tiedonanto on vain suuntaa antava, ja jokaista sopimusta tulisi silti arvioida tapauskohtaisesti. Lisäksi komissio on poikkeuksellisesti antanut luvan pyytää komission mielipidettä, ja tarvittaessa erillistä lupaa, sellaisiin kestävyys sopimuksiin, joita ei suuntaviivoissa ole käsitelty.¹⁹³

4.4. Vihreän kilpailuoikeuden ongelmat

Tarpeellisuus

Vaikka on hyvin perusteltua, että komissio on luonut kestävyys sopimuksia varten uudet suuntaviivat, voidaan niitä tai niiden tarpeellisuutta silti kyseenalaistaa kilpailuoikeudellisten perinteisten periaatteiden valossa. Voiko uudet suuntaviivat johtaa siihen, että kilpailua rajoitetaan esimerkiksi kartellien muodossa, jotka on sopimuksin naamioitu kestävä kehitystä koskeviksi yhteistöiksi?

Esimerkkinä kartellien naamioimisesta vastuullisuuteen pyrkivällä tavoitteilla toimii Komission päätös COMP/39.579 (kuluttajille tarkoitetut pesuaineet). Tapauksessa kolme Euroopan suurinta pesuainevalmistajaa (Henkel, P&G ja Unilever) lanseerasivat toimialajärjestönsä kautta vapaaehtoisen ympäristöaloitteen täytöntöönpanon, jonka seurauksena vähän vaahtoavan valkopyykinpesujauheen annostusta ja sen pakkausmateriaalin kulutusta (painona mitattuna) vähennettiin, ja jonka tavoitteena oli edistää kestävämpää pyykinpesuaineiden kulutusta. Euroopan komissio kuitenkin katsoi, että yritysten todellinen tavoite oli markkinoiden vakauttaminen sekä hintojen koordinointi. Yritykset pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään niistä käyttäisi ympäristöaloitetta kilpailuetunsa kasvattamiseen ja että markkina-asetat säilyisivät ennallaan ennen ympäristöaloitteeseen liittyviä toimia. Lisäksi yritykset sopivat pitävänsä hinnat ennallaan pienemmistä pakkauksista ja vähäisemmistä annostelumääristä

---

¹⁹³ Komission tiedonanto, 2023/C 259/01 kohta 515 ”Tämän yleisen ohjeistuksen lisäksi komissio on sitoutunut antamaan epävirallista ohjeistusta yksittäisiä kestävyys sopimuksia koskevista uudenlaisista tai vielä ratkaisemattomista kysymyksistä erityisellä ohjetiedonannolla”, ks. Komission tiedonanto 2022/C 381/07

huolimatta, eivät siirtäneet kustannussäästöjä kuluttajille, rajoittivat mainontaansa, sopivat hinnankorotuksista ja vaihtoivat keskenään arkaluontoisia tietoja hinnoista ja kauppaehtoista. Nämä rajoitukset johtivat vähittäishintojen nousuun.¹⁹⁴

On tärkeää huomata, että komissio ei kieltänyt itse kestävän pesuaineen valmistusta ja pakkaamista koskevaa vapaaehtoista ympäristöaloitetta, vaan päinvastoin suhtautui siihen myönteisesti. Laitonta oli yritysten pyrkimys manipuloida hintoja ja rajoittaa kilpailua.¹⁹⁵ Vuonna 2011 komission päätöksenteon aikaan uudet komission suuntaviivat horisontaalisista yhteistöistä eivät olleet vielä edes työpöydällä, mutta jo silloin oli selvää, että yritysten välisten ympäristöaloitteiden kannalta ei ole ongelmaa, vaan niiden alle jäävän toiminnan suhteen on. Ei siis täysin ole selvää, miten uudet suuntaviivat koskien vihreää kilpailuoikeutta tosiasiallisesti vaikuttavat kilpailulainsäädännön soveltamiseen.

Kerrataksemme, SEUT 101 artikla ei sovellu, mikäli yritysten välinen yhteistyö ei vaikuta kilpailuun merkittävästi de minimis -periaatteen mukaisesti, tai ei rajoita kilpailua esimerkiksi vaikuttamalla hintoihin, tuotantoon, markkinoiden jakamiseen taikka muihin keskeisiin markkinamuuttujiin. Lisäksi yhteistyö on jo ennestään sallittu, mikäli se täyttää SEUT 101 (3) artiklan edellytykset tehokkuushyödyistä, tarpeellisuudesta. Voidaankin siis väittää, että alun perinkään vastuullisuuden ja kilpailuoikeuden välillä ei pitäisi olla ristiriitaa, vaan ongelmia syntyy siinä vaiheessa, kun kestävyyssojimuksella peitelään kiellettyä toimintaa.¹⁹⁶

Vastuullisuuden edistämiseksi kilpailua rajoittavien sojimuksien sallimista kannattavat tahot väittävät keskeisesti, että yritykset omaksuvat enemmän sosiaalista vastuuta, kun ne voivat sojia kilpailevansa vähemmän.¹⁹⁷ Tutkimukset markkinakilpailun ja yritysvastuuta koskevien toimenpiteiden välisestä suhteesta kuitenkin viittaavat pääosin päinvastaiseen, sillä lisääntynyt kilpailu näyttää johtavan suurempiin vastuullisuuspanostuksiin. Empiiriset havainnot viittaavat siihen, että vahvempi markkinakilpailu edistää yritysten vastuullista toimintaa. Tuontitullien ja markkinakeskittymien vaihteluun perustuvat analyysit osoittavat, että kilpailun kiristyessä vastuullisuustoimet lisääntyvät. Vapaaehtoisten ilmastosojimuksien on puolestaan havaittu olevan tehottomia. Teollisuuden keskittymisen väheneminen on yhdistetty pienentyneisiin myrkyllisiin päästöihin tehdastasolla. Lisäksi on havaittu, että

---

¹⁹⁴ Tiivistelmä komission päätöksestä, Asia COMP/39.579, kohta 7

¹⁹⁵ Komission päätös 13.4.2011, Asia COMP/39.579 – Kuluttajille tarkoitetut pesuaineet

¹⁹⁶ Loozen 2024, IV. Conclusion

¹⁹⁷ Veljanovski 2022, s. 511

yritykset investoivat vihreään innovointiin todennäköisemmin silloin, kun kuluttajat suosivat kestävyyttä – ja erityisesti kilpailullisemmilla markkinoilla. Tiukempi kilpailulainsäädäntö on myös yhdistetty korkeampaan vastuullisuustasoon, erityisesti maissa, joissa kuluttajat arvostavat ympäristöä ja ihmisoikeuksia koskevia kysymyksiä.¹⁹⁸ Toisaalta näiden tutkimusten aikaan yritysvastuuta koskevat velvoitteet eivät vielä olleet niin oikeudellisesti velvoittavia, kuin ne ovat yritysvastuudirektiivin myötä, eikä yritysvastuuta koskevat velvoitteet ulottuneet koko toimintaketjuun.

Tämä havaittu ristiriita herättää kuitenkin huolen siitä, että vihreään yhteistyöhön perustuvat vastuullisuuskäytännöt ja niitä tukevat politiikka-aloitteet voivat perustua virheellisiin oletuksiin. Kilpailun vähentämisen sijaan yritysten tulisi ehkäpä keskittyä kehittämään vastuullisuutta kilpailullisessa ympäristössä, joka näyttäisi edistävän tehokkaampia ja vaikuttavampia vastuullisuutta koskevia toimenpiteitä.¹⁹⁹

Kilpailuoikeuden ja kestävyuden edistämisen suhde on monimutkainen kysymys, jonka käsittelyssä esitetään usein liioiteltuja väitteitä vihreän kilpailuoikeuden puolesta. Keskustelu keskittyy pääosin siihen, tulisiko oligopolistisilla²⁰⁰ markkinoilla toimivien, markkinavoimaa omaavien yritysten saada harjoittaa kilpailua rajoittavaa yhteistyötä kestävien tuotteiden ja prosessien standardien kehittämiseksi. Kyse ei ole kuitenkaan yritysten välisestä laillisesta yhteistyöstä, joka säilyttää kilpailun periaatteet, vaan tilanteista, joissa kilpailu saattaa olennaisesti rajoittua.²⁰¹

Saatavilla oleva näyttö ei myöskään tue sitä, että EU:n kilpailulainsäädäntö olisi estänyt toimialojen kestävyyspyrkimyksiä merkittävästi tai systemaattisesti. Näkemystä, jonka mukaan kilpailulainsäädäntö haittaisi ympäristö- ja kestävyyspyrkimyksiä, leimaa abstraktisuus ja heikko empiirinen tuki.²⁰² Myöskään ei ole todisteita siitä, että kilpailua rajoittavat oligopolit olisivat tehokkaampia kestävä teknologian tai prosessien omaksumisessa kuin itsenäisesti toimivat yritykset. Päinvastoin tutkimukset viittaavat siihen, että kilpailulliset markkinat tukevat paremmin kestävyyttä ja innovaatioita.²⁰³

Eriävien näkemysten mukaan sallivamman poikkeusjärjestelmän käyttöönotto ei todennäköisesti johtaisi merkittäviin parannuksiin kestävyuden edistämässä, mutta sen

---

¹⁹⁸ Schinkel – Treuren 2021, s. 3

¹⁹⁹ Veljanovski 2022, s. 503

²⁰⁰ Oligopoli on epätäydellisen kilpailun muoto, jossa markkinoilla on vain muutama tietyn palvelun tai tuotteen tarjoaja.

²⁰¹ Veljanovski 2022, s. 507–508

²⁰² Loozen 2024, IV. Green antitrust according to the commission

²⁰³ Veljanovski 2022, s. 513

sijaan voisi aiheuttaa tarpeettomia hinnankorotuksia, jotka kuormittaisivat erityisesti yhteiskunnan heikommassa asemassa olevia. Kilpailuoikeuden osuutta kestävä kehityksen edistämiseksi tulisi tarkastella realistisesti. Vaikka ympäristökriisi on perustellusti merkittävä ja kiireellinen, se ei oikeuta huonosti perusteltuja lakeja tai politiikkatoimenpiteitä, jotka saattaisivat luoda lisää taloudellisia tai sosiaalisia ongelmia.²⁰⁴ Tällainen lähestymistapa korostaa tasapainoa kilpailuoikeuden periaatteiden säilyttämisen ja kestävyuden edistämisen välillä, pyrkien varmistamaan, että ympäristö- ja kilpailutavoitteet voivat täydentää toisiaan ilman tarpeettomia haittavaikutuksia.

Yritysvastuudirektiivin huolellisuusvelvoitteen näkökulmasta vihreän kilpailuoikeuden tarpeellisuutta voidaan myös pohtia. On vaikea keksiä tilannetta, jossa yhteistyö haitallisen vaikutuksen lopettamiseksi tai minimoimiseksi voisi aiheuttaa kartellin, jos se tehdään nimenomaa tätä tarkoitusta varten. Tämän lisäksi on huomattava SEUT 11 artikla, jonka mukaan ympäristönsuojelua koskevat vaatimukset on sisällytettävä unionin politiikan ja toiminnan määrittelyyn ja toteuttamiseen, erityisesti kestävä kehityksen edistämiseksi. Kestävä kehityksen tavoitteet ovat jo siis EU:n perustamissopimuksen mukaan huomattava kilpailusääntelyn tulkinnassa. Tämä osin selittääkin sitä, miksi Komission suuntaviivat eivät tuoneet merkittäviä uusia muutoksia SEUT 101(3) artiklan tulkinnalle.

Riittävyys

Tarpeellisuuden lisäksi vihreän kilpailuoikeutta voidaan arvioida myös sen riittävyyden muodossa. Onko komission suuntaviivoihin sisällytetyt tulkintaohjeet riittäviä yritysvastuudirektiivin tavoitteiden näkökulmasta, ottaen huomioon huolellisuusvelvoitteeseen kuuluvan haitallisten vaikutusten ehkäisemisen ja lopettamisen?

Monien direktiivin soveltamisalaan kuuluvan yrityksen toimintaketjut, tai ainakin niiden osat ovat Euroopan ulkopuolella. Mikäli haitallinen vaikutus kohdistuu nimenomaan tähän kolmanteen maahan, voiko kuluttajille siirretyn hyödyn edellytys täytyä lainkaan? Yksilöllisen käyttöhyödyn näkökulmasta, mikäli itse toimittaja ryhtyisi panostamaan haitallisen vaikutuksen ehkäisyyn tai lopettamiseen, raaka-aineiden hinnat todennäköisesti nousisivat mikä tarkoittaa korkeampia hintoja myös kuluttajille myytävään lopputuotteeseen. Sama vaikutus on sillä, että soveltamisalaan kuuluva yritys kilpailijansa kanssa tukee toimittajaa haitallisen vaikutuksen lopettamiseksi. Näin ollen

---

²⁰⁴ Veljanovski 2022, s. 513

voidaan olettaa, että yksilölliseen käyttöarvohyötyyn ei voi nojautua. Näin on myös kollektiivisten hyötyjen kohdalla, sillä kolmannessa maassa haitallisten vaikutuksen ehkäisy tai lopettaminen ei todennäköisesti vaikuta Euroopan alueella toimivan yrityksen kuluttajakuntaan (ellei yritys myy tänne samaiseen kolmanteen maahan).²⁰⁵ Viimeiseksi vaihtoehdoksi jää siis kuluttajakyselyjen kautta arvioitavat yksilölliset muut kuin käyttöarvohyödyt.

Tästä aiheesta on käyty keskustelua myös aiemmin. Esimerkiksi Hollannissa paikallinen kilpailuviranomainen on suuntaviivojen päivityksen ohessa ehdottanut, että kollektiivisten hyötyjen ei tarvitse kohdistua itse kuluttajaan, vaan riittää, että hyödyt ilmenevät jossain päin maailmaa ja edistävät ympäristön hyvinvointia. Hollannin kilpailuviranomainen (ACM) julkaisi vuonna 2021 luonnoksen suuntaviivoiksi, jotka käsittelevät yritysten välisiä vastuullisuussopimuksia ja niiden kilpailuoikeudellista arviointia. Näiden suuntaviivojen tavoitteena on tarjota yrityksille selkeät ohjeet siitä, milloin kestävyteen tähtäävä yhteistyö on sallittua kilpailulainsäädännön puitteissa.

ACM on ehdottanut, että arvioitaessa yritysten yhteistyön sallittavuutta tulisi ottaa huomioon kaikki yhteistyöstä ympäristölle koituvat hyödyt. Tämä tarkoittaa, että vaikka yhteistyö voisi johtaa esimerkiksi hintojen nousuun kuluttajille, voidaan sitä pitää hyväksyttävänä, jos ympäristöhyödyt ovat merkittäviä ja hyödyttävät koko yhteiskuntaa pitkällä aikavälillä. Luonnoksessa korostetaan, että kestävyyssovimusten arvioinnissa voidaan ottaa huomioon laajemmat yhteiskunnalliset hyödyt, kuten ympäristönsuojelu, vaikka ne eivät välittömästi ilmenisi yksittäisten kuluttajien etuina. Tämä lähestymistapa mahdollistaisi sen, että yritykset voivat tehdä yhteistyötä kestävyuden edistämiseksi ilman, että sitä pidetään automaattisesti kilpailua rajoittavana.²⁰⁶ Sittemmin ACM julkaisi lopullisen versionsa suuntaviivoista, ja siinä ACM on ottanut saman lähtökohdan, kuin komissiokin. Kollektiivisen hyödyn tulisi ainakin jollain tasolla kohdistua myös relevanttien markkinoiden kuluttajiin.²⁰⁷

Tämän perusteella, mikäli kuluttajat eivät ole valmiita maksamaan muusta kuin käyttöarvohyödyistä, yritykset eivät siis voisi ryhtyä sellaiseen kestävässä kehityksessä edistävään yhteistyöhön, joka jopa saattaisi olla välttämätöntä. On huomioitava, että SEUT 101 artiklan, primäärioikeuteen kuuluvat säännöt menevät direktiivin,

---

²⁰⁵ Monti 2020, s.124–132

²⁰⁶ ACM, Second draft version 26.1.2021, s.14

²⁰⁷ ACM 2023 kohta 23; *It is important that consumers in the relevant market receive an appreciable and objective part of the advantages. This means in any case that the consumers should belong to the group that benefits from the agreement.*

sekundäärioikeuden edelle. Mikäli asiaa kuitenkin tulkittaisi perus- ja ihmisoikeustavoitteiden saavuttamisen tulkinnan kautta, olisi kilpailua rajoittavat toimet periaatteessa hyväksyttävä ihmis- ja perusoikeuksien takaamisen nojalla.

Komissio ei siis juurikaan ole antanut *uusia* työkaluja vastuullisuus- ja kilpailusääntelyn yhteensovittamiseksi. Suurimpana ongelmana näkisin juuri kuluttajahyötyjen arvioinnin, myös niiden arvostamisen. Esimerkiksi tapauksessa *Chicken of tomorrow* ACM laati kuluttajakyselyn, jonka tavoitteena oli arvioida sitä, kuinka paljon kuluttajat ovat valmiita maksamaan vastuullisemmasta kanasta. Kyselyn tuloksena selvisi, että kuluttajat ovat valmiita maksamaan noin 80 senttiä enemmän, kun todelliset kustannukset ovat noin 1,40 euroa enemmän kuin vastuuttomamman broilerilihan tuottamisessa. Tämän pohjalta ACM katsoi, että tehokkuus- eikä kuluttajahyötykriteerit eivät täyty.²⁰⁸

Kuluttajahyötyjen arvioinnissa on siis perinteisesti kiinnitetty huomiota juuri siihen, mikä on kuluttajien saama taloudellinen hyöty. Vastuullisuusnäkökohtia sekä niihin liittyviä tavoitteita ei välttämättä voi aina arvostaa taloudellisina lukuina, eikä se ole mielekästä tai mielestäni myöskään tarkoituksen mukaista. Mikäli yritykset haluavat tehdä vastuullista yhteistyötä lain tavoitteisiin pääsemiseksi, ei yhteistyötä tulisi mielestäni estää sillä verukkeella, että kuluttajat eivät ole valmiita maksamaan siitä, ottaen huomioon erityisesti ne yritysvastuudirektiivin listatut haitalliset vaikutukset, jotka koskevat lähinnä perustavanlaatuisia ihmisoikeuksia ja ympäristösopimuksia. Taloudellisen analyysin roolia tulisi siis heikentää entisestään ja ei-taloudellisille arvoille tulisi antaa suurempi painoarvo.²⁰⁹

Kirjallisuudessa on myös esitetty keinoja, jolla vihreämpi kilpailuoikeus olisi mahdollista toteuttaa. On esimerkiksi katsottu, että SEUT 101(1) artiklaa tulisi tiukemmin soveltaa sellaisiin sopimuksiin, jotka vahingoittavat kilpailua tavalla, joka haittaa kestävyyttä tai estää kestävyyttä edistäviä tavoitteita.²¹⁰ Hypoteettisena esimerkkinä voisi olla juuri se, että kilpailevat yritykset tekevät sopimuksen lain vähimmäistavoitteiden noudattamisesta, mutta samalla sopivat, että vihreämpiä tuotteita ei tehdä. Sillä kyse olisi paitsi kilpailun ja innovaation rajoittamisesta, sekä kestävyystavoitteiden vastoin toimimisesta, toiminnasta voisi saada normaalia suuremmat sakot.

---

²⁰⁸ ACM/DM/2014/206028

²⁰⁹ Monti 2020, C. Option 3: deeper green alternatives

²¹⁰ Monti 2020, A. Option 1: environmental harm as a policy priority

Hyvin radikaalina muutoksena kestävyystavoitteiden saavuttamiseksi on myös ehdotettu koko kilpailuoikeuden järjestelmän muutosta, esimerkiksi ympäristöhaittojen rankaisemisen ja uusien kieltoperusteiden muodossa. Kirjallisuudessa on ehdotettu, että mikäli yritys ei noudata kansainvälisiä ympäristöstandardeja, ja saa näin epäoikeudenkäyttöä kilpailuetua, yritystä voitaisiin rangaista kilpailuoikeudellisesti. Toiseksi on ehdotettu, että kilpailuoikeuden nojalla voitaisiin kieltää sellaisia yhteistyömuotoja, jotka toisaalta tehostaisivat tuotantoa, mutta toisaalta lisäävät esimerkiksi ympäristön kuormitusta. Tällainen lähestymistapa saattaisi kuitenkin muuttaa kilpailuoikeuden yleiseksi markkinavirheiden korjauskeinoksi, mikä voisi olla ongelmallista ja johtaa kilpailuoikeuden perustehtävän hämärtymiseen.²¹¹

Nykyrajojen säilyttämistä on kuitenkin perusteltu kilpailuoikeuden perustavoitteiden valossa, jossa kuluttajan hyvinvointi on keskiössä. Tavoitteena täytyy yhä olla varmistaa, että kilpailua rajoittavat sopimukset tuottavat hyötyä niille kuluttajille, jotka kohtaavat haittoja. Lisäksi on katsottu, että kilpailuoikeus ei voi olla ensisijainen väline kestävyyspolitiikan toteuttamiseen, vaan siihen on olemassa tehokkaampia keinoja, kuten ympäristölainsäädäntö ja verotus.²¹²

---

²¹¹ Monti 2020, D. Option 4: deepest green

²¹² European commission: Executive Vice-President Vestager's keynote speech at the 25th IBA Competition Conference, 10.10.2021

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Yritysvastuudirektiivillä pyritään varmistamaan, että EU:n sisämarkkinoilla toimivat yritykset edistävät kestävästä kehitystä ja talouksien ja yhteiskuntien kestäväyyteen siirtymistä sekä varmistavat oikeussuojan ja oikeussuojakeinojen saatavuuden. Direktiivi rakentuu huolellisuusvelvoitteen ympärille, joka on yhdenmukainen OECD:n vastuullista liiketoimintaa koskevan ohjeistuksen kanssa.

Yritysvastuudirektiiviin 10 ja 11 artikla vaatii tarpeen mukaan tekemään yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, jotta parannettaisiin yrityksen kykyä haitallisten vaikutusten ehkäisemiseksi, lieventämiseksi, lopettamiseksi tai minimoimiseksi, kilpailusääntely huomioiden. Tämä erityisesti, mikäli muut toimenpiteet eivät sovellu tai vaikuta. Haitallisten vaikutusten määritelmä sisältää paitsi haitalliset ympäristö- myös ihmisoikeusvaikutukset. Yritysvastuudirektiivi asettaa siis yrityksille velvoitteen tehdä tarpeen mukaan kestävässä kehityksessä liittyvää yhteistyötä jopa kilpailijoidensa kanssa, mutta asettaa myös jäsenvaltioille velvollisuuden muuttaa kansallista lainsäädäntöään siten, että tämä on mahdollista, kilpailusäännöt kuitenkin huomioiden.

Jo ennen direktiivin säätämistä on tunnustettu tarve kilpailupolitiikan muutoksille horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin liittyen. On ilmaistu, että yritykset eivät ryhdy vastuullisiin yhteistyösopimuksiin kartellisääntelyn ja sen rikkomisesta aiheutuvien sanktioiden pelossa, osin siksi, koska sääntöjen tulkinta on yritysten vastuulla, eikä tulkinta ole kovinkaan yksiselitteistä. Kysynnän ja epävarmuuden saattamana komissio on suuntaviivoissaan SEUT 101 artiklan soveltamiselle horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin kiinnittänyt huomiota juuri kestävyys sopimukseen uutena lisäyksenä.

Komission uusissa suuntaviivoissa on määritelty kestävyysnormisopimusten pehmeät turvasatamat, sekä arviointikriteerit kestävyys sopimusten arvioinnille SEUT 101(3) artiklan näkökulmasta. Lisäksi komissio on määritellyt sopimukset, jotka eivät todennäköisesti aiheuta kilpailuongelmia. Ongelmattomia ovat sopimukset, joilla varmistetaan oikeudellisesti sitovien kansainvälisten sopimusten riittävän täsmällinen vaatimusten tai kieltojen noudattaminen, sopimukset, jotka koskevat yritysten sisäistä käyttäytymistä, sopimukset tietokantojen perustamisesta sekä sopimukset koko toimialan laajuisista tiedotuskampanjoista.

Kestävyys sopimusten ja yritysvastuudirektiivin näkökulmasta merkittävin linjaus komission suuntaviivoissa liittyy kuluttajahyötykriteerin täyttämiseen. Komissio on

määritellyt, että kollektiivinen hyöty on riittävä kuluttajahyötykriteeriä koskevan ehdon täyttämiseksi, kunhan hyöty kohdistuu ainakin joltain osin kuluttajiin relevanteilla markkinoilla. Lisäksi on sallittua, että hyöty ilmenee vasta pidemmän ajan kuluttua. Linjaus ei kuitenkaan ole sitä, mitä olisi toivottu, sillä usein haitalliset ympäristövaikutukset eivät välttämättä kohdistu lainkaan relevanteilla markkinoilla, vaan niitä saattaa suurelta osin esiintyä toimitusketjussa Euroopan ulkopuolella. Komissio ei nähnyt laajempaa kollektiivista hyötyä asianmukaisena perusteena kilpailua rajoittavalle sopimukselle, nojautuen muun muassa kilpailupolitiikan tavoitteena olevan kuluttajan hyvinvoinnin käsitteeseen. Lisäksi suuntaviivoissa ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota muun muassa siihen, miten kuluttajahyötykriteerin täyttymistä arvioidaan, kun hyödyn kohteena ovat ihmisoikeudet.

Vaikka lainsäädännön puutteellisuutta voidaankin kritisoida, on myös oikeutettua pohtia, miten kilpailuoikeus estää vastuullisen yritysten välisen yhteistyön? Lähtökohtaisesti komissio on usein todennut, että kestävän kehityksen tavoitetta tukeva sopimus on hyväksyttävissä, ja ongelmia on syntynyt vain tilanteissa, joissa niiden todellinen tarkoitus on ollut toinen. Viherpesulta välttyäkseen ei ehkä olekaan lainkaan tarpeen sopia uusista vielä sallivimmista suuntaviivoista, sillä vain kartellien muodostaminen on kiellettyä. Mikäli yritysten tavoitteena on puhtaasti sopia yhteisestä vastuullisuustavoitteesta, ei yritysten tarvitse sopia tuotteiden tuotantomenetelmistä tai hinnoista erikseen päästäkseen vastuullisuustavoitteeseen. Yritysten vaatimus vihreästä kilpailuoikeudesta voidaan siis nähdä vain yrityksenä peittää järjestelyt, joilla pyritään hintojen sopimiseen.

Yritysvastuudirektiivin yhteistyövelvoitetta on mahdollista toteuttaa nykyisillä vihreän kilpailuoikeuden raameilla. Laajemmat muutokset voisivat johtaa väärinkäytön riskiin ja kuluttajansuojan horjumiseen. Muuttuvan yhteiskunnan ja kuluttajien omien preferenssien myötä kuluttajan hyvinvoinnin käsitettä tulisi kuitenkin päivittää siten, että se ei niin vahvasti painottuisi taloudelliseen arviointiin. Lähtökohtaisesti kuluttajat eivät kuitenkaan arvosta pelkästä taloudellista hyvinvointia, kun kuluttamisella voidaan vaikuttaa myös ihmisoikeuksien toteutumiseen tai ympäristön hyvinvointiin.

LÄHTEET

Virallisaineisto

EU

Säädökset

Asetus N:o 17, Perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, 21.2.1962.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2381, annettu 23 päivänä marraskuuta 2022, pörssiyhtiöiden hallintoelinten jäsenten sukupuolijakauman tasapainottamisesta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2024/1760, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2024, yritysten kestäväää toimintaa koskevasta huolellisuusveloitteesta ja direktiivin (EU) 2019/1937 ja asetuksen (EU) 2023/2859 muuttamisesta (yritysvastuudirektiivi)

Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000/C 364/01)

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoidut toisinnot (2016/C 202/01)

Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta

Komission tiedonannot

Komission tiedonanto: Euroopan vihreän kehityksen ohjelma (COM/2019/640), 11.12.2019

Komission tiedonanto: merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (97/C 372/03), 9.12.1997

Komission tiedonanto: Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamiselle horisontaalisiin yhteistyösopimuksiin (2023/C 259/01), 21.7.2023

Komission tiedonanto: Suuntaviivat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimukseen (2011/C 11/01), 14.1.2011

Komission tiedonanto: Suuntaviivat perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta (2004/C 101/08), 27.4.2004

Komission tiedonanto: Tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua (*de minimis* -tiedonanto) (2014/C 291/01), 30.8.2014

Komission tiedonanto: yksittäisissä asioissa ilmeneviin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 ja 102 artiklaa koskeviin uusiin tai ratkaisemattomiin kysymyksiin liittyvistä epävirallisista ohjeista (ohjekirjeet) (2022/C 381/07), 4.10.2022

Komission tiedonanto: EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitettua kauppaaan kohdistuvan vaikutuksen käsitettä koskevista suuntaviivoista (2004/C 101/07), 27.4.2004

Komission tiedonanto: Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011–2014 (COM/2011/681), 25.10.2011

Muut

Euroopan komissio: Vihreä kirja yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä (KOM(2001) 366), 18.7.2001

Euroopan parlamentin tarkistukset ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi yritysten kestävästä toiminnasta koskevasta huolellisuusvelvoitteesta ja direktiivin (EU) 2019/1937 muuttamisesta (COM(2022)0071– C9-0050/2022 – 2022/0051(COD)), 1.6.2023

European Commission: Commission staff working document evaluation of the Horizontal Block Exemption Regulations (SWD(2021) 104 final), 6.5.2021

European Commission: White Paper on the Modernisation of the Rules implementing Articles 85 and 86 of the EC Treaty, commission programme No 99/027 (1999/C 132/01), 28.4.1999.

SUOMI

Kilpailulaki 948/2011

Osakeyhtiölaki 624/2006

Työ- ja elinkeinoministeriö: OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan, TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:5

Työ- ja elinkeinoministeriö: Oikeudellinen selvitys yritys vastuulaista, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:42

Työ- ja elinkeinoministeriö: Opas OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille, TEM oppaat ja muut julkaisut 2017:1

Työ- ja elinkeinoministeriö: Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien ”suojele – kunnioita – korjaa” -kehiksen täytäntöönpano, TEM raportteja 2013:36

MUUT

Yhdistyneet kansakunnat: Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. 1987. (Brundtlandin raportti).

The Netherlands Authority for Consumers and Markets: ACM’s oversight of sustainability agreements Competition and sustainability (ACM/23/182143), 4.10.2023

The Netherlands Authority for Consumers and Markets: Second draft version, Guidelines on Sustainability Agreements - Opportunities within competition law. 26.1.2021.

The Netherlands Authority for Consumers and Markets: ACM’s analysis of the sustainability arrangements concerning the ‘Chicken of Tomorrow’ (ACM/DM/2014/206028), 26.1.2015.

YK:n yleiskokouksen päätöslauselma 66/288, The future we want, 27.7.2012.

European Coalition of Corporate Justice: French Corporate Duty of Vigilance Law (English Translation), 2016

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis. Laintulkinnan teoria. WSOY, Helsinki. 1989

Aarnio, Aulis. Oikeussäännön systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini, s. 35–56. WSOY, Helsinki. 1997

Autio, Timo – Hietamäki, Eeva – Väänänen, Lotta. 1.2.5 Assessing sustainability agreements – economics perspective. Kilpailuoikeudellinen vuosikirja, s. 139–166. 2022

Euroopan komissio, Viestinnän pääosasto: Borchardt, Klaus-Dieter. EU:n oikeuden perusteet. Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2023.

European Commission: XXIIInd Report on Competition Policy 1992

European Commission: XXVIIIth Report on Competition Policy 1998

Elkington, John. Enter the Triple Bottom Line. Routledge. 2004

Goyder, D. G. – Goyder, Joanna – Albors-Llorens, Albertina. Goyder's EC Competition Law. Oxford University Press. 2009

Harmaala, Minna-Maari – Jallinoja, Niina. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Alma Talent Oy. 2012

Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki. 2011

Huimala, Mikko – Wasastjerna, Maria – Heurlin, Jenni. Vastuullisuus osana tehokkuuspuolustusta EU:n kilpailuoikeudessa. Defensor Legis 4/2020

Kuoppamäki, Petri. Uusi kilpailuoikeus. Alma Talent Oy, Helsinki. 2018

Kultalahti, Anu – Vartiala, Sonja. YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden oikeudellinen toimeenpano – Ranskan ja Sveitsin esimerkkien arviointia. Liikejuridiikka 1/2019, s. 79–108.

Kuusniemi-Laine, Anna – Heasman, Lia – Vuorinen, Laura. Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CS3D) changes the legal landscape for large companies and their chains of activities. Helsinki Law Review 1/2024, s. 8–23.

Liappis, Hanna – Pentikäinen, Merja – Vanhala, Anne. Menesty yritysvastuulla – Käsikirja kokonaisuuteen. Edita Publishing Oy. 2019

Loozen, Edith. EU antitrust in support of the Green Deal. Why better is not good enough. Journal of Antitrust Enforcement, Volume 12, Issue 1, s. 75–97. 2024

Monti, Giorgio. Four Options for a Greener Competition Law. Journal of European Competition Law & Practice, Volume 11, Issue 3–4, s. 124–132. 2020

Ojanen, Tuomas. EU-oikeuden perusteita. Edita Publishing Oy. 2016

Raitio, Juha. Euroopan Unionin oikeus. 2016

Schinkel, Maarten Pieter – Treuren, Leonard. Corporate Social Responsibility by Joint Agreement. Amsterdam Law School Legal Studies Research Paper No. 2021-01. 2023

Siltala, Raimo. Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki. 2003

Veljanovski, Cento. The case against green antitrust. European Competition Journal, 18:3, s. 501–513. 2022

Villa, Seppo et al. Yritysoikeus. Alma Media Finland Oy ja kirjoittajat. 2024

Vanhala, Anne (toim.) – Ristaniemi, Michael (toim.). Yritysvastuu ja oikeus. 2022

Wikberg, Olli. Johdatus kilpailuoikeuteen. Alma Talent Oy. 2011

Oikeuskäytäntö

Komissio

Komission päätös 8.7.2021 (Asia AT.40178 - Autojen päästöt)

Komission päätös 13.4.2011 (Asia COMP/39.579 – Kuluttajille tarkoitetut pesuaineet)

Komission päätös 18.5.1994 (Asia IV/33.640 – Exxon/ Shell)

Komission päätös 23.5.2013, (Asia AT.39595 - STAR alliance).

Komission päätös 24.1.1999 (Asia IV.F.1/36.718 – CECED)

EU:n tuomioistuin ja EU:n yleinen tuomioistuin

Tuomio 6.10.1982, CILFIT, Asia 283/81.

Tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Partecipazioni, Asia C-49/92P.

Tuomio 11.9.2014, CB v. komissio, Asia C-67/13 P, EU:C:2014:2204.

Tuomio 11.9.2014, MasterCard Inc., Asia C-382/12 P, EU:C:2014:2201.

Tuomio 14.7.1972, ICI v. komissio, Asia 48/69.

Tuomio 15.6.1976, EMI Records, Asia 51/75.

Tuomio 28.6.2005, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, Yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P–C-208/02 P ja C-213/02 P, EU:C:2005:408.

Tuomio 23.11.2006, Asnef-Equifax, Asia C-238/05, EU:C:2006:734.

Tuomio 25.3.2021, Deutsche Telekom v. komissio, C-152/19 P, EU:C:2021:238.

Tuomio 25.3.2021, Lundbeck, Asia C-591/16 P, EU:C:2021:243.

Tuomio 27.9.2006, GlaxoSmithKline Services v. komissio, Asia T-168/01, EU:T:2006:265.

Tuomio 28.5.1998, John Deere, Asia C-7/95 P, EU:C:1998:256.

Tuomio 30.1.2020, Generics (UK), Asia C-307/18, EU:C:2020:52.

Verkkolähteet

Cleary Gottlieb. Supply Chain Due Diligence Obligations in Germany, France, and the EU: An Overview. News and Insights 5.3.2024.

<https://www.clearygottlieb.com/news-and-insights/publication-listing/supply-chain-due-diligence-obligations-in-germany-france-and-the-eu-an-overview>

European commission: Executive Vice-President Vestager's keynote speech at the 25th IBA Competition Conference, 10.10.2021

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_21_7754

EY – Holmström, Tommy – Larvus, Lauri – Rantti, Niina. EU:n komission Omnibus-paketti tuo muutoksia kestävyysvelvoitteisiin. EY artikkeli 28.2.2025

https://www.ey.com/fi_fi/insights/sustainability/eun-komission-omnibus-paketti-tuo-muutoksia-kestavyysvelvoitteisiin

Joutsimo, Maarika. Yritysten ympäristövastuullisuuden liittyvien sopimusten kilpailuoikeudelliseen arviointiin tarvitaan selkeät ohjeet. HPP asianajotoimisto Blogi 30.11.2020.

<https://hpp.fi/blogi/yritysten-ymparistovastuullisuuden-liittyvien-sopimusten-kilpailuoikeudelliseen-arviointiin-tarvitaan-selkeat-ohjeet/>

Kranendonk, Emma – Strous, Nick. Sustainability agreements between (potential) competitors. Insights 30.9.2024.

<https://www.taylorwessing.com/en/insights-and-events/insights/2024/10/sustainability-agreements>

Leivo, Kirsi. Pääkirjoitus: Kohti vihreämpää kilpailupolitiikkaa. KKV uutiskirje 8.12.2020.

<https://www.kkv.fi/ajankohtaista/kkv-uutiskirje/paakirjoitus-kohti-vihreampaa-kilpailupolitiikkaa/>

Stein, Daniel – Karsten, Timo. The German Supply Chain Due Diligence Act – What should Finnish companies expect? News 9.5.2023

<https://www.finncham.fi/news/2023/5/9/the-german-supply-chain-due-diligence-act-what-should-finnish-companies-expect>

Suomen YK-liitto. Kestävä kehitys – historiaa ja toiminnan taustoja. Vierailtu 21.4.2025

<https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys/kestava-kehitys-historiaa-ja-toiminnan-taustoja>

Yrittajat.fi, Euroopan unioni – miksi EU-vaikuttaminen on tärkeää? vierailtu 3.5.2025

<https://www.yrittajat.fi/tietoa-meista/vaikuttaminen-ja-tavoitteet/euroopan-unioni/>

Savolainen, Jukka. Yritysvastuudirektiivi sai taakseen määränemistön tuen EU:n neuvoston pysyvien edustajien komiteassa monin osin lievennettynä, Edilex toimitus 15.3.2024

<https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/89756?allWords=yritysvastuudirektiivi&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=1913339>

Savolainen, Jukka. Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman uudesta yritysvastuudirektiivistä – komission on tarkoitus antaa lopullinen esitys vuoden 2021 aikana, Edilex toimitus 15.3.2021

<https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/uutiset/68290?allWords=yritysvastuudirektiivi&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=1123723>

